

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KEYNESGİL İKTİSATTA PARA VE MALİYE
POLİTİKALARINDA YENİLENME

147242

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAVUZ GİRAY

- 147242 -

ANABİLİM DALI : İKTİSAT

PROGRAMI : İKTİSAT POLİTİKASI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NEŞE ERİM

KOCAELİ 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KEYNESGİL İKTİSATTA PARA VE MALİYE POLİTİKALARINDA YENİLENME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: YAVUZ GİRAY

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 15.09.2004 – 2004 / 19

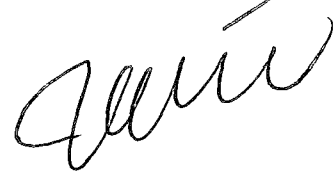
Prof. Dr. Neşe ERİM

**Yrd Doç . Dr.
Seyfettin ERDOĞAN**

**Yrd. Doç. Dr.
Tahir BÜYÜKAKIN**

KOCAELİ 2004

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KEYNESGİL İKTİSATTA PARA VE MALİYE POLİTİKALARINDA YENİLENME

ÖZET

Adam Smith ile başlayan iktisadi düşünce tarihi ilk yenilenmesini 1929 Büyük Buhranı ile yaşamıştır. Klasik iktisadi düşünce okulu bu depresyon sonucu ortaya çıkan, işsizlik sorununa mevcut varsayım ve politika tavsiyeleriyle çare bulamamıştır. Keynes, yeni bir kapitalist iktisat ortaya atarak literatürün hakim varsayım ve politika tavsiyelerini yenilemiştir. Bu anlamda, makroekonomik bir analiz yapmanın yanı sıra bir çok yeni kavramın da iktisat literatürüne dahil olmasına neden olmuştur. Ancak, Keynes'in kendini Keynes taraftarı olarak ilan eden Keynesgil iktisatçılarca anlaşılmadığı iddia edilmiştir. Böylece, Keynes'in "yenilenmesi de oldukça çeşitli olmuştur. Keynesgil iktisat okullarından, Neo-Klasik Sentez, Klasik iktisat ile Keynes'in makro ekonomisini birleştirmeye çalışmıştır. Bir başka "yenilenme" olan Yeni Keynesgil iktisat okulu ise, stagflasyon sorunu ile beraber kendini göstermiştir. Bu okulun en belirgin özelliği, Keynesgil makro ekonomiye mikro temeller kazandırma çabaları olmuştur. Diğer bir yenilenme olan, Post-Keynesgil iktisadi düşünce en çok bu okula tepki olarak doğsa da Yeni Keynesgil ekonomiye de tepki olarak doğmuştur. Çünkü, bu okulların yaptıkları Keynes'in yeniliklerini törpülemekten ibarettir.

Tezi Hazırlayan : YAVUZ GİRAY
Tez Danışmanı : PROF. DR. NEŞE ERİM
Tez Kabul Tarih ve No : 15. 09. 2004 – 2004/19
Jüri Üyeleri : PROF. DR. NEŞE ERİM
YRD.DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
YRD. DOÇ. DR. TAHİR BÜYÜKAKIN

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

RENEWAL OF MONETARY AND FISCAL POLICY AT KEYNESIAN ECONOMICS

ABSTRACT

History of economics, starting with Adam Smith had lived its first restoration with the Great Depression in 1929. Classical school hadn't been cured unemployment problem by means of his available hypothesis and policy recommendation. Keynes, who developed a new capitalist economy, caused the restoration of dominant policy and hypothesis of literature. He incorporates many new concepts to economics literature, in addition to making a macro economic analysis. Although lots of economist, who claimed that they are Keynesian, couldn't understand what Keynes was saying? Because of that reason, restoration of Keynes mostly differentiated. Among these interpretations, Neo-Classical Synthesis tried to reconciliation Keynesian macro economics with Classical theory. Another restoration of Keynes namely New Keynesian borne at the times of stagflation. Distinctive feature of that thought of economics enhance the Keynesian macro economics with micro foundations. Post-Keynesian theory was revival as a reaction to both Neo-Classical Synthesis and New Keynesian schools. They blamed them to leave Keynes' core framework.

Tezi Hazırlayan : YAVUZ GİRAY
Tez Danışmanı : PROF. DR. NEŞE ERİM
Tez Kabul Tarih ve No : 15. 09. 2004 – 2004/19
Jüri Üyeleri : PROF. DR. NEŞE ERİM
YRD.DOÇ. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN
YRD. DOÇ. DR. TAHİR BÜYÜKAKIN

GİRİŞ	5
I. BÖLÜM : KEYNESGİL MAKRO İKTİSAT	13
1. KEYNESGİL OKULUN DOĞUŞU VE DEVRİMSEL NİTELİĞİ	13
1.1. Keynes Öncesi Ekonomi	13
1.2. Keynes'in Devriminin Mantıksal Temeli	16
1.2.1. Keynes'te Para ve Say Kanununa İtiraz	18
1.2.2 Keynes ve Paranın Miktar Teorisi	22
2. KEYNESGİL SİSTEM VE İKTİSAT LİTERATÜRÜNE GETİRDİĞİ YENİLİKLER	25
2.1. Efektif Talep İlkesi	27
2.2. Faizin Genel Teorisi	33
2.3. Keynes'in Analizinde Ücretlerin Rijitliği	35
3. KEYNES'İN EKONOMİSİNDEN KEYNESGİL EKONOMİYE GEÇİŞ ..	36
3.1. Philips Eğrisi	38
3.2 Keynesgil Modelde Eksik İstihdam Dengesi	40
3.3 Para Politikası	43
3.4 Maliye Politikası	46
3.5 Artan Kamu Harcamalarının Etkileri	46
3.6 Düşük Vergilerin Etkileri	49
3.7 Emek Sözleşmeleri ve Nominal Ücret Rijitliği	49
3.8 Paranın Yanlılığı	50
4. KEYNESGİL İŞ ÇEVİRİMİ TEORİLERİ	52
5. MAKROEKONOMİK İSTİKRARLANDIRMA	54
II. BÖLÜM: YENİ KEYNESGİL İKTİSAT	58
1. YENİ KEYNESGİL İKTİSADIN DOĞUŞU VE VARSAYIMLARI	58
1.1. Yeni Keynesgil İktisadın Doğuşu	58
1.2 Yeni Klasik İktisada Keynesgil Eleştiriler	60
1.3. Yeni Keynesgil İktisadın Varsayımları	61
2. Yeni Keynesgil İktisadın Teorik Temelleri	63
3. Makro İktisada Mikro Temeller Atma Çabaları	66
3.1. Emek Piyasası	66
3.1.1 Etkin Ücret Modeli	67

3.1.1.1 Etkin Ücret Modelinin Mikro Temelleri	69
3.1.1.2 Etkin Ücret Modelinde İstihdam ve İşsizlik	73
3.1.2 Örtük Sözleşme Modelleri	76
3.1.3 İçerdekiler Dışardakiler Modeli	77
3.2. Mal Piyasası	78
3.2.1 Fiyat Katılıklarının Kaynakları: Tekelci Rekabet ve Mönü Maliyetleri	79
3.2.2 Mönü Maliyetleri ve Fiyat Ayarlama.....	81
3.2.3 Reel Rijitliklerin Potansiyel Kaynakları	82
3.3. Kredi Piyasası	85
3.3.1. Riskten Kaçınan Firmalar	87
3.3.2. Kredi Piyasası ve Riskten Kaçınan Bankalar.....	90
3.4. Koordinasyon Başarısızlıkları	92
4.Reel İş Çevrimlerine Yeni Keynesgil Bakış	93
5. Doğal İşsizlik Oranının Belirlenmesi Ve Philips Eğrisine Yeni Keynesgil Yaklaşım	96
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : POST-KEYNESGİL EKONOMİ.....	99
1. Post-Keynesgil Okul Öncesi Durum	99
2. Post Keynesgil Ekonominin Temel Varsayımları.....	105
Post- Keynesgil ekonomi, Monetaristler ve Yeni Klasiklerce benimsenen rasyonel	105
3. Efektif Talep Başarısızlıkları	112
4. Makroekonominin Post-Keynesgil Mikro Temelleri.....	114
5. Post-Keynesgil Ekonomide Para Analizi ve Enflasyon	116
5.1 Belirsizlik ve Tarihi Zaman	117
5.2 Parasal Sözleşme İhtiyacı	117
5.3. Parasal Üretim Teorisi	118
5.4 İçsel – Dışsal Para Ayrımı.....	121
5.4.1 Arz Edilen Para Miktarı (Esneklik) Konusu	122
5.4.2 İstikrarlı Para Arzı.....	124
6. Enflasyon.....	128
6.1 Enflasyon ve Gelir Dağılımı.....	129
7. Politika Uygulamaları	131

7.1 Vergi Bazlı Gelirler Politikası	134
7.2 Kredibilite ve TIP'e Uyum	135
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	143

Şekil 1: Philips Eğrisi.....	39
Şekil 2: Keynes Etkisi ile Genel Denge	41
Şekil 3: Keynesgil IS-LM Modelinde Para Politikası	44
Şekil 4: Keynesgil IS-LM Modelinde Maliye Politikası	47
Şekil 5: Ücret Sözleşmeleri ve Nominal Ücret Rijitliği	51
Şekil 6: Keynesgil İş Çevirimi Teorisi.....	53
Şekil 7: Makro Ekonomik İstikrarlandırma	55
Şekil 8 : Etkin Ücretin Belirlenmesi	69
Şekil 9: Etkin Ücret Modelinde Emek Arzı Fazlası	74
Şekil 10: Ortalama Maliyet Fiyatlandırma Modeli	115
Şekil 11: Fiyat-Ücret Esnekliğinin Etkisi	120
Şekil 12: Dışsal Para Arzı.....	122
Şekil 13: Para Arzı Esnekliği.....	123
Şekil 14: Para Talebinde Dışsal Değişim	125
Şekil 15: İçsel Para Arzı ve Monetarist Durum.....	126

GİRİŞ

1929 yılına kadar ekonomi biliminin seçeneksiz teorisi olarak varlığını sürdüren Klasik iktisat teorisi, bu yılda Amerika'da patlak veren bunalımla birlikte cazibesini yitirmeye başlamıştır. Zaten iktisadın tarihi okunduğunda karşımıza şöyle bir sonuç çıkmakta; her yeni iktisat okulunun ortaya çıkması, yaşanan krizlere karşı mevcut okulların çözüm üretememesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, 1929 bunalımıyla Keynesgil teori, 1970 bunalımıyla Monetarizm, Yeni Klasik iktisat ve hatta bu son iki okula tepki olarak da Yeni Keynesgil okul ortaya çıkmıştır.

İktisat'ın bir disiplin olarak ortaya çıkışını A. Smith'in 1776 yılında yayınladığı "Ulusların Zenginliği" kitabıyla başlatırsak, bugün iktisat bilimi yaklaşık 230 yaşındadır. Ancak iktisatçılar herhangi bir iktisadi sorun karşısında henüz mutlak bir uzlaşa içinde değildir. Değişik isimler altında bir çok iktisat okulu bulunmasına rağmen, aslında bunlar iki kökten gelmektedir; Neo-Klasik iktisat okulu ve Keynesgil iktisat okulu. Neo-Klasik iktisat okulundan türeyenleri parasalcı okul, rasyonel beklentiler okulu, Yeni Klasik iktisat okulu ve arz yanlı iktisat okulu olarak sayabiliriz. İkinci kök ise, buradaki çalışmanın da odak noktası olan Keynesgil yelpaze olup, içinde; Neo-Klasik Keynesgil sentez, Yeni-Keynesgil okul ve Post-Keynesgil (Temelci Keynesgil) okul yer almaktadır.

Keynes kendi teorisi ile Neo-Klasik teori arasındaki farkı şöyle dile getirmiştir:

"Parayı kullanan ancak paranın, reel varlıklar ve reel değişkenler arasındaki ilişkisini yansıtmaz kabul eden ve parayı kar ve güdülerinin içine dahil etmeyen bir ekonomi, reel değişim ekonomisi olarak adlandırılmalıdır. Benim teorimde ise, para kendisine has özelliklere sahip olduğu gibi, güdüler ve kararları da etkilemektedir. Dolayısıyla olaylar kısa veya uzun dönemde

tahmin edilemez. Bu yüzden parasal bir teoriden söz etmeliyiz. Canlanmalar ve bunalımlar paranın yansız kabul edildiği bir ekonominin özelliğidir.”¹

Para, Keynes'in analizinde dolaşım sürecinden değil de sözleşme ve borç ilişkilerinden doğmaktadır. Yani Keynes parayı yeniden tanımlayarak, ona yeni işlevler yüklemiştir. Buna göre, tarihsel boyutu ele alarak ve geleceğin belirsizliğini de hesaba katarak paranın değer biriktirme işlevini ortaya atmıştır. Keynes geçmişin geri döndürülemez, geleceğin ise bilinemez olduğunu söyleyerek, gelecek tahminlerini kısmen bugünkü veriler üzerine oturtmuştur. Bu yaklaşımın sonucunda, ekonomide tam likit olmayan varlıkların varlığı kabul edilmiş olur. Bu durumdan çıkartılacak diğer bir sonuç ise, parasal alan ile reel alanın ayrı değil, karşılıklı etkileşim içinde olan alanlar olarak kabul edilmesidir. Böylece para miktarındaki artış, miktar teorisinde olduğu gibi, sadece fiyat artışına neden olan bir faktör olmayıp, ekonomik değişkenleri etkileyebilen unsur haline gelmiştir.

Keynes'e göre; paranın reel ekonomiyi etkilemesi, parasal aktarım mekanizması sayesinde gerçekleşir. Paranın efektif talebi etkileyebilmesi ise, ancak faiz oranının etkin kullanımı yoluyla gerçekleşebilir. Keynes'in kriz açıklamasının özünde, efektif talep başarısızlıkları bulunmaktadır. Efektif talep yetersizliği, yatırımların dolayısıyla da istihdamın daralmasından kaynaklanır. 1929 bunalımının da bu yüzden ortaya çıktığını savunur. Bu daralma da piyasa dinamiklerince değil de devletin ekonomiye müdahalesi (imar işlerine devletin rol alması, vergi oranlarının indirilmesi gibi) ile telafi edilebilir. Keynes'in bu konudaki haklılığı da ABD verilerine bakılarak görülebilir. Buna göre, 1932 seçimiyle başa gelen Rooswelt'in uyguladığı "New Deal" politikaları sonucunda, Amerika'da istihdam sayısı 30.8 milyondan 50.8 milyona yükselirken, kişi başına gelir seviyesi (1933-41 yıllarını kapsayan) 8 yıllık süre zarfında %70 oranında artmıştır.

Keynes Genel Teori'de özetle şunu söylüyordu; ekonomide efektif talep eksikliği varsa işsizlik de vardır. Aynı şekilde çok fazla efektif talep varsa

¹ Paul Davidson, **Controversies in Post Keynesian Economics**, MacMillan, 1991, s.5

kaçınılmaz sonuç fiyatların artmasıdır. Yani, ekonomi tam istihdam seviyesindeyken ekstra harcamalar çıktı artışı sağlayamadığından, fiyatları yukarı çekecektir. Uzun bir süredir uygulanan talep canlandırıcı politikalar, ekonomiyi tam istihdam seviyesine yaklaştırdığından enflasyon sorununu, gündeme taşımıştır. Bu sırada A. W. Philips tarafından ortaya atılan çalışma Keynesgil iktisat yanlılarını rahatlatmıştır. Bu çalışmaya göre, işsizlik yüksek olduğunda ücret artışları düşük, işsizlik az olduğunda ücret artışları yüksek oluyordu. Dolayısıyla işsizlik ile enflasyon arasında istikrarlı bir negatif ilişki vardır.

Keynesgil ekonominin çeşitlenmesi sadece tek bir faktör ile açıklamak resmin tamamını görebilmek açısından yeterli değildir. Keynes'in ölümünden sonra bir çok iktisatçı artık kendini Keynesgil olarak açıklamakta tereddüt etmemiştir. Ancak bu iktisatçıların kaç tanesinin Keynes'in analizinin devrimsel yapısını anlamış olduğu, ekseriyetle Post-Keynesgil iktisatçılar tarafından tartışılmıştır. Bu konuda Vural Savaş Keynesyen İktisat Yıkılırken adlı kitabında şöyle demiştir; "bu günkü Keynesgil makro teori, Keynes'in kendisi de dahil, kendini Keynezyen sayanlara dahi yabancı görüşler taşımaktadır." "Yenilenme" olayına bu açıdan baktığımızda ilk çeşitlenme Amerika'da karşımıza çıkmıştır. Neo-Klasik Keynesgil sentez olarak adlandırılan bu okul, Neo-Klasik teorik analiz ile Keynes politikalarını bir araya getirerek tam istihdamı sağlamaya çalışmıştır.

Neo-Klasik Keynesgil sentez, "Say kanunu" ve "Paranın yansızlığı" gibi Neo-Klasik iktisat varsayımlarını da elden bırakmamıştır. Bunları uzun dönem için hala geçerli buluyorlardı. Diğer bir özellikleri ise, Keynes'in teorik analizi ile Neo-Klasik teorik analizin birleşmesinden doğan uyumsuzlukları anlaşılmayan matematiksel kalıplarla aşmaya çalışmalarıdır. Bu konuda aldıkları tepkilerden biri de İngiliz iktisatçı Joan Robinson'dan gelmiştir. Buna göre J. Robinson şöyle demiştir:

“Ben matematiği hiçbir zaman teori geliştirmek için öğrenmedim bu yüzden problemler hakkında nasıl düşüneceğimi öğrendim.”²

J. Robinson, iktisat yazınında Post-Keynesgil olarak adlandırılan gruba aittir. Bu okul, iktisat yazınında sürekli olarak söz sahibi olamasa da, iktisadi krizler patlak verdikçe fikirleri ön plana çıkmaktadır. Bu grupla ilgili açıklamaların ilki burada yapılacaktır. Post-Keynes iktisat okulu esasında Neo-Klasik Keynesgil senteze tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu okulun en önemli temsilcileri olarak; Joan Robinson, Roy Harrod, Richard Kahn, Paul Davidson, Alfred Eichner ve Nicholas Kaldor sayılabilir. Bu iktisatçılar Amerika’da Keynes adına yapılanların, Keynesgil olmaktan çok uzak olduğu söyleyerek, Keynes’in devrimci analitik yapısının bu sentez iktisatçıları tarafından tam olarak anlaşılamadığını ileri sürmüşlerdir. Robinson, Neo-Klasik Keynesgil sentezi, “gayrı-meşru Keynesçilik” olarak adlandırmıştır.

Post-Keynesgillerin tüm bu itirazlarına rağmen, ikinci dünya savaşından 1970’li yıllara kadar yaşanan başarılı ekonomik performans Neo-Klasik sentezin sorgulanmasını ertelemiştir. Neo-Klasik sentez iktisatçılarından John Hicks, Walras’ın genel denge analizinden esinlenerek Keynes’in teorik analizini IS-LM modelleriyle bağdaştırmıştır. IS-LM modeli ile, Keynes’in Genel Teorisi dört başlık altında özetlenmektedir. I yatırımı, S tasarrufu, L likidite talebini, M ise para arzını temsil eder. Bu modelle tüm piyasalarda eşanlı dengenin varolabileceği belirtilir.

1960 sonlarında enflasyonun tekrar ortaya çıkması ve 1970 başlarında hızlanmaya başlaması karşısında, Neo-Klasik Keynesgil sentez anti-enflasyonist bir politika üretmekte yetersiz kalmıştır. Ayrıca 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol şokları da ekonomik krizin derinleşmesinde etkili olmuştur. İşte bu dönemde ortaya çıkan sorun, literatürde stagflasyon olarak adlandırılmıştır. Yani, işsizlik ile enflasyon aynı anda yaşanmaktadır. Ancak, burada krize giren sadece ekonomik yaşam değil, aynı zamanda iktisat biliminin kendisidir de. Keynes’i temsil eden Neo-Klasik sentezin stagflasyon

² Davidson, a.g.e.,s.5

sorununa bir çözüm bulamaması sonucu, dünyayı yeni bir bakış açısıyla analiz etmek ihtiyacı doğmuştur. Böylece, birbirine zıt iki yeni yaklaşım doğmuştur. Birinci yaklaşım mevcut teorinin sorunları çözemeyeceğini söylerken; ikinci yaklaşım teorinin restore edilerek sürdürülebileceğine inanmaktadır. Birinci arayış aslında iki yeni akımın doğmasına sebep olmuştur; Monetarizm ve sonradan da Yeni Klasik iktisat. İkincisi ise, Yeni Keynesgil iktisat. Ancak Monetaristler daha başarılı olarak, yaklaşık kırk yıldır hükümranlığını sürdüren Keynesgil teorinin yerini almıştır. Monetaristler, Keynesgil teoriye ciddi eleştiriler getirerek sadece iktisat biliminde değil, politik anlamda da (İngiltere’de M. Thatcher 1979-87 yılları arasında, Amerika’da Ronald Reagan 1981-89 yılları arasında devlet başkanlığı yapmıştır) iktidarı ellerinde tutmuşlardır. Bu açıklamalar, Keynesgil ekonomi politikalarının sadece teorik anlamda değil, aynı zamanda ekonomi politik açısından da gözden düştüğünü göstermede kullanılabilecek yardımcı fikirlerdir. Başka bir deyişle, Keynesgil politikalar başarılı iken devlet başkanları, ekonomi danışmanlarını Keynesgil iktisatçılar arasından seçerken, artık Monetarist ya da Yeni Klasik iktisatçılardan seçmektedirler. Şimdi Monetaristler ne söyledi de Keynes’in yerini aldı onları kısaca açıklayalım. Monetaristler, öncelikle enflasyonu yeniden tanımlamışlardır. Bu tanıma göre, enflasyon, her zaman ve her yerde parasal bir olgudur. Enflasyonun bu şekilde tanımlanmasıyla, paranın miktar teorisi yeniden işlerlik kazanmıştır. Başka bir deyişle, enflasyonun belirlenmesinde, para stokuna merkezi bir rol vermişlerdir. Bu anlamda, hem İngiltere’de hem de Amerika’da yeni başkanlar, enflasyonu dizginlemek amacıyla, daraltıcı para politikalarını yürürlüğe sokmuştur.

Diğer yandan Keynesgil gelir-harcama modeline en büyük tehdit, doğal oran hipotezinin ortaya atılması ile arz yanından gelmiştir. Bu hipoteze göre, uzun dönemde işsizliğin doğal bir dengesi vardır. Sadece bu oranda enflasyon istikrarlı olabilir. İşsizlik, bu doğal oranın altındaysa enflasyon hızlanır, üstündeyse düşer. Böylece, Philips eğrisi uzun dönemde dik olmasa da dike yakın bir hal alır. Yeni Klasikler iktisatçılar, Philips eğrisinin artık yok olduğunu söyleseler de ekonometricileri 1970’li yıllardaki gibi fiyat-ücret

artışlarına bağlı olarak ortaya çıkan maliyet enflasyonları sonucu, Philips eğrisinin sol yukarıya doğru kaydığını söylerler.

Keynesgil makroekonomik analize yapılan en hayati eleştiri ise; mikro temellerinin olmadığına ilişkindir. Söylenen aslında şudur; mikro teorisinin tam istihdam dengesi ile eksik istihdam dengesi tutarsızdır. Sonuçta Yeni Klasik model, mikro ekonomiye makro temeller sağlayarak ve geleceğin kesin olarak tahmin edilebileceği iddiasını kanıtlamak için kullandığı matematiksel terimler ile gözde olabilmiştir.

Keynesgil politikaların, yeniden gözde olmasında ve bu kez Yeni Keynesgil ekonomi olarak karşımıza çıkmasında, Monetaristlerin ve Yeni Klasiklerin yoğun eleştiri bombardımanı etkili olmuştur. Bu eleştiriler Keynesgil sistemde temel metodolojinin ve varsayımların değişmesine yol açmıştır. Yeni Keynesgiller, Keynesgil eksik istihdam dengesini benimseyip tam rekabet, fiyat ve ücretlerin tam esnekliği ve piyasanın tam koordinasyonuna dayanan geleneksel Klasik mikro ekonomiyi reddederek, Keynesgil makro ekonomiyi benimsemişlerdir. Aksak rekabetin ve fiyat-ücret rijitliklerinin toplam talep eksikliğine yol açtığını söylemişlerdir. Ancak Yeni-Keynesgiller, Keynes'in analitik yapısına tam olarak bağlı kalmamışlardır. Keynes talep eksikliğini, geleceğin belirsizliği ve yatırımların değişkenliği ile açıklarken kısa dönem-uzun dönem ayrımı yapmaz yani eksik istihdam her iki dönemde de yaşanabilir. Zaten Keynes uzun dönemi yanıltıcı bir kılavuz olarak ele alır ve uzun dönemde hepimizin öleceğini söyler.

Keynes'in aksine, Yeni-Keynesgiller eksik istihdamın kaynağında fiyat-ücret rijitliklerini görürler. Ve uzun dönemde ekonominin, doğal istihdam oranında dengeye geleceğini söylerler. Yeni Keynesgiller, Monetaristlerin aksine doğal işsizlik oranını değil, enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranından (NAIRU) söz etmişlerdir. Keynesgillerle, Monetaristler arasındaki fark ise; Yeni Keynesgillerin, devletin efektif talep seviyesini etkileyerek (piyasanın kendi düzelteceğine inanmadan) bu seviyenin yakalanabileceğini söylemeleridir.

Tüm bu tartışmalar yaşanırken, Post-Keynesgiller tekrar ortaya çıkarak uzun dönem tam istihdam dengesini savunan Yeni Keynesgilleri eleştirmiştir. Post-Keynesgiller, Temelci Keynesgiller olarak da anılırlar, çünkü onlara göre Keynes'in devrimciliği sürekli uyum ve esnekliğe dayanan piyasa mekanizması görüşünü ve genel denge kuramını reddetmesinde yatar. Bu okulun en önemli tezleri belirsizlik, piyasa aksaklığı ve gelir bölüşümü sorunlarıdır.

Keynesgil iktisat okulunun ele alınması ve onun yeniden yorumlanmasıyla ortaya çıkan ve yukarıda özetlenen "yenilenmeler" birbirini tetiklemiş gibi görünmektedir. Keynesgil iktisat okullarının ele alındığı bu tezde amacımız; Keynes'in ekonomik analizi ve onun yeniden yorumlanmasıyla filizlenen Keynes sonrası, Keynesgil ekonomi okullarını irdelemektir. İrdelemeden kast edilen, daha çok Keynesgil ekonominin "yenilenmesidir". Bu anlamda Keynes'in Genel Teori ile ortaya attığı fikirler zaten başlı başına bir "yenilenmedir". Keynes, Neo-Klasik iktisadın değişik varsayımlarından sadece birine değil (örneğin sadece Say Kanununa ya da Miktar teorisine değil), tüm varsayımlarına karşı çıkmıştır. Bir yandan varsayımlarını gerçek dünya ile ilişkilendirirken diğer yandan devleti ekonomiye müdahale etmeye çağırmıştır. Geleceğin belirsizliği ve paranın iktisadi analizlere dahil edilmesi de Keynes'in sağladığı "yenilenmelerdir". Ancak, Keynes'in bu çok yönlü karşı çıkışı kendi takipçilerini de çeşitlendirmiştir ve ortaya farklı bir Keynes çıkmıştır.

Bu farklı yorumlar, Keynes'in "yenilenmesinde" çok önemli rol oynamaktadır. Her bir iktisadi akım, Keynes'in farklı bir özelliğini kendine hayat suyu yapmıştır. Bu bakımdan, bu çalışmanın amacı; öncelikle Keynes'in özü hakkında açıklama yaptıktan sonra "yenilenmenin" değişik evrelerinin oluşumunu açıklamaktır. Birinci bölümde, Keynes'in iktisadi analizi ve iktisat literatürüne getirdiği yenilikler açıklandıktan sonra Keynes'in ekonomisinden Keynesgil ekonomiye geçiş ele alınmıştır. Bu bölünmenin en önemli özelliği bir kriz sonucu ortaya çıkmamasıdır. İkinci bölümde ele alınan "yenilenme" ise, birinci "yenilenmenin" aksine bir kriz sonucu ortaya çıkmıştır. Keynes'in

makro teorisine mikro temeller atmaya yönelik bir restorasyon girişimi olan Yeni Keynesgil ekonomi ele alınacaktır. Üçüncü ve son bölümde ele alınan “yenilenme” ise, Post-Keynesgil ekonomi çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak bu “yenilenme” diğer fraksiyonlarla karşılaştırıldığında hem bir eskiye dönüş ve hem de bir “yenilenmedir”. Neo-Klasik sentez ve Yeni Keynesgillerle karşılaştırıldığında Keynes’in fikirlerine dönüşü dillendirmesiyle eskiye bir dönüş iken, kapitalist ekonominin değişen yeni gerçeklerine yönelik varsayımlarıyla da bir yenilenmedir.

I. BÖLÜM : KEYNESGİL MAKRO İKTİSAT

1. KEYNESGİL OKULUN DOĞUŞU VE DEVRİMSEL NİTELİĞİ

1.1. Keynes Öncesi Ekonomi

Keynes'in ekonomisine geçmeden önce, Klasik iktisadın arka planı hakkında kabaca açıklama yapmak Keynes'i anlamak açısından yararlı olacaktır. Klasik teori, 1770'li yıllardan 1930'lu yıllara kadar en gözde iktisadi düşünce akımı olmayı başarmıştır. Keynes, kendinden önceki iktisatçıları daha doğrusu Ricardo ve onu izleyenleri ifade etmek için, "Klasik" deyimini kullanmıştır. Klasik deyimini ile Klasik iktisatçıların ortaya attıkları ilkeleri bu topluluğun bir asırdan uzun bir süredir geniş kabul görmesini ifade etmektedir.³ Klasik teorinin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

1. İktisadi birimler, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Bu varsayımın doğal sonucu olarak müteşebbisler toplam karlarını maksimize etmeye çalışırken; çalışanlar ve tüketiciler de faydalarını maksimize etmeye çalışırlar.⁴
2. Ekonomi, tam rekabet şartları altında çalışır. Tam rekabet şartları tüm piyasalar için geçerli bir koşuldur.
3. İktisadi ajanlar parasal yanılmaya uğramazlar.
4. Her arz kendi talebini yaratır.
5. Miktar teorisi varsayımı geçerlidir.⁵

Neo-Klasik iktisat, her şeyden önce serbest piyasa sistemine ve onun görünmez eline sıkı sıkıya bağlıdır. Bu inancın altında yatan gerekçe; Fransız iktisatçı, J. B. Say'ın ortaya attığı "Say Kanunudur". Bu kanuna göre, "her arz

³ Dudley Dillard, **The Economics Of John Maynard Keynes The Theory Of Monetary Economy**, New York: Prentice Hall, 1949, s.15

⁴ Seyfettin Erdoğan, Osman Z. Orhan; **Para Politikası**, İstanbul: Avcılar Ofset, 2002, s.132

⁵ Vural Savaş, **Politik İktisat**, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s.205

kendi talebini yaratmaktadır". Genel kabul gören bu söylem, aslında İngiliz iktisatçı J. S. Mill'e aittir. Say'ın başlangıçta söylediği "ürünlerin her zaman ürünler ile değiştirileceğidir". Say Kanunu'nu şu şekilde açıklayabiliriz; insanlar üretimi, diğer ürünleri almayı sağlayacak geliri kazanabilmek için gerçekleştirirler. Yani birey gereksinimlerini karşılamaya yetecek geliri sağlayabilirse, ekonomide üretim fazlası ya da eksikliği yaşanmayacaktır. Aynı şekilde kar peşinde koşan işadamları, üretimlerine yeterli talebi görecekleri için, ekonomide işsizlik sorunu da yaşanmayacaktır. Bu bağlamda Neo-Klasik iktisat, reel takas ekonomisi olarak da adlandırılır. Bu okula göre; para, sadece takas işlemini kolaylaştıran bir araçtır. Diğer bir deyişle, para, sadece değişim fonksiyonu olma özelliğini taşır. Para, bu haliyle ele alındığında, ekonominin reel büyüklerini etkilememesi kabulü, doğal bir sonuçtur. Genel kabul gören tanımıyla para, sadece bir peçedir. Paranın, ekonomi üzerindeki tek etkisi; fiyatlar genel seviyesi üzerindedir. Bunu da $M.V = P.T$ eşitliğiyle bilinen miktar teorisiyle izah ederler. V ve T sabit olduğu için M'deki her ilave artış, doğrudan doğruya ve aynı yönde fiyat seviyesine (P'ye) yansıyacaktır. Marshall'ın deyişiyle, para makineye sürülmesi gereken yağ gibidir fazla sürüldüğünde makinenin işleyişini bozar. İktisat teorisi üzerindeki, Neo-Klasik fikirler ilerledikçe Mill'in parayı peçeye benzeten görüşü, daha bilimsel temellere oturarak, paranın yansızlığı adını almıştır. Klasik ve Neo-Klasik okul için sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, bu ekoller tüm ekonomik kavramları yatırım, tasarruf, tam rekabet ve ekonominin sürekli olarak genel dengesini bulacağı varsayımları paranın yansızlığı temeline dayandırılmıştır.⁶

Ekonomide herhangi bir şekilde tasarruf artışı yaşanırsa, bu artış tasarrufa eşit bir harcamayı da beraberinde getirecektir. Yatırım mallarına yönelen harcamalar artarsa, tüketim mallarının fiyatı düşüp, karlılık azalacaktır. Sonuçta, kaynaklar karlılığı artan malların üretimine yönelecektir. Bu durum faiz esnekliği varsayımı ile de açıklanabilir. Bu varsayıma göre, ekonomide tasarruf ortaya çıktığında yatırım tasarruf eşitliğini sağlamak amacıyla faiz oranı düşecektir.

⁶ Davidson, *Controversies in Post Keynesian Economics*, s.8-9

Klasiklerin istihdam teorisine göre; ekonominin olağan hali tam istihdam durumudur. Klasik teoriye göre, irade dışı işsizlik diye bir durum söz konusu olamaz. Ekonomide yaşanabilecek tek işsizlik türü, geçici işsizlik olacaktır. Bireyler ya tembelliklerinden ya da piyasa ücretini düşük bulmalarından ötürü işsiz olmayı tercih edebilirler. Devlet müdahalesi ve sendikaların olmadığı bir ekonomide, irade dışı (gönülsüz) işsizlik yaşanmayacaktır.

Bu okul yöntem olarak, genellikle mikro ekonomik birimlere dayanmaktadır. Analizlerinde işaret ettikleri nokta; Walras'ın genel denge analizinden doğan denge kavramıdır. Klasiklerin fiyat mekanizması sayesinde gelir dağılımı en etkin biçimde sağlanmaktadır. Üretim faktörleri, üretime yaptıkları katkı kadar gelir elde ederler. Bölüşüm faktörlerinin marjinal verimine göre gerçekleşir.⁷

Neo-Klasik iktisat okulunun, ekonominin kendi iç dinamikleri sayesinde dengesini sürekli olarak sağlayacağı varsayımı, 1929'da yaşanan büyük bunalım ile birlikte derinden sarsılmıştır. Polanyi bu durumu şöyle açıklar, bu dönemde piyasa ekonomisinin çöküşü hiçbir alanda para alanında olduğu kadar ani olmamıştır.⁸ Bu bunalımla birlikte, ABD'de mevcut işgücünün dörtte biri işini kaybederken, gayri safi milli hasılanın da yarısından fazlası erimiştir. Mevcut ekonomik durum, Neo-Klasik iktisadın varsayımlarını yalanlıyordu, diğer bir deyişle; retorik ile gerçeklik ayrı telden çalıyordu. Vatandaşlarını bu durumdan kurtarmak isteyen politikacılar ve iktisat profesörleri yeni bir arayış içine girmişlerdir. Çünkü ekonominin içinde bulunduğu bu ciddi durum, mevcut ekonomik sistemin sosyalizm yahut faşizme dönebileceği korkusunu yansıtıyordu.⁹ İşte bu sırada Keynes ortaya çıkarak ve sonradan "Keynes Devrimi" olarak anılacak çağın fitilini ateşlemiştir. Keynes paranın yansızlığı varsayımını reddeden bir teori geliştirerek, eleştirisinin çıkış noktasını,

⁷ Ufuk Başoğlu, Nalan Ölmezoğulları, İlker Parasız, **İktisatta Devrimler Karşı Devrimler**, 2. Baskı, Alfa, Ocak 2004, s. 6

⁸ Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm**, Çev. Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s. 42

⁹ Micheal, Stewart, **Keynes and After**, London: MacMillan, 1986, s. 156

kapitalist ekonominin parasal bir ekonomi zemini üzerinde yükseldiği söylemi oluşturmaktadır.

1.2. Keynes'in Devriminin Mantıksal Temeli

John Maynard Keynes, iktisat disiplini içerisindeki ününü 1936 yılında yayımladığı "İstihdam, Faiz ve Para'nın Genel Teorisi" adlı kitabıyla kazanmıştır. Keynes bu kitapla geniş yankı uyandırarak, Karl Marx'ın yaptığı gibi iktisat biliminin gelişmesine yeni bir yön çizmiştir. Keynes, kısaca "Genel Teori" olarak bilinen kitabını yazarken, eğitimi almış olduğu "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" düsturunun kalıplarından kurtulmaya çalışmıştır.¹⁰ Devletin piyasaya müdahalesinin olmadığı, insanların rasyonel sayıldığı, liberal ekonomik sistemin dışına çıkmak istemiştir. Cambridge Üniversitesinde matematik eğitimi de almasına rağmen, iktisadi analizlerinde matematik bilgisinden yeterince yararlanmayarak, matematiğin ekonomide aşırı kullanımının sakıncalı olabileceğini öne sürmüştür.¹¹

Keynes, kurmuş olduğu ekonomik sistemle kitabının yayımlandığı 1936 yılı ve ikinci dünya savaşını takip eden yıllarda yaklaşık 40 yıl hükümetlerin istihdam ve gelir politikalarını temel referans kitabı olmuştur.

Keynes sistemi, iktisat politikalarının halka dönük karakter kazanmasına doğru çığır açmıştır. Ama 1945 sonrasında büyük sermayede yana tavır alan Bretton Woods toplantılarına katılmıştır. Bu toplantılara adına "Keynes Planı" adını verdiği bir planla dahil olmuştur ancak Amerika adına verilen "White Planı" karşısında yenilmiştir.

Keynes kitabını ortaya attığında birbirinden farklı tepkiler almıştır. Görünmez elin varlığını tartışan sözleriyle devrimci kabul edilirken,

¹⁰ Bill Ballard, "How Keynes Became A Post Keynesian", *Journal of Post Keynesian Economics*, Vol. 17 Issue 3, 1995, s.326

¹¹ Feridun Ergin, *Para ve Faiz Teorileri*, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 1983, s.218

Samuelson (kendisi de Keynesgil bir iktisatçı olmasına rağmen) ve Lucas gibi iktisatçılar Genel Teoriyi kötü yazılmış ve anlaşılması güç olmakla eleştirmiştir.¹²

Keynes kendi analizinin üretim ve istihdam akışının belirlenmesinde yaratıcı bir etkisi olduğunu söylemiştir ve nötr para varsayımını savunan iktisatçıları Öklidyan olmayan bir dünyada, Öklid geometricileri olarak tanımlamıştır.¹³

İktisat teorisinde "Keynes Devrimi" deyince akla; hayatın gerçeklerine dayanan ve Ortodoks teorinin özelliklerini ve onu destekleyen Say Kanununu dışlayan bir başkaldırı, gelir. Sonuçta ise; "Keynes Devrimi", Say Kanununun geçerli olduğu, Keynes Teorisinin Hicks- Samuelson- Modigliani versiyonu halini alarak yanlış bir yola sokulmuştur. Keynes'in efektif talep analizini, reel takas ekonomisinin mikro temelleri ile birleştirdiğinden Joan Robinson bu teoriyi "Gayrı meşru Keynesçilik" olarak adlandırmıştır.¹⁴ Makro analizin mikro temelleri olarak Walrasgil analizi kullanan Neo-Klasik Sentez, Keynes'in aşmaya çalıştığı geleneksel gerçekleri Keynes öncesi analize sokarak rehabilite etmişlerdir.¹⁵

Monetaristleri ve Gayrı Meşru Keynesgilleri yalanlayan, Keynes'in modelleştirdiği dünyanın gerçekleri şunlardır:

1. Para kısa dönemde ve uzun dönemde her zaman sorundur ve asla nötr değildir. Reel karar alıcıları etkilemektedir.
2. İktisadi sistem geriye çevrilemez takvim zamanından belirsiz bir geleceğe doğru ilerlemektedir.
3. Paranın karakteristiği parasal sözleşmelerle çizilmiştir.

¹² D. E., Moggridge, **Keynes**, Çeviren Umur Talu, Yavuz Güney, İstanbul: Afa Yayıncılık, s.24, 1985

¹³ John M., Keynes, **İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çeviren, A. Baltacıgil, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969, s.8

¹⁴ K. Alec Chrystal, Simon Price, **Controversies in Macroeconomics**, BPC Wheatons, Exeter, 1994, s.26

¹⁵ Bill Gerrard, "Competing Schools of Thought in Macroeconomics", **Journal of Economic Studies**, Vol. 23 No. 1, 1996, s.55

4. Parasal anlamdaki gelecek sözleşmeleri, zaman alıcı üretimi organize etmek ve değişim prosesini etkinleştirmek amacıyla geliştirilen insan kurumlarıdır. Bu yüzden modern üretim ekonomileri, parasal ücret sözleşmeleri sistemi sayesinde organize edilmektedir.
5. Tam istihdamdan ziyade işsizlik paranın kullanıldığı ve piyasa sistemli ekonomilerin olağan denge sonucudur.¹⁶

Keynes, paranın neden peçeden ibaret olmadığını açıklamak için Ortodoks teoriye temel oluşturan iki varsayımı ret etmiştir. Bunlar; 1. tam ikame aksiyonunun etkisinin her zaman geçerli olması 2. iktisadi sistemin ergodik olduğu varsayılır.¹⁷

Birinci teori, Neo-Klasik ekonominin temel taşı oluşturmaktadır. Bu varsayıma göre her hangi bir mal diğer bir mal için ikamedir. Eğer x malı için talep artarsa, fiyatı da artacaktır ve x malının talebi, fiyatı göreceli olarak daha ucuz olan y malına kaydıracaktır.

1.2.1. Keynes'te Para ve Say Kanununa İtiraz

1929 yılında ortaya çıkan Büyük Bunalımla birlikte kendini gösteren işsizlik ve durgunluk sorunları bu yıla kadar gözde olan Klasik iktisat teorisinin önemini yitirmesine yol açmıştır. Çünkü, Klasik iktisat kapitalist ekonominin sürekli dengede olacağı vaadini vermektedir. İşte bu kriz, politika yapıcıları ve iktisatçıları yeni bir arayışa itmiştir ki bu dönemde devletin ekonomiye müdahalesini savunan Keynes ortaya çıkmış ve eleştirilerine para kavramının çıkış kaynağını tartışarak başlamıştır. Ona göre, para dolaşım sürecinden değil borç ve sözleşme ilişkilerinden doğmaktadır. Yani kapitalist ekonomi parasal bir ekonomi üzerinde yükselir.

¹⁶ Paul Davidson, **Money and Employment**, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991, s.390-391

¹⁷ Davidson, **a.g.e.**, s.393

Para satın alma gücünü temsil ederken aynı zamanda değer biriktirilmesi ve gelecekteki fırsatların değerlendirilebilmesi amacıyla elde tutma durumuna da beraberinde getirir. Yani paranın değer biriktirme işlevinden bahseder Keynes. Para ona göre iktisadi ajanların kararları ve davranışlarında geliştirdikleri güdülerin öncü belirleyicisidir. Zenginliğin ya da değer likit olarak biriktirilmesi özünde satın alma gücünün geleceğe taşınması anlamına gelir.¹⁸

Oysa ki Keynes'e göre gelecek belirsiz ve tahmin edilemez bir nitelik arz etmektedir. Ancak uzun dönem beklentilerinin niteliği özellikle yapılacak yatırımlarının düzeyinin belirlenmesi açısından önemlidir. Gelecek tahminlerimiz kısmen bugünkü veriler üzerine oturtulmuştur.¹⁹ Keynes'e göre, paralı bir ekonomide, bugünkü veriler üzerine inşa edilen ekonomik beklentiler analize sokulduğunda gelecek belirsizler içerir. Yani tüm mallar fiyatları tam olarak belirlenemediğinden, ekonomide tüm mallar likit değildir. Keynes tarihsel zaman üzerinde hareket etmiştir. Yani zaman geriye döndürülemez bir içerik kazanırken böyle bir zamanda para geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturmaktadır.²⁰

Genel Teori'nin 17. bölümünde, Keynes, paranın hayati bir özelliği vurgulamıştır. Buna göre, paranın üretim esnekliği ve ikame esnekliği sıfırdır veya yeniden üretilebilen mallara göre ihmal edilebilir bir seviyededir.²¹ Sıfır esneklik veya üretim girişimcinin işçi olarak parayı bir ürün gibi üretemeyeceği anlamına gelmektedir. İkame esnekliğinin sıfır olması ise, üretilebilen varlıklar para gibi varlıklar için büyük ikame değildir. Yani tam ikame evrensel olarak uygulanabilen bir varsayım değildir.

Para dahil tüm likit varlıkların kendine has olmasa da açık bir özelliğe sahiptirler ağaçta yetişmezler. Ancak Friedman paranın ağaçta yetiştiğine inanmaktadır. Friedman tarafından kabul edilen bu şaşırtıcı

¹⁸ Davidson, **Money and Unemployment**, s.94

¹⁹ Keynes, **a.g.e.**, s.148-149

²⁰ Eren, Ercan, Bildirici Melike, "İktisat Teorisinde Son Gelişmeler", **İktisat Dergisi**, Sayı 365, 1997, s. 78

²¹ Keynes, **a.g.e.**, s.210-13

varsayım onun açısından sürpriz değildir. Friedman diğer tüm ana akım iktisatçılar gibi, makro teorinin mikro temelleri için Walrasgil sistemi kabul etmektedir. Walrasgil eşitlik paranın mısır, muz gibi üretilebilir bir mal olmasına yalnızca müsaade etmez aynı zamanda bunu da gerektirmektedir. Bu yüzden diğer tüm malların piyasa değeri bunların üretilebilir numeraire değerlerinden ifade edilebilir. Eğer para büyük bir üretim esnekliğine sahipse ve kolayca üretilebilen bir ürünse işsizlik gibi bir sorun da asla olmayacaktır. İrade dışı işsizlik parasal ürünlerin arzı kendi taleplerini yarattığı sürece mantıksal olarak asla mümkün olmayacaktır.²²

Friedman'ın da benimsediği gibi para eğer ağaçta yetişirse resesyonların arz yanlı olması mümkün olmadığı gibi talep yönlü olması da mümkün değildir. İnsanlar gelecek hakkında kaygılı oldukları dönemlerde mallara ilişkin harcamalarını örneğin arabalar için kısırlarsa (likiditelerini artırmak için), araba endüstrisinde istihdam azalacaktır. Ancak para fındık gibi üretilebilen bir mal olursa, likidite için artan talep fındık talebini artıracaktır sonuçta ise fındık endüstrisinde istihdam artacaktır. Araba sektöründeki artan işsizlik fındık sektöründeki istihdam artışı ile telafi edilecektir.

Paranın ikame esnekliğinin sıfır olması (ve diğer tüm likit varlıkların), (likit olmayan) üretilebilir malların tasarrufçuların portföyünde likit değer biriktirme aracı olarak, likit varlıklar için tam ikame değildir. Tasarrufçular cari gelirleri ile, üretilmeyen varlık almaya başladıklarında, üretilmeyen malların talebinde meydana gelen artış, bu malların fiyatlarını artıracaktır. Üretilmeyen malların fiyatlarındaki artış, tasarrufçuların talebinin üretilebilen mallara kaymasına neden olacaktır. Eğer tasarruf üretilmeyen malların alımına yöneldiğinde talep daima üretilebilen mallara kayacaktır ve sonuçta istihdam fırsatları yaratacaktır. Bu yüzden tam ikame aksiyomu Say Kanununu restore eder ve irade dışı işsizlik olasılığını ret eder.²³

²² Stewart, a.g.e., s.177

²³ Davidson, *Money and Unemployment*, s.395

Girişimciye dayanan bir ekonomide paranın kolayca üretilmemesi ile Say Kanunu reddedilmiş olur. Mal üretimi yoluyla ne kadar gelir elde edilirse edilsin, insanlar gelirlerinin bir kısmını harcamadığı sürece üretilen tüm malların satılabilmesi için yeterli efektif talep sağlanamayacaktır. Halk mallara yönelik toplam harcamalarının, likit pozisyonda kalmak amacıyla vazgeçtiklerinde satışlar azalacağından girişimciler işçileri işten çıkarmaya başlayacaktır.

Gerçek dünyada halkın mal satın alma pahasına likidite talebindeki bir artış özel sektörde bunun iş fırsatlarına döndürülmesine neden olmayacaktır. Firmalar artan likidite talebini, ağaçtan likidite toplamak veya para basmak için, işçi çalıştırmakla karşılayamayazlar. Likidite talebine tam ikame aksiyomunun uygulanamaması durumunda, gelir etkisi hakim olacaktır ve herhangi hipotetik Neo-Klasik ikame etkisini yıkılacaktır. Sonuç olarak, esnek fiyatlandırma mekanizması sayesinde gerçekleşen nispi fiyat değişimleri, gerçek dünyada ortaya çıkan sorunlar için geçerli bir reçete olamayacaktır.

Samuelson, ekonomi biliminin temelini statik mekanikten analogi yaparak ergodik hipotezi ile açıklamaktadır. Ergodik hipotezi altında çalışan ekonomik sistem varsayımı altında, ekonomistler ilk durumdan bağımsız tek bir uzun dönemin varolduğunu varsaymaktadırlar. Samuelson'un ergodik hipoteziyle anlatmak istediği, uzun vadeli sonuçların kaçınılmaz olduğudur. Örneğin, ergodik varsayımı fizikçilere engellenmemiş bir sarkacın itildikten sonra hareketini tamamladığında, sarkacın tekrar eski seviyesinde geleceğini görme imkanı vermektedir. Sallanan sarkacın ekonomideki ergodik analogisi ise, engellenmemiş bir ekonominin iş çevrimi başladığında aynı uzun vadeli seviyesine döneceği anlamındadır. Sadece tesadüfi şoklar sarkacı ya da ekonomiyi denge pozisyonundan uzaklaştırabilir.²⁴

Ergodik aksiyomu ekonomistlere on dokuzuncu yüzyıl fizikçileri gibi sıkı bir disiplin ile uğraşıyorlarmış gibi davranmalarına fırsat vermektedir. Sıkı

²⁴ Davidson, **Money and Employment**, s. 388

bir bilim dünyasında geçmişte yönetilen iktisadi sonuçların dağılımı aynı zamanda gelecek olaylarını da yönetmektedir; gelecek geçmişin istatistiksel bir refleksidir. Böylece istatistiksel olasılıklar anlamında şu an ve gelecek tahmin edilebilir. Ergodik bir sistemde gelecek riskli olabilir ancak belirsiz değildir.²⁵

Keynes ekonomik çevrenin belli bir periyot boyunca homojen olmadığını söylemiştir. Ona göre, zaman homojenliği gibi bir durumun gelecekte de devam edeceğinden emin olamayız. Keynes Genel Teori’de ergodiğin uygulanabilirliğini şu sözlerle inkar etmiştir.

“Bugün aldığımız kararlar olumlu olsa da eskiden alınan bu kararın tüm sonucu hayvani bir isteğin sonucu olabilir ya da kantitatif olasılıklar tarafından artırılmış kantitatif faydaların ağırlıklı ortalamasının bir sonucu olmayabilir.”²⁶

1.2.2 Keynes ve Paranın Miktar Teorisi

İktisat teorisinde Keynes Devriminin özüne, çarpan (Patinkin, 1982, s.xxi), parasal ücretlerin ya da fiyatların sabitliği (Modigliani, 1944) veyahut da Marshallgil fiyat ve miktar ayarlama hızının ret edilmesi (Leijonhufvud, 1968; Friedman, 1974, s.18) ve piyasanın nominal efektif talep ve fiili efektif talebi koordine etme başarısızlığı (Clower and Leijonhufvud, 1975) yerleştirilmiştir.²⁷

Ancak bu yorumculardan hiçbiri, Keynes’in parasal bir analizinin Genel Teorideki devrimci öz olduğunu, aklına getirmemiştir. Gerçekten de Keynes analizinde, parasal aktarım mekanizmasının rolünü minimize etmiştir. Böylece Monetaristler, kendi makro teorilerini Keynes’inkinden ayırt etmek amacıyla sloganlarının “para sorundur” olarak seçmişlerdir.²⁸

²⁵ Davidson, **Controversies in Macroeconomics**, s. 32

²⁶ Keynes, **a.g.e.**, s.163

²⁷ Davidson, **Money and Employment**, s.389

²⁸ Davidson, **Money and Employment**, s.395

Keynes'in miktar teorisi Friedman'ın, Lucas'ın ve Fisher'in miktar teorisinden farklıdır.²⁹ Keynes'e göre mallar ve para için talep fonksiyonu, para arzından tamamen bağımsız değildir. Keynes'e göre para miktarındaki değişme, dolaşım hızını veya reel geliri ya da her ikisini birden etkileyecektir. Keynesgil görüşe göre, paranın dolaşım hızı faiz oranları ile doğrudan; para arzı ile ters yönlü bir ilişki sergiler. Böylece para arzı ile GSYİH arasındaki istikrarlı ilişkinin varlığı reddedilir.³⁰ Dahası belli şartlar altında, harcama eğilimindeki değişmeler para arzındaki değişmelere neden olabilecektir yani para arzı içsel olabilir.

Bilindiği üzere, Klasik iktisatta para, ekonomi üzerinde herhangi bir etkisi olmayan ve ekonomik değişkenlerin üstünü örten bir peçeden ibarettir. Say Kanunu'na göre "her arz kendi talebini yaratmaktadır". Hal böyle olunca ekonomi her zaman dengesini sağlayacaktır. Yani hiçbir piyasada ne bir arz fazlası ne de bir talep fazlası yaşanacaktır. $M \cdot V = P \cdot T$ olarak ifade edilen denklem miktar teorisinin matematiksel ifadesidir. Bu denklemde, M; Klasiklerin yansız ilan ettiği paranın miktarını, V; paranın dolaşım hızını, P; fiyatların genel seviyesini, T; ise işlem hacmini temsil etmektedir. Bu denklemde V ve T değişkenleri sabit değişken olarak kabul edilirken, değişken faktörler M ve P'dir. Buna göre M'deki herhangi bir değişme doğrudan doğruya ve aynı yönde P'yi değiştirecektir. Yani Klasik iktisatçılar para miktarındaki değişmelerin sadece fiyatlar seviyesini etkilediğini söylerler.

Paranın önemini daha iyi değerlendirebilmek için Keynes ve Friedman'ın ekonomik sistemdeki parasal ilişkilere ilişkin yorumlarını karşılaştırmak yararlı olacaktır. Keynes "Üretimin Parasal Teorisi" isimli makalesinde şunları yazmıştır.

"Krizi çözmede bu teorinin yetersiz kalmasının sebebi, bana göre; bu teoride üretimin parasal teorisi olarak adlandırabileceğim bir teorinin eksik olmasıdır. Parayı, reel değişkenler ve reel varlıklar arasında nötr olarak

²⁹ Tezer Öçal, **Para Teorisi Doktriner Gelişim, Teori, Analiz**, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, Mayıs 1981, s.189

³⁰ Erdoğan, Orhan, **a.g.e.**, s.184

kullanan ve güdülere veya kararlara dahil etmeyen bir ekonomi ancak reel takas ekonomisi olarak adlandırılabilir. Benim teorim, paranın kendisinin rol oynadığı ve güdülere etkilediği bir teoridir. Bu açıdan olayların gidiş yolu, paranın davranış şekli hakkında bir bilgi sahibi olmaksızın ne kısa dönemde ne de uzun dönemde tahmin edilebilir. Bu yüzden parasal bir ekonomiden söz etmeliyiz.”³¹

Keynes daha sonra araştırmasını canlanma ve bunalımların paranın nötr olmadığı bir ekonominin karakteristik özelliğidir diyerek ilerletmiştir. Keynes’e göre, para kısa ve uzun dönemde üretim ve istihdam akışının belirlenmesinde gerçekten bir sorundur ve para asla nötr değildir.

Diğer yandan M. Friedman miktar teorisi ve paranın rolüne ilişkin fikirlerini şu şekilde özetlemiştir.

“Para miktarındaki değişmelerin reel gelir üzerinde uzun dönemde ihmal edilebilir etkileri olmasından ötürü paranın miktar teorisini kabul ettik. Böylece reel gelirdeki değişmeler açısından parasal olmayan güçler sorundur, ancak para sorun değildir. Para miktarındaki değişmeler nominal gelir ve reel aktivite seviyesi hesaba katıldığında tek faktör değildir ancak ana (major) faktördür.”³²

Keynes'e göre, Klasiklerin, reel çıktı ve istihdam gibi değişkenlerin uzun dönemde, para arzı artışlarından etkilenmeyeceği varsayımı sonucu miktar teorisini yanlış temsil edilmiştir. Friedman'a göre ise, uzun dönemde para nötrdür ve para miktarındaki değişmeler, nominal gelirdeki değişmelere neden olur.

Friedman'ın teorisi kısa dönem için enflasyon açıklamalarından yoksun iken, Keynes'in teorisi uzun ve kısa dönemin her ikisi için de açıklama

³¹ John M. Keynes., “The Collected Writings of John Maynard Keynes”, Vol. XIV, London, Macmillan, 1973, s.25

³² Milton Friedman, “The Role Of Monetary Policy”, American Economic Review, 1968 s.3-5

getirmektedir. Buna göre Keynes, Genel Teori’de şunları belirtmiştir. Genel fiyat seviyesi kısmen marjinal maliyete ve kısmen çıktı ölçeğine dahil olan üretim faktörlerinin ödüllendirilmesine bağlıdır.³³ Yani fiyatların uzun dönemli istikrarı veya istikrarsızlığı, üretim sisteminin etkinliğindeki artış oranıyla karşılaştırıldığında ücret birimlerindeki artış trendinin gücüne bağlıdır. Keynes’in analizleri her zaman enflasyonu yenmek için çalışabilir bir gelirler politikasının uygulanması ihtiyacını vurgulamaktadır.

Keynes her şeyden önce faiz oranını, klasik teoride olduğu gibi yatırım ve tasarrufu eşitleyen ve bu haliyle de Say Kanunu’nun işlerliğini sağlayan bir değişken olmaktan çıkarmıştır.³⁴ Keynes’te faiz oranı toplam talep ve toplam arzın karşılaşmasından değil para arzı ve para talebinin karşılaşmasından oluşmaktadır.

2. KEYNESGİL SİSTEM VE İKTİSAT LİTERATÜRÜNE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Keynesgil makro teori, çağdaş makro ekonominin temelini atarak bugün okullarda okutulan makro ekonomi derslerinin yaratıcısı olmuştur. Keynes, yeni bir teori ortaya atarken Klasik iktisadin belli başlı önermelerini reddetmiştir. Öncelikle, paranın miktar teorisini eleştirmiştir. Buna göre, işlem ve ihtiyat amaçlı para talebi yerine, spekülasyon amaçlı para talebini koymuştur. Yani elde edilen gelirin tümünün harcanmayacağını bu gelirin bir kısmının tasarruf edilebileceğini söylemiştir. Diğer bir yeniliği, Say Kanunu çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Ona göre “her talep kendi arzını yaratacaktır”. Böylece ekonomik analizini talep doğrultusunda oluşturarak, talep yönlü ekonomiyi yaratmıştır.

³³ John M. Keynes, **General Theory Of Employment, Investment and Money**, Harcourt-Brace, New York, s.294

³⁴ Savaş, **Politik İktisat**, s.92

Keynes, yeni analizinde daha önce literatürde yeri olmayan bazı kavramları kullanmıştır. Bunları, sermayenin marjinal verimliliği, efektif talep, marjinal tüketim eğilimi, likidite tercihi, çarpan olarak sıralanabilir.

Yukarıda belirtilen yenilikler, Keynes'in Genel Teorisi'nin sistematığı açıklanırken her biri yeri geldikçe izah edilecektir. Ancak bundan önce Keynes'in teorisinin, genel olma niteliği nereden gelmektedir. Bunun izahı yapılacaktır. Keynes'in teorisinin genel olmak niteliği şu noktalar altında toplanabilir.³⁵

Keynes'in teorisi, Klasik teoride olduğu gibi sadece tam istihdam seviyesiyle ilgilenmez, tam istihdam seviyeleriyle ilgilenmektedir. Bunu yapmaktaki amacı, belli bir dönemde istihdam hacminin hangi faktörlerce belirlendiği saptamaktır. Keynes, özel mülkiyete ve bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler düsturuna dayalı kapitalizmi normal durumdan yaygın işsizliğe kadar geniş bir yelpaze içinde değerlendirmektedir. Yani tam istihdam özel bir durum iken, tam istihdam ile yaygın işsizlik arası durum, genel durum olacaktır. Dolayısıyla, Keynes eksik istihdam ve tam istihdam durumlarını dikkate alarak, istihdam açısından genel bir teori üretmiştir.

Klasik teori, işsizliği açıklayamadığından ve gerçek dünyayı yansıtamadığından ötürü, mevcut konjonktür ile çatışır bir hale gelmiştir. Ancak, Keynes kurmuş olduğu teori ile, yalnız işsizliğin değil aynı zamanda enflasyonun da ortaya çıkış nedenlerini açıklamıştır. Buna göre, belli bir dönemde istihdam hacminin efektif talep tarafından belirlendiğini söyler. Talep yeterli düzeyde değilse işsizlik, ekonomide talep fazlası var ise, enflasyonun ortaya çıkacağını açıklamaktadır. Sonuç olarak, birden fazla ekonomik olayı açıklamaya muktedir olmuştur.

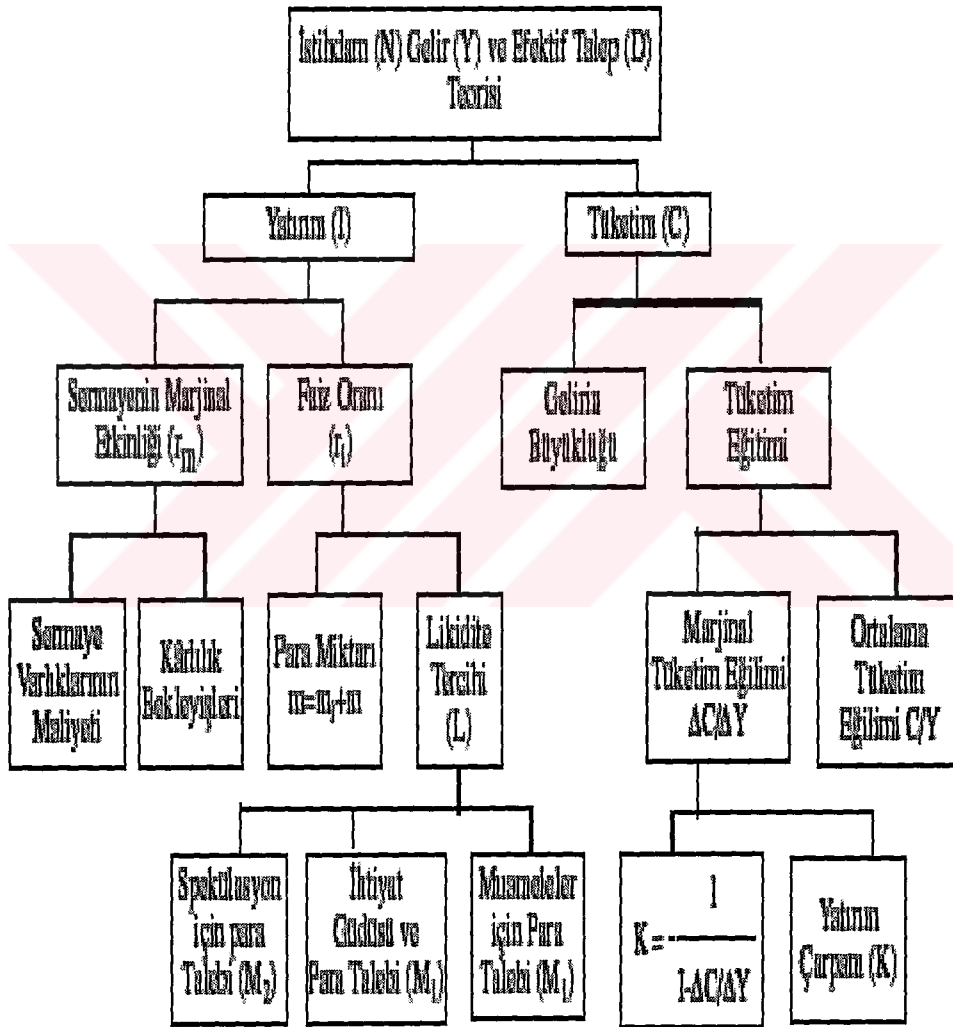
Keynes'in Genel Teorisine, genel olma niteliği kazandıran diğer bir özelliği ise; toplam değişkenlerle çalışmasıdır. Analizinde, ulusal gelir, enflasyon oranı, işsizlik gibi toplumun tamamını ilgilendiren açıklamalarda

³⁵ Dillard, a.g.e., s. 7-11

bulunmuştur. Klasik Teori ise, bireysel değişkenlerle çalışmaktadır. Buradan çıkartılabilecek bir sonuç ise, Keynes'in makro ekonominin kurucusu olduğu gerçeğidir.

2.1. Efektif Talep İlkesi

Keynes'in sisteminin izahına yönelik açıklamalarımıza istihdam ile başlarsak, başlangıç noktamız kaçınılmaz olarak efektif talep ilkesi olacaktır. Çünkü genel teoride Keynes istihdamı araştırmaya başlarken öncelikle efektif talep ilkesini açıklamıştır.

Kaynak: Rona Turanlı, **İktisadi Düşünce Tarihi**, 3.b., İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2000, s.199

Keynes, milli gelirin istihdama bağılı olduğunu söylemiştir. İstihdam ise, efektif talep tarafından belirlenir. Efektif kelimesi, toplam talep ile toplam arzın kesiştiği, herhangi bir noktadır. Bu noktanın etkin olmasının sebebi ise, toplam istihdam hacminin toplam talep hacmine bağılı olmasıdır. Başka bir deyişle, bu kesişmeyi sağlayan toplam talep miktarı işsizliği önleyen talep miktarına eşittir. Efektif kelimesinin diğer bir anlamı da satın alma gücünü belirtmesidir.

Efektif talep, tüketim (C) ve yatırım (I) harcamalarından kaynaklanmaktadır. Bireylerce kendi gereksinimlerini karşılamak üzere mal ve hizmet satın almak için yapılmış harcama, tüketim harcamasıdır; girişimcilerce, mal ve hizmet üretimi için binalar ve makineler satın almak üzere yapılmış harcama da yatırım harcamasıdır.³⁶ Dolayısıyla, efektif talep (E), tüketim ve yatırım harcamalarının toplamına eşittir.

$$Y = C + I$$

Keynes'te tüketim harcaması gelire ve (marjinal) tüketim eğilimine bağlıdır. Klasiklerde ise, tüketim faiz oranına bağılı bir değişkendir. Faiz oranı yüksekse, bireyler cari tüketimlerini kısip gelecekte daha fazla harcamak ümidiyle cari tasarruflarını artırırılar. Keynes'in analizinde ise, tüketim gelire bağılı olduğuna göre, gelirden meydana gelen değişmeler tüketimi de etkileyecektir. Gelir arttıkça tüketim de artacaktır. Ancak toplumun reel geliri arttıkça, tüketim gelire göre daha az artacaktır. Bu sebepten, istihdamda artış yaratabilmek için, reel yatırım artışını sağlayacak talebin varlığının olması gerekmektedir. Keynes üretimin tamamını kullanılan emek miktarıyla ifade ettiğinden çok farklı bir talep kavramını kullanmaktadır.³⁷ Gelirin tamamı tüketime harcadığında, tam istihdama ulaşmanın önünde hiçbir engel yoktur. Ancak bireyler gelirlerinin tamamını tüketime harcamayacaktır. Gelirin tüketilmeyen bu kısmına ise tasarruf denilir.³⁸

³⁶ Micheal Stewart, **Keynes Devrimi**, Çev. Asım Baltacıgil, Minnetoğlu Yayınları, 1980, s.73

³⁷ Sadun, Aren, **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Savaş Yayınları, 8. Baskı, Şubat 1987, s.31

³⁸ Stewart, **Keynes Devrimi**, s.76

Tekrar $Y = C + I$ eşitliğine dönelim. Buna göre gelir (Y) = Tüketim (C) + Tasarruf (S) ise,

C/Y = ortalama tüketim eğilimini

dC/dY = marjinal tüketim eğilimini

S/Y = ortalama tasarruf eğilimini

dS/dY = marjinal tasarruf eğilimini göstermektedir.

Yukarıdaki formüller aşağıda yazılı olarak ifade edilen kavramların matematiksel gösterimidir. Ortalama tüketim eğilimi, herhangi bir gelir düzeyinde, gelirin ne kadarının tüketime gittiğini gösteren oran olarak tanımlanır. Şimdi gelirden bir değişme olduğunu varsayalım, gelirdeki bu değişimin ne kadarının tüketime gittiğini gösteren bu orana, marjinal tüketim eğilimi denir. Keynes'e göre marjinal tüketim eğiliminin değeri çok önemlidir. Bu değerin, 0 ile 1 arasında herhangi bir değer alması matematiksel olarak beklense de gerçek hayatta bu oran daima 1'in altında olacaktır.

Yatırım (I) tasarruf (S) eşitliği, bir ekonominin dengede olduğunu göstermektedir. Ekonomi tam istihdama yaklaşırken ve gelirler yükselirken, marjinal tasarruf eğilimi artmaktadır.³⁹ Marjinal tasarruf eğiliminin yükselmesi halinde, gelir sahibinin biriktirdiği fon, girişimcinin fon talebini aşarsa yatırımlar dolayısıyla da istihdam azalacağından efektif talep de düşecektir.

Efektif talebin ikinci ögesi yatırımlardır. Keynes, yatırım için ayrılan paranın iki faktör tarafından belirlendiğini söylemektedir. Bunlar; yatırımın vereceği randıman ve yatırımın finansmanı için gerekli parayı ödünç olarak almak üzere ödenmesi gereken bedeldir.⁴⁰

Yatırımın verimi değerlendirilirken, yatırımın yaşamı boyunca sağlayacağı getiri dikkate alınmalıdır. Yatırımın gelecek verimi, satışların hacmine ve fiyatına bağlıdır. Ancak müteşebbisin bu konuda yapacağı tahmin

³⁹ Marjinal tasarruf eğilimi ise elde edilen ilave gelirin ne kadarının tasarruf edildiğini gösteren orandır.

⁴⁰ Stewart, **Keynes Devrimi**, s. 79

de yeni yatırımın bağlı olduğu sektörün gelecek tahminine bağlıdır. Yani girişimciler yatırımın ortalama verimiyle ilgilidirler. Keynes önceliği, gelecek tahminlerine vermiştir. Ona göre, yatırım kararını sadece ekonominin cari durumu değil aynı zamanda müteşebbisin gelecek hakkındaki tahminleri de etkiler. Yatırımdan beklenen kar, gelecek tahminlerine dayandığından yatırım hacmi geniş dalgalanmalara gebe olabilecektir. Girişimciler, yeni yatırımdan bekledikleri karın (hasılatın), bu yatırımın finansmanını sağlayacak fonların maliyetine (faiz oranına) eşit olduğu ana kadar, borçlanabilirler. Yani Keynes teorisinde, yatırımı; yatırımın karlılığı ile faiz oranı arasındaki karşılaştırma ile belirlenmektedir. Keynes, yatırımdan beklenen karı sermayenin marjinal etkinliği (verimliliği) olarak adlandırmaktadır.⁴¹

Keynes burada da Klasik iktisat ile ters düşmektedir. Klasiklerin Say Kanununda, her arz kendi talebini yaratacağından serbest piyasa ekonomisinde tam istihdama ulaşmak için herhangi bir engel yoktur. Ancak Keynes'in de belirttiği gibi, gerçek dünyada durum, Klasiklerin varsaydıkları gibi değildir. Yüksek konjonktür ve artan gelir ortamından dolayı, marjinal tüketim eğiliminin zayıflaması talebi azaltacaktır. Tasarruf, yatırımdan fazla olduğunda iktisadi faaliyet daralacaktır. İktisadi faaliyetin daralması, yatırımların azalmasına yol açacağından, efektif talep seviyesi, tam istihdamın sürdürülmesine yetecek seviyede olmayacaktır. Dolayısıyla, böyle bir ekonomide depresyon kaçınılmaz olacaktır. Girişimcilerin yatırım eğilimi, halkın tasarruf eğiliminin üstüne çıkmadığı sürece de depresyon devam edecektir.⁴²

Yatırım hacmini belirleyen faiz düzeyi; likidite düzeyine ve paranın miktarına bağlıdır. Likidite düzeyi ise, ekonomik ve politik koşulların gelecekteki seyrine ilişkin yapılan tahminlerden kaynaklanan bekleyişler tarafından belirlenmektedir. Likidite, para ve mali varlıklar arasındaki tercihi ifade etmektedir. Bu fonksiyon psikolojik faktörlerle ilgilidir.⁴³ Ancak bu

⁴¹ Brian Snowdon, Howard Vane and Peter Wynarczyk, **A Modern Guide To Macroeconomics**, 3rd Edition, U.K.:Edward Elgar Publishing Company, 1996, s. 82

⁴² Ergin, **a.g.e.**, s.44

⁴³ Davidson, **Controversies in Post Keynesian Economics**, s.77

faktörler, merkezi otorite tarafından rahatça kontrol edilebilecek veya yönlendirilebilecek değişkenler olmalıdır.⁴⁴ Keynes'in iş çevrimi açıklamasının temelinde, firmanın yatırım kararının beklenen getirisinin üç sakıncası vardır. Bunları istikrarsızlık analizinde, sermayenin marjinal etkinliğindeki şiddetli dalgalanmalar ve toplam reel talebi kaydıran (bunlar ekonominin reel yanından doğan iş eğrisi olarak izah edilir) kişiler oluşturur.⁴⁵ Keynes, işletim fonksiyonu analizinden çarpan büyüklüğünün belirlenmesinde önemli bir rolü olan, marjinal tüketim eğilimini geliştirmiştir. Marjinal tüketim eğiliminin değeri ne kadar büyük olursa, çarpanın değeri de o kadar büyük olacaktır. Yatırım harcamasındaki bir artış, çarpan mekanizması sayesinde çıktıyı yatırımdan fazla artıracaktır.

Burada bahsedilen çarpan, yatırım çarpanıdır. Yatırım çarpanı; yatırımdaki küçük bir artışın, milli geliri kendisinin kaç katı artıracağını gösteren katsayıdır. Gelirdeki artış, tüketim ve tasarruf arasında paylaşılır. Birey, eline geçen bu ilave gelirin bir kısmını harcayacaktır. Tamamının harcanması halinde, yeni yatırım yapılma ihtimali ortadan kalkacaktır. Keynes'e göre; tüketim kişisel gelirin, yatırım ise milli gelirin bir fonksiyonudur.⁴⁶ Bu yüzden yatırım artışı yaratmanın tek yolu tasarruftur. Tasarrufun yapılabilmesi için, önce gelirin elde edilmesi gerekmektedir yani bir yatırım harcaması yapılmalıdır.

Durumu sayısal bir örnekle açıklayalım. Marjinal tüketim eğiliminin %75 olduğu bir ekonomide elde edilen ilave 100 liranın, 75 lirası harcanacak, 25 lirası tasarruf edilecektir. Ancak bu 100 liranın elde edilebilmesi için önce yatırım harcamasında bir artış olmalıdır. Tüketim, gelirin bir fonksiyonu olduğuna göre önce gelir artışı sağlayacak, yatırım yapılmalıdır. Örneğimize göre, 100 liralık gelir artışı için öncelikle 25 liralık yatırım harcaması yapılmalıdır. Bunun da %75'lik kısmı olan 18,75 lirayı tüketime harcayacaklardır. Harcanan 18,75 lirayı elde edenlerde bunun %75'ini

⁴⁴ Keynes, *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*, s.248

⁴⁵ Snowdon ve diğerleri, *a.g.e.*, s.89

⁴⁶ Erdoğan, Orhan, *a.g.e.*, s.86

harcayacaklardır. Bu durum gelir artışı sıfır olana dek sürecektir. Sonuçta 25 liralık ek yatırım harcaması milli geliri kendisinin 4 katı artıracaktır.

k; yatırım çoğaltanını, dY; gelirdeki artışı ve dI; yatırımdaki küçük artışı göstermek üzere çoğaltanın formülü ise şöyledir.

$$k = 1/1-dC/dY$$

Çarpanın büyüklüğünü, marjinal tüketim eğilimi belirlemektedir. Keynes, bunun kısa dönemde nispeten belirli olduğunu varsayar ve bu oranı gelir dağılımına toplumun yerleşmiş geleneklerine, vergi sistemine bağlar.⁴⁷ Eğer ekonomi bir takım nedenlerle (örneğin, yatırım harcamalarını azaltan bir güven kaybı nedeniyle) geliri azaltan bir şokla karşılaşır, bu taktirde gelirleri düşmüş olan insanlar daha az harcayarak, denge gelirini daha da aşağıya çekeceklerdir. Bu yüzden çoğaltan, çıktının neden dalgalandığı yolundaki açıklamanın bir parçasıdır.⁴⁸

Klasikler, marjinal tüketim eğilimini tam kabul etmişlerdir, yani elde edilen gelirin tamamı harcanır. Ancak gerçek dünyada tüketim eğilimi %100'den küçüktür ve bu fark ancak yatırımlarla karşılanabilir.⁴⁹ Eğer bu fark kapatılamaz ve bu durum süreklilik kazanırsa Marx haklı çıkabilir mi?⁵⁰ Keynes, sermayenin marjinal etkinliğinin uzun dönemde düşme eğilimi gösterdiğini Genel Teoride belirtmiştir. Böylece, faiz oranı belli bir seviyede kalarak yatırımların git gide azalacağını belirtmiştir. Yani kapitalizmin iç dinamiklerinin kapitalist ekonomiyi kendiliğinden dengeye getiremeyeceğini belirtir. Bunu yaşamamak için devlet ekonomiye müdahale etmelidir. Eğer

⁴⁷ Keynes, **İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi**, s.258

⁴⁸ Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer, **Makroekonomi**, Çeviren, Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Refia Yıldırım ve Erhan Yıldırım, İstanbul: McGraw-Hill ve Akademi Ortak Yayını, 1998, s.69

⁴⁹ Davidson, **Money and Employment** s.293

⁵⁰ Karl Marx bu konuyla ilgili yedek işsiz ordusundan bahsetmektedir. Bu teoriye göre proleteryanın içine düştüğü sefaletin daha da artmasına yol açan bir etken yedek işgücünün artmasıdır. Kapitalizm ilerledikçe iş gücü talebi sermaye birikimine orantılı olarak artmadığı için yedek bir işgücü veya aşırı nüfus oluşmakta ve mevcut işler için artan rekabet sonucu ücretler aşağıya doğru çekilmektedir.

ekonomi piyasanın görünmez eline bırakılırsa kapitalist ekonomi çökecektir.⁵¹ Aslında sermayenin marjinal verimindeki bu düşüşü tek fark eden Keynes değildir. K. Marx bu durumu doğrudan sermayenin kendi iç yapısında ararken, A. Smith azalan verimler kanununda aramıştır.

2.2. Faizin Genel Teorisi

Keynes'in faiz oranı teorisi de, Klasik faiz oranı teorisinden ayrılmaktadır. Klasiklerde faiz oranı, yatırım ve tasarruf oranlarının eşitlendiği noktada oluşmaktadır. Buna göre, tasarruf miktarı ile ödünç verilebilir fon miktarı arasında negatif bir ilişki vardır. Tasarruf miktarı, ödünç verilebilir fon miktarını aşarsa faiz oranları azalarak devreye gireceğinden, denge yeniden kurulabilecektir. Faiz oranının düşmesiyle karşımıza iki sonuç çıkar. Buna göre, ya tasarruf miktarı azalacaktır ya da yatırımlar artacaktır. Keynes bu varsayımları da ret ederek kendi faiz teorisini likidite tercihi üzerine oturtmuştur.⁵² Likidite tercihi, bireylerin ellerinde tutmak istedikleri nakit miktarını anlatır. Keynes'in teorisinde faiz oranı, likidite arz ve talebinin karşılaşması ile belirlenmektedir.

Klasikler, faiz oranının dengeyi sağlamak için kendiliğinden değişeceği varsaymışlardır. Yani Klasikler faizi, cari tüketimden vazgeçmenin ödülü olarak kabul ederler. Likidite tercihinde ise; bireyler ödünç para verdiklerinde servetlerinde azalma yaşamayıp sadece kendi likiditelerinin azalması gibi bir fedakarlıkta bulunmuşlardır.⁵³ Keynes işte bu fedakarlığın ödülünü faiz olarak tanımlamıştır. O halde faiz paradan ayrılmanın ödülüdür.

Faiz oranı likidite tercihi ve para miktarı tarafından belirlendiğine göre aralarındaki fonksiyonel ilişki şu şekilde gösterilebilir.

⁵¹ Dillard, a.g.e., s.42

⁵² Aren, a.g.e., s.27

⁵³ İlker Parasız, **Makroekonomi**, 7. Baskı, Bursa: Ezgi Yayınları, 1998, s.129

$$M = L(r)$$

Yani M ve L(r) bilinirse faiz oranı bulunabilir. Burada M; para miktarını, L(r) ise likidite tercihi fonksiyonunu göstermektedir.

Likidite tercihi, insanların ellerinde tutmak istedikleri para miktarını da gösterdiğinden para talebi eğrisidir de aynı zamanda.

Likidite tercihinde bulunan bir birey için, Klasik analizde işlem ve ihtiyat olmak üzere iki tane motif vardı ancak Keynes bunları gerçek hayatı yansıtmada yetersiz bulmuştur. Bu yetersiz bulmanın altında yatan gerekçe; gerçek hayatta geleceğin belirsizliğinde yatmaktadır.⁵⁴ Yani, gelecek faiz hadleri şimdiden kesin olarak bilinmemektedir. Sonuçta, para arzındaki değişimler kadar para talebindeki değişimler de milli geliri, bu bağlamda da istihdamı etkileyecektir. Buradan çıkarılacak sonuç ise, Keynes'in analizinin parayı Klasik analizin aksine reel değişkenleri etkileyebilen bir değişken olarak kabul edildiği olduğudur. Dahası, paranın yansızlığı varsayımı güncelliğini yitirmektedir.

Keynes'in diğer bir yeniliği ise, para talebinin arkasında yatan güdülerin kaynağında kendini göstermektedir. Bilindiği gibi, Klasik teoride, bireyler parayı sadece işlem ve ihtiyat amaçlı olarak talep etmekteydiler. Keynes, ise bu iki güdüye spekülasyon amaçlı para talebini ilave etmiştir.⁵⁵ Bu güdüler, tanım amaçlı olarak aşağıdaki paragraflarda kısaca açıklanacaktır.

a. İşlem Amaçlı

Bireyler günlük işlerini karşılamak için elde ettikleri gelirin bir kısmı nakit olarak yanlarında bulundurmak zorundadırlar. Bu motif gelirin miktarına bağlıyken faiz oranına karşı duyarsızdır.

⁵⁴ Filippo Cesarano, "The New Monetary Economics and Keynes' Theory Of Money", *Journal Of Economic Studies*, Vol. 21 No. 3, 1994, s.46

⁵⁵ Nur Keyder, *Para*, 4. b., Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1993, s. 254

b. İhtiyat Amaçlı

Bireyler ileride ortaya çıkabilecek beklenmedik gelişmeler sonucu ortaya çıkacak masrafları karşılayabilmek için elde tuttıkları para miktarıdır. Halk arasında kefen parası diye saklanan para buna iyi bir örnektir.

c. Spekülatif Amaçlı

Burada bireyler, faiz oranlarındaki değişimlerden yararlanmak amacıyla elde para tutarlar. Likidite tercihi, faiz oranıyla ters ilişkilidir. Faiz oranı düşük ise, spekülasyon amaçlı elde tutulan para faiz oranının ileride artacağı beklentisiyle artırılır. Likidite tercihi sabitken faiz haddi düşerse para talebi iki nedenden ötürü artar. Birincisi, düşük faiz yatırımları teşvik ederek genel faaliyet hacmini artırır. Faaliyet hacminin artması sonucu işlem amaçlı para talebi artar. İkincisi ise, düşen faiz oranı spekülasyon amaçlı para talebini artırır. Klasikler ise, faiz oranının sıfır dahi olabileceğini ileri sürerken, Keynes faizlerin düşebileceği en düşük bir seviyenin olabileceğini söylemektedir ve bu noktadan itibaren Büyük Bunalım da olduğu gibi para miktarını artırarak faiz oranını daha aşağıya düşürmek mümkün değildir. Çünkü sermayenin marjinal etkinliği de düşüktür.⁵⁶

2.3. Keynes'in Analizinde Ücretlerin Rijitliği

Keynes, emek piyasasında ücret ve fiyatların tam esnek olduğuna inanan Klasik iktisadın aksine ücret ve fiyatların yapışkan olduğunu kabul etmiştir. Bu sebepten ötürü de, tam istihdamın piyasa tarafından sağlanacağını reddetmiştir. Keynes'e göre ayarlanma sürecinin, piyasanın kontrolüne bırakılması iktisadi sorunları daha da kötüleştirecektir. Ücretlerin ve dolayısıyla fiyatların tam esnek olmaması, değişen şartların tekrar eski

⁵⁶ Dillard, a.g.e., s.48

dengesine gelebilmesini süre bakımından geciktirmektedir. Keynes'e göre ücret rijitliği davranışsal bir varsayım değil, politik bir tavsiyedir.⁵⁷

Keynes, ücret ve fiyatların rijitliğinin kaynağı olarak ise, sendikaların piyasalardaki rekabetçi gücünü, monopolistik güce sahip firmaların piyasaya hakim olmasını ve sosyal devlet ilkesinin yaygınlaşmasıyla birlikte işçi haklarını savunan asgari ücret kanunları gibi yasaların devletlerin anayasalarına girmiş olmasını göstermiştir. Ayrıca, işçiler ile firmalar arasındaki sözleşmelerin uzun süreli olmaları nominal ücretlerin sabit olmasına neden olacaktır.⁵⁸

Keynes'in piyasanın görünmez eline, rijitlik özelinde diğer bir itirazı ise, piyasanın kendini ne zaman dengeye getireceğinin belirsiz olmasıdır. Buna göre, görünmez elin ekonomiyi ne kadar zaman sonra tekrar dengeye getireceğine dair kesin kanıt yoktur. Bu bilinmezliğin ekonomiyi daha kötüye götüreceğini söyleyerek devletin ekonomiyi mali kontrol araçlarını kullanarak düzeltebileceğini öngörmüştür. Buna göre, devlet yatırım artışını teşvik edecek gerekli ortamı yaratmalıdır ya da doğrudan kendisi kamu harcamaları artışını sağlayarak veyahut yatırımlara girişerek ekonominin düzelmesine yetecek efektif talebi oluşturmalıdır. Keynes istihdamı canlandırmak için ücret indirme politikasını sosyal kaygıları da göz önüne alarak reddetmektedir.⁵⁹

3. KEYNES'İN EKONOMİSİNDEN KEYNESGİL EKONOMİYE GEÇİŞ

Bir grup iktisatçı, geleneksel görüşler ile Keynes'in önerilerini harmanlayıp yeni bir yaklaşım oluşturdular. Bu grubu oluşturan iktisatçılar güçlü bir matematik eğitime sahiptiler. Almış oldukları bu eğitimin sayesinde Keynes'in fikirlerini matematiksel kalıplara oturtabilmişlerdir. Analizlerinin

⁵⁷ Axel Leijonhufvud, "Keynes and The Keynesians: A Suggested Interpretation", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Development in Macroeconomics I**, Edward Elgar Publishing Company, 1991, s.401

⁵⁸ N. Gregory Mankiw, **Principles of Macroeconomics**, U.S.A.:The Dryden Pres Harcourt Brace College Publishers, 1998, s.416

⁵⁹ Davidson, **Controversies in Post Keynesian Economics**, s. 99

belkemiğini böylece IS-LM modeli oluşturmaktadır. Keynes'in ekonomisini ücret ve fiyat rijitliklerinin ekonomisi olarak görmüşlerdir.

Genel teori, önce 45 derecelik doğruyla daha sonra da Hicks'in IS-LM analiziyle büyük bir izleyici kitlesine sahip olmuştur. 1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar makroekonomik teoriyi yönlendirmişlerdir. Ancak Keynes'in yorumlarını sadece IS-LM çerçevesinden gördüklerinden, Keynes'in ne anlattığını anlamaktan uzaktırlar.⁶⁰ IS-LM analizinde; IS, mal piyasasını, LM, para piyasasını temsil etmek üzere iki piyasalı bir modeldir. Neo-Klasik sentez, Keynesgil iktisat ve Genel Denge Kuramının sentezinden oluşmaktadır.⁶¹ Ekonominin talep yönünde Keynes, arz yönünde ise Neo-Klasik iktisat yer alır. Dolayısıyla kısa dönemde ekonomide dengesizlik olabileceken, uzun dönemde ekonomi tam istihdam dengesine ulaşacaktır. Kısa dönemde yaşanan bu dengesizlik ücret ve fiyatların yapışkan olmasından kaynaklanır. Yani ücret ve fiyatlar ayarlanmaktadır. Ancak bu süreç çabucak değil, yavaşça gerçekleşir.

IS-LM analizi, toplam talebi izah etmeye yeterli iken, arz yönlü açıklamaları oldukça kısırdır. 1950'lerden 1970'lere kadar geçen yaklaşık 20 senelik süre zarfında Neo-Klasik Sentez milli gelir ve dolayısıyla istihdamın artırılması problemini IS-LM analizi, enflasyon sorununu ise Philips Eğrisi analizi çerçevesinde ele almaktaydılar.⁶² Philips eğrisi sayesinde Klasiklerin açıklayamadığı artan parasal ücretlere bir açıklama getirebilmişlerdir.⁶³ Nitekim ard arda yaşanan iki petrol şokundan sonra ortaya çıkan stagflasyon sorununa çare bulamayarak güncelliğini yitirmiştir.

⁶⁰ Robert King, "Will The New Keynesian Macroeconomics Resurrect The ISLM Model?", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 7 Issue 1, 1993, s. 82

⁶¹ Ercan Eren, *Makro İktisat*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001, s.121

⁶² Tahir Büyükakın, "Philips Eğrisinin Serencamı: Philips Eğrisinden Histeresis Etkisine", *Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı, 1998, s.138

⁶³ Helmut Frisch, *Enflasyon Teorileri*, Çeviren Ertan Oktay ve Aslan Yiğitim, Ankara: Elif Matbaacılık, 1989, s.22-23

3.1. Philips Eğrisi

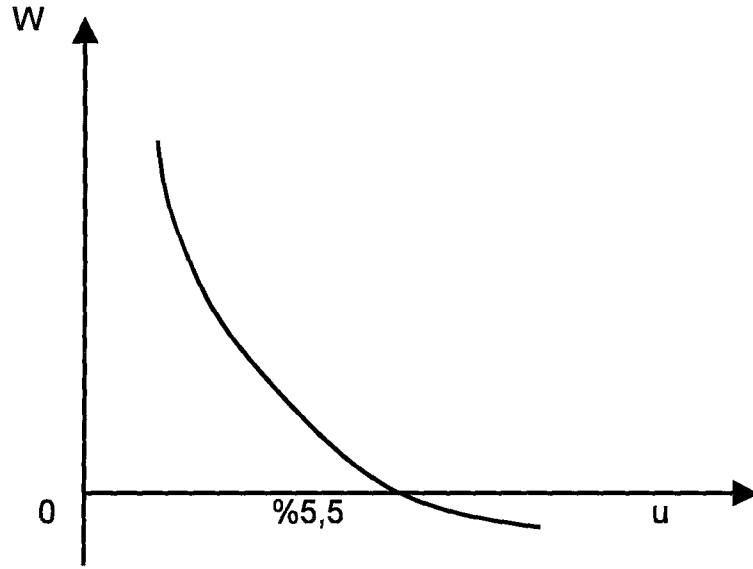
Ekonomik performansın değerlendirilmesinde ölçüm sonuçlarına sıkça başvurulanan iki iktisadi değişkenden, biri enflasyon oranı diğeri ise işsizlik oranıdır.⁶⁴ A. W. Philips 1958 yılında yayınladığı “İngiltere’de 1861-1957 yılları arasında işsizlik ve parasal ücretlerin değişme oranı arasındaki ilişki” başlıklı makalenin ardından, bu iki ekonomik büyüklük birbirleriyle alakalı olarak düşünülmeye başlanmıştır.

Philips’in çalışmasında anlatılan özetle şöyledir. Makalede, 1861-1957 yılları arasında İngiltere’deki işsizlik ve parasal ücretlerin değişme oranı göz önüne alınarak, aralarındaki ilişki ölçülmek istenmiştir. Makale sonucunda görülmüştür ki, enflasyonun yüksek olduğu yıllarda işsizlik seviyesi düşük seyretmiştir aksine enflasyonun düşük seyrettiği yıllarda ise işsizlik yüksek bir seyir izlemiştir. Daha açık bir ifade ile, söz konusu makaleyle enflasyon ile işsizlik arasında tersi bir ilişkinin varlığı ortaya atılmıştır.

Aşağıdaki şeklin yatay ekseninde; işsizlik oranı, dikey ekseninde ise; parasal ücretlerdeki değişme oranı yer almaktadır. Philips eğrisinin şekli iki temel özellik karakterize eder. Birincisi, işsizlik oranı %5.5 iken parasal ücretlerde bir değişimin olmamasıdır. İkincisi, herhangi bir işsizlik düzeyinde, parasal ücretlerdeki değişme oranının, işsizlik oranı düşerken daha hızlı, işsizlik oranı artarken daha yavaş yükselmesidir.⁶⁵

⁶⁴, G. S. Alogoskouf, “The Philips Curve, The Persistence of Inflation and Lucas Critique”, *American Economic Review*, Vol. 81 Issue 5, 1991, s.

⁶⁵ Büyükkakın, *Philips Eğrisinin Serencamı: Philips’in Eğrisinden Histeresis Etkisine*, s. 139

Şekil 1: Philips Eğrisi

Kaynak: N. Gregory Mankiw, **Principles of Macroeconomics**, U.S.A.: The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, 1992, s.458

Philips'in İngiltere için yapılan araştırmasını, daha sonra bir çok ekonomist diğer ülkeler için de test etmiştir. 1960 yılında Samuelson ve Solow Amerika için bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma sonucunda da işsizlik ile enflasyon arasında, Philips'in bulduğuna benzer negatif bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu ilişkinin varlığını ise şu şekilde açıklamışlardır. Düşük işsizlik, yüksek toplam taleple birleşir ve yüksek talepte ücretler ve fiyatlar üzerinde yukarıya doğru değişmeye yönelik bir baskı yaratır.⁶⁶

Aslında bu makale en çok Keynesgil ekonomistlerin işine gelmiştir. Çünkü, Keynesgil iktisatçılar milli geliri etkileyen en önemli faktörün istihdam seviyesi olduğunu düşünüyorlardı. Onlar için düşük milli gelir demek düşük istihdam seviyesi demektir. Bu anlamda da, uygulanacak politikaların denk bütçe ilkesi gözetilmeden seçilmesi gerekiyordu. Yani enflasyon Keynesgil iktisatçıların enflasyon mu? işsizlik mi? sorusuna verdikleri cevabın yönü enflasyon tercihi yanındaydı. 1960 yıllarında tekrar filizlenmeye başlayan

⁶⁶ Mankiw, a.g.e., s. 457

Klasik iktisat akımı Keynesgil politikaları zorlarken bu makale onlara yeni bir nefes alma fırsatı sağlamıştır.

3.2 Keynesgil Modelde Eksik İstihdam Dengesi

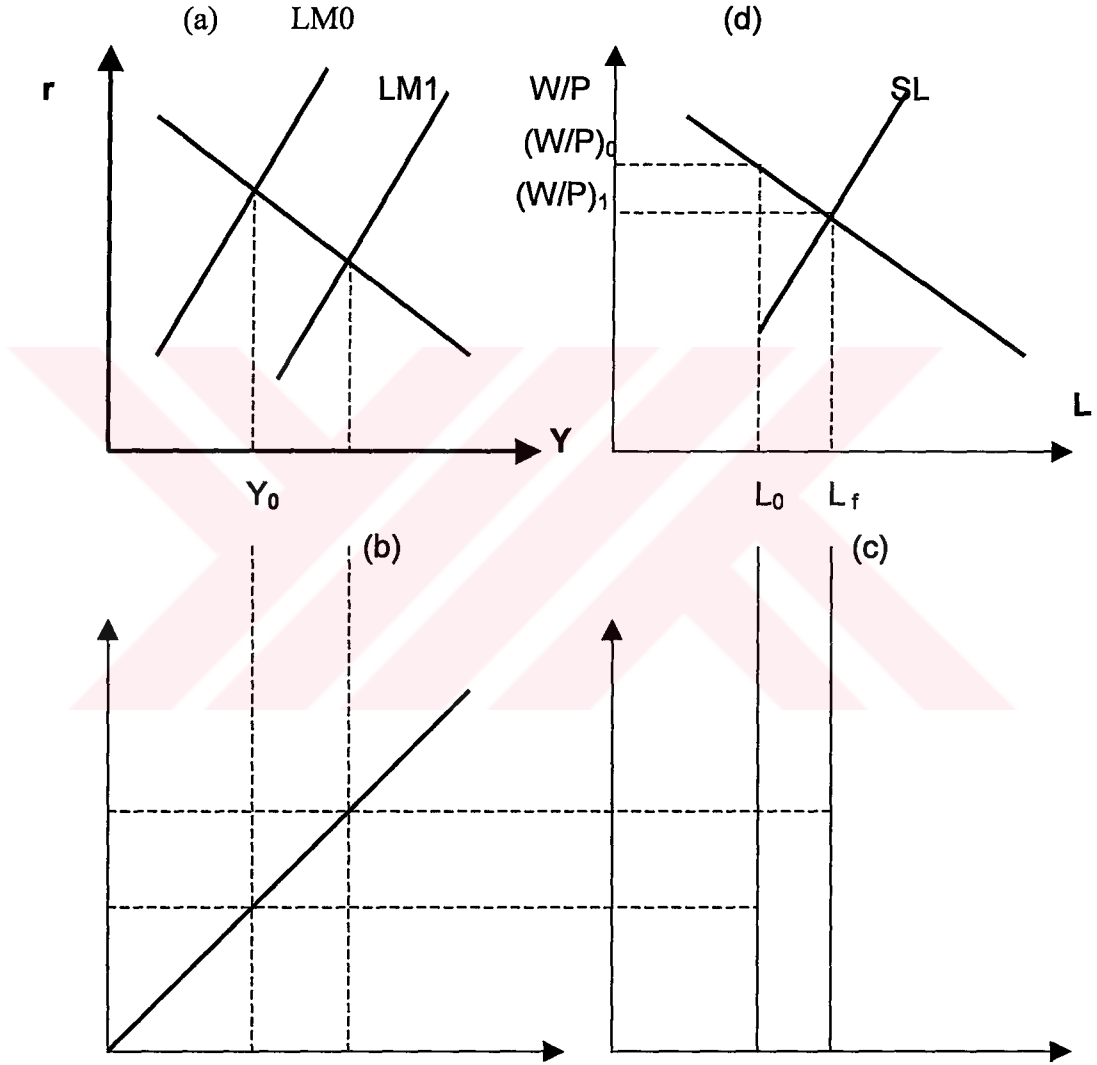
Keynes'e göre modern ekonomilerde Klasik ekonomistler tarafından ileri sürülen ücret fiyat esnekliği varsayımı geçerli değildir. Sendikalar, asgari ücret yasaları, işsizlik tazminatları gibi uygulamalar ücretlerin düşürülmesinin önündeki engellerdir.⁶⁷ Ancak Keynes ücretler esnek olsa dahi ekonominin tekrar dengeye geleceğini söylemiştir. Bu duruma iktisat literatüründe Keynes etkisi adı verilir ve şekil 2 yardımıyla açıklanacaktır.

Şekil 2'nin, a diyagramında IS-LM modeli, b diyagramında 45 derecelik açıyla çizilmiş gelir eğrisi, c diyagramında kısa dönem üretim fonksiyonunda istihdam seviyesine bağlı çıktı seviyesi, d diyagramında ise emek piyasası yer almaktadır. Diyagram a'da görüldüğü gibi, ekonomi başlangıçta IS ve LM₀ eğrilerinin kesiştiği Y₀ istihdam seviyesindedir. Bu nokta tam istihdam çıktısının altında bir çıktı seviyesidir. Aynı şekilde istihdam seviyesi de tam istihdam seviyesinden düşüktür. Yani ekonomide L₀ – L_f kadar istek dışı işsizlik vardır. Parasal ücret ve fiyatların esnek olduğunu düşünürsek. Emek arzı fazlalığı, parasal ücretlerin düşmesine yol açacaktır. Marjinal maliyetin önemli bir bileşeni olan ücretlerdeki bu düşme eğilimi ekonominin genelinde mal ve hizmet arzını artırıcı yönde etkili olur.⁶⁸ Böylece, arzı artan malın, fiyatı düşer kuralı sonrası mal ve hizmet malları fiyatlarında azalış, reel para miktarında ise artış yaşanacaktır. Bu da LM eğrisinde sağa kayma ile gösterilir. İşlem ve ihtiyat amaçlı para talebi miktarı fiyat düşüşleriyle birlikte azalır. Eldeki fazla para, tahvil satın alımına yöneleceğinden faiz oranı düşecektir. Faiz oranındaki bu düşme, yatırımları artıracaktır. Keynes'in istihdamla yatırımları birbirleri ile doğru orantılı varsaydığı hatırlandığında işsizlik azalarak tam istihdam dengesine dönecektir. İşte LM eğrisindeki fiyat düşüşünden kaynaklanan sağa kayma Keynes etkisi olarak adlandırılmıştır. Bu teze Pigou itirazda bulunmuştur. Ona göre ortaya çıkan likidite fazlası,

⁶⁷ Erdoğan, Orhan, a.g.e., s. 135

⁶⁸ Erdoğan, Orhan, a.g.e., s.135

Keynes'in varsaydığı gibi tahvil satın alımına değil tüketim harcamasına yönelecektir. Tüketim harcamasındaki artış ise mal piyasasında etkili olarak, IS eğrisinin sağa kaymasına yol açacaktır.

Şekil 2: Keynes Etkisi ile Genel Denge

Kaynak: Brian Snowdon, Howard Vane and WYNARCZYK, Peter, **A Modern Guide to Macroeconomics**, Great Britain: Edward Elgar, 1994, s.73

Keynes etkisi, reel ve nominal sektör arasında yatırımlar ve faiz oranları aracılığıyla bir ilişki kurmuştur.⁶⁹ Para arzındaki bir azalma yatırım azalışına neden olacak olan faiz oranı yükselişine neden olacaktır; para arzı artışı ise, faiz oranlarını düşürerek yatırım artışına neden olur. Yatırımdaki artış ise çarpan yoluyla geliri artıracaktır.

Keynes etkisi ile, dikotomi varsayımı göz ardı edilmiştir ve fiyat seviyesindeki dalgalanmalar para arzı değişimleriyle telafi edilmiştir. Keynesgil yaklaşıma göre, depresyonu gidermenin yolu toplam talebi artırmaktır. Literatürde para arzındaki değişikliklerin toplam hasıla ve gelir düzeyinde yarattığı değişiklik aktarım mekanizması olarak adlandırılır.⁷⁰

Bilindiği gibi yatırım harcamaları, Keynesgil iktisatta, yatırımdan beklenen getiriye ve faiz oranına bağlıdır. O halde yukarıdaki etkinin gerçekleşebilmesi de bu iki faktörle yakından ilgilidir. Yatırım ile faiz oranı arasındaki ilişki, yatırımların faiz esnekliği kavramıyla açıklanırken yatırım ve yatırımdan beklenen getiri ise, para talebinin faiz esnekliği kavramıyla açıklanır. Yatırımın faiz esnekliği, yatırımın faize bağımlılığını anlatır. Yatırımın faize bağımlılığı yüksekse, faiz oranı düşüşü yatırım harcamalarını artırır. Aksine faize bağımlılık düşükse, faiz oranı değişimleri yatırımı çok fazla etkilemeyecektir. Burada geleceğe ilişkin beklentiler daha etkin bir rol oynar. Eğer bireyler gelecekte faiz oranlarının yükselmesini bekliyorlar ise likit kalmayı tercih edeceklerdir.

⁶⁹ David Colander, Harry Landreth, *History of Economic Thought*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1991, s.371

⁷⁰ Erdoğan, Orhan, *a.g.e.*, s.154

3.3 Para Politikası

Keynesgil modele nominal fiyat rijitliklerini dahil edilmesinin ana nedeni; paranın nötr olmadığını açıklamaktır.⁷¹ Fiyat katılıkları ve paranın nötr olmaması arasındaki ilişkiyi Keynesgil IS-LM çerçevesinde incelenecektir.

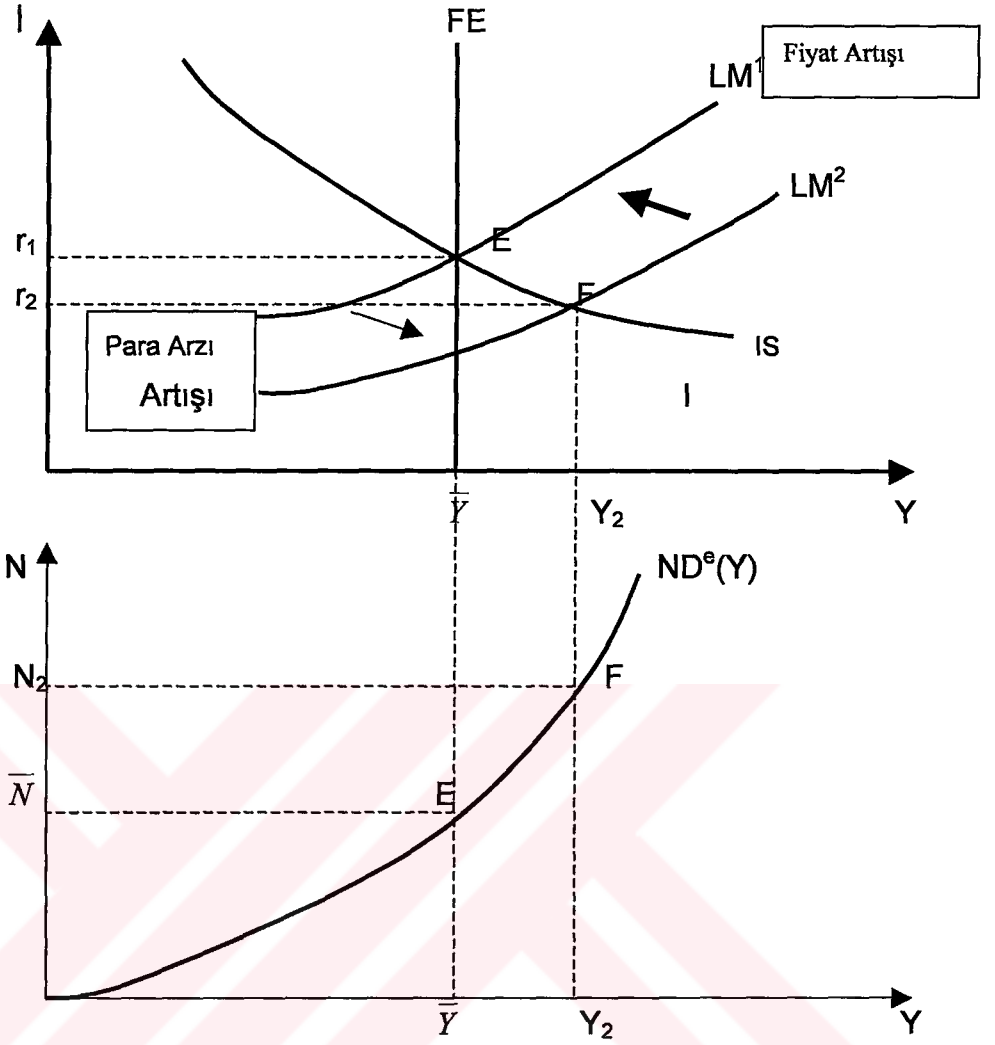
Tam istihdam (FE) doğrusu, Keynesgillerde ve Klasiklerde iki açıdan farklılık göstermektedir. İlki, Keynesgil modelde istihdamın tam istihdamı emek talep eğrisi ve etkin ücret doğrusunun kesiştiği noktada oluşur, Klasik modelde olduğu gibi emek talebi ve emek arzı miktarlarının eşitlendiği noktada oluşmaz. İkincisi, etkin ücret modelinde emek arzı istihdamı etkilemediğinden emek arzı değişimleri tam istihdamı Klasikler de etkilerken Keynesgillerde etkilemez. Fiyat yapışkanlıklarından ötürü ekonomi Keynesgil modelde kısa dönemde dengede olmak zorunda değildir. Ancak uzun dönemde fiyatlar ayarlandığında ekonomi dengeye Klasik modelde olduğu gibi IS-LM-FE eğrilerinin kesişmesiyle dengeye gelir.⁷²

Şekil 3, nominal para arzındaki artışın Keynesgil IS-LM modeldeki etkisini analiz eder.⁷³ Ekonominin başlangıçta, E noktasında dengede olduğunu varsayalım. Bilindiği gibi, para arzındaki artış LM eğrisini, LM_1 'den LM_2 'ye sağa aşağıya doğru kaydıracaktır. Çünkü Keynesgil ekonomide para arzındaki artış mal veya emek piyasasını doğrudan etkilemez.

⁷¹ Andrew B., Abel, Ben S., Bernanke, **Macroeconomics**, Addison Wesley Longman, Inc., 4th Edition, 2001, s.398

⁷² Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s.404

⁷³ Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s. 406

Şekil 3: Keynesgil IS-LM Modelinde Para Politikası

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s. 406

Klasik modelin aksine Keynesgil model, fiyatların geçici olarak sabit olduğu varsayımına dayanır. Böylece genel denge E noktasında hemen ve yeniden sağlanamaz. Aksine, ekonominin kısa dönem dengesi çıktının Y_2 'ye yükseldiği ve reel faiz oranlarının r_2 'ye düştüğü IS-LM₂ kesişme noktasında (F) oluşur.

IS-LM kesişmesi, FE doğrusunun sağında olduğundan toplam çıktı talebi, Y_2 , çıktı tam istihdam çıktı seviyesinden büyüktür. Mönü maliyetleriyle

karşılaşan tekelci rekabet firması, rekabetçi firmanın yaptığı gibi kısa dönemde fiyatlarını artırmazlar.⁷⁴ Aksine daha yüksek talep seviyesini karşılayabilmek için üretimi Y_2 'ye çıkartırlar. Üretimi ise ilave işçi alarak ya da işçilere fazla mesai yaptırarak artırır. Şekil 3'de istihdam seviyesi efektif emek talep eğrisi tarafından verilmiştir. Çıktı seviyesi kısa dönemde Y 'den Y_2 'ye çıktığından istihdam seviyesi de $\bar{N}$ 'den N_2 'ye çıkmıştır.⁷⁵

LM eğrisini sağ aşağıya doğru kaydıran ve böylece çıktıyı ve istihdamı artıran para politikası genişletici para politikası veya kolay para politikası olarak adlandırılır. Keynesgil modelde kolay para çıktıyı neden artırmaktadır? Kısa dönemde fiyatlar sabit olduğundan, nominal para arzındaki bir artış, reel para arzında da bir artış getirir. Servet sahipleri, parasal olmayan varlık daha az, reel parayı daha çok ellerinde tutmak isterlerse, reel faiz oranı düşecektir. Son olarak düşük reel faiz oranı, tüketim ve yatırım harcamalarını artıracaktır. Kendi çıktılarına daha fazla talep gören firmalar ekonomiyi şekil 3'deki F noktasına götürecek şekilde çıktı ve istihdamı artıracaktır.⁷⁶

Bununla beraber, fiyat seviyesinin rijitliği kalıcı değildir. Firmalar fiyatlarını gözden geçirip yeniden ayarlamak isteyeceklerdir. Böylece, ekonominin uzun dönem dengesine gelmesini sağlayacaktır. Parasal genişleme durumunda, firmalar kendi ürünlerine olan talebin kısa dönemde planladıklarından daha fazla olduğunu göreceklerdir böylece sonuçta fiyatlarını artıracaklardır. Fiyat seviyesindeki artış, reel para arzını azaltarak, LM eğrisini tekrar LM_n 'e getirerek, genel dengeyi şekil 3'de E noktasına getirecek olan başlangıç seviyesine çıkartır. Bu ayarlama süreci Klasiklerinkiyle aynı olmakla beraber daha yavaştır.

Böylece Keynesgil model paranın kısa dönemde yansız olmadığını ancak uzun dönemde yansız (nötr) olduğunu varsayar.⁷⁷ Keynesgil modelde

⁷⁴ Bruce Greenwald, Joseph Stiglitz, "Examining Alternative Macroeconomic Theories", İç. Edmund S. Phelps, *Recent Developments in Macroeconomics III*, 1991, s.378

⁷⁵ Abel, Bernanke, a.g.e., s. 406

⁷⁶ Abel, Bernanke, a.g.e., s. 407

⁷⁷ Dornbusch, Fisher, a.g.e., s.230

kısa dönem fiyat yapışkanlıkları ekonominin genel dengeye ulaşmasını önler ancak uzun dönemde fiyatlar esnektir ve genel denge bu sayede sağlanabilir.

3.4 Maliye Politikası

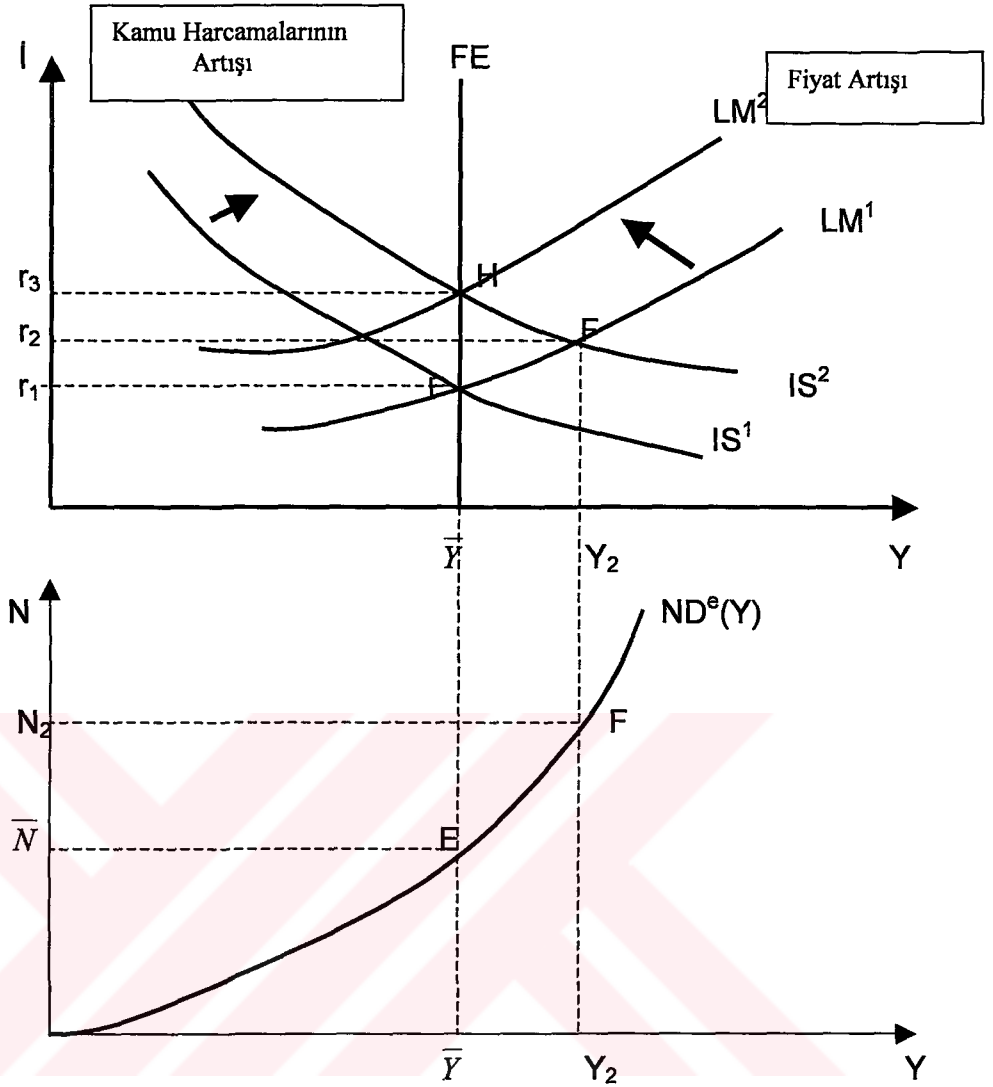
Keynesgil model, dünya çapında ekonomileri etkileyen Büyük Bunalım'a açıklama getirmek ve ekonomiyi normale döndürebilmek için uygun politikaları bulmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Keynesgiller, maliye politikasının çıktı ve istihdam seviyesini önemli ölçüde etkileyebileceğini söylemişlerdir.⁷⁸ Aşağıda, kamu harcamaları ve vergi oranlarındaki değişikliklerin çıktı ve istihdamı, Keynesgil modelde nasıl etkilediği incelenecektir.

3.5 Artan Kamu Harcamaların Etkileri

Keynesgil analiz çerçevesinde kamu harcamaları artışının ekonomiyi nasıl etkilediği şekil 4 yardımıyla gösterilmiştir.⁷⁹

⁷⁸ Mankiw, **Pinciples of Macroeconomics**, s.444

⁷⁹ Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s.409

Şekil 4: Keynesgil IS-LM Modelinde Maliye Politikası

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s. 408

Ekonomi başlangıçta tam istihdam seviyesi olan E noktasında olsun. Bu nokta, hem a hem de b şeklindeki başlangıç noktasını gösterir. Kamu harcamalarındaki geçici bir artış, mallara olan talebi artırarak herhangi bir kredi faiz oranında ulusal tasarrufu azaltacaktır.⁸⁰ Bu durumda, IS eğrisi, IS_1 'den IS_2 'ye doğru sağa kaydıracaktır. Kısa dönemde, fiyatlar ayarlanmadığından, ekonomi IS_2 ve LM_1 eğrilerinin kesiştiği noktada dengeye ulaşacaklardır. Yeni denge noktası F'de hem çıktı hem reel faiz oranı

⁸⁰ Abel, Bernanke, a.g.e., s.408

artmıştır. Çünkü, firmalar artan talebi sabit fiyat seviyesinden karşılarlar. Ayrıca, istihdam da efektif talep eğrisi (ND) boyunca E'den F'ye doğru hareket eder. Maliye politikasındaki değişme, yani IS eğrisini sağa yukarı doğru kaydıran değişme, denge çıktı ve istihdamı artırırsa bu değişme genişletici bir değişmedir. Keynesgiller artan kamu satın alımlarının veya diğer harcama türlerindeki artışın etkilerini tartışırken çarpan konseptini kullanırlar. Maliye politikası çarpanı, reel para arzı sabit tutulduğunda, kamu harcamalarındaki bir artışın denge gelir düzeyini ne kadar değiştireceğini gösterir.⁸¹ Örneğin, kamu alımındaki bir artış (dG) ve çıktıda kısa dönemli artış (dY) olsun bu durumda kamu alımıyla birleşen çarpan, dY/dG olacaktır. Keynesgil maliye politikası çarpanı birden büyük, kamu harcamasındaki artış çıktıyı, kendisinden fazla artıracaktır.⁸²

Klasik analiz, artan kamu harcamalarını (ekstra harcamaları) karşılamak için daha yüksek cari veya gelecek vergilerin gerektiğini söyler. Yüksek vergiler, işçileri fakirleştireceğinden işçilerin daha fazla emek arz etmesine neden olacaktır. Emek arzındaki bir artış, Klasik modelde FE eğrisini sağa kaydırarak çıktıda artış sağlayacaktır.⁸³ Keynesgil modelde ise, FE eğrisi etkin ücretin varlığından ötürü emek arzına bağlı değildir. Bu yüzden, kamu harcaması artışından FE eğrisi doğrudan etkilenmez. Aksine kamu satın alımındaki artış çıktıyı toplam talebi artırarak etkiler. Firmalar, ekstra talebi başlangıç fiyatlarından karşılayabildiği sürece çıktı artışı kısa dönemde tam istihdam çıktısının üstünde olacaktır.⁸⁴

Keynesgil modelde artan kamu harcamalarının çıktı üzerindeki etkisi fiyatlar seviyesi ayarlanana dek sürecektir.⁸⁵ Uzun dönemde, firmalar fiyatlarını ayarladığında, LM eğrisi, LM_1 'den LM_2 'ye, yukarı sola, doğru kayacaktır ve ekonomi H noktasında ve Y çıktı seviyesinde dengeye

⁸¹ Dornbusch, Fischer, a.g.e., s.119

⁸² N. Gregory Mankiw, Lawrence H. Summers, "Money Demand and the Effects of Fiscal Policies", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics III**, An Edward Elgar Reference Collection, 1991, s. 332

⁸³ Mankiw, **Principles of Macroeconomics**, s.442

⁸⁴ Abel, Bernanke, a.g.e., s.410-11

⁸⁵ Joseph E. Stiglitz, John Driffill, **Economics**, New York: W.W. Norton Company, 2000, s.564

ulaşacaktır. Sonuçta, artan kamu satın alımı uzun dönemde çıktıyı etkilemeyecektir.

3.6 Düşük Vergilerin Etkileri

Diğer bir maliye politikası aracı da vergi oranlarıdır. Keynesgiller vergi kesintilerinden kısa dönemde çıktı ve istihdamı artırarak IS eğrisini, sağa kaydırmasını beklerler. Keynesgiller, vergi kesintisinin neden IS eğrisini etkilediğini tartışma konusu yapmışlardır. Buna göre, tüketiciler vergi kesintisiyle karşılaşılırsa bunun bir parçasını tüketimlerini artırmada kullanırlar. Veri bir Y çıktısı ve kamu harcaması seviyesi için vergi kesintisinden kaynaklanan tüketim artışı, arzulanan ulusal tasarrufu azaltacaktır.

Eğer bir vergi kesintisi Keynesgillerin iddia ettiği gibi arzulanan tüketimi artırıp IS eğrisini yukarıya kaydırırsa, bunun ekonomi üzerindeki etkisi kamu alımları artışının etkisiyle aynı olacaktır.⁸⁶ Vergi kesintisi ile kamu alımları arasındaki tek fark; vergi kesintisinde, tam istihdam çıktısının tüketime ayrılan kısmının harcanmasıdır.⁸⁷

3.7 Emek Sözleşmeleri ve Nominal Ücret Rijitliği

Keynesgil modelde, paranın yanlılığı nominal rijitliğin bir sonucudur. Nominal ücret rijitliği, ücretlerin nominal anlamda belirlendiği firmalar ve sendikalar arasındaki uzun dönemli emek sözleşmelerini gösterir. AD-AS çerçevesinde nominal fiyat rijitliği ile nominal ücret rijitliği arasındaki fark nominal fiyat rijitliği yatay SRAS eğrisini vurgularken, nominal ücret rijitliği yukarı doğru eğimli SRAS'ı vurgular. Ancak Keynesgil modelden çıkartılan

⁸⁶ İlker Parasız, **Para Politikası**, Bursa: Haşet Kitabevi, 1986

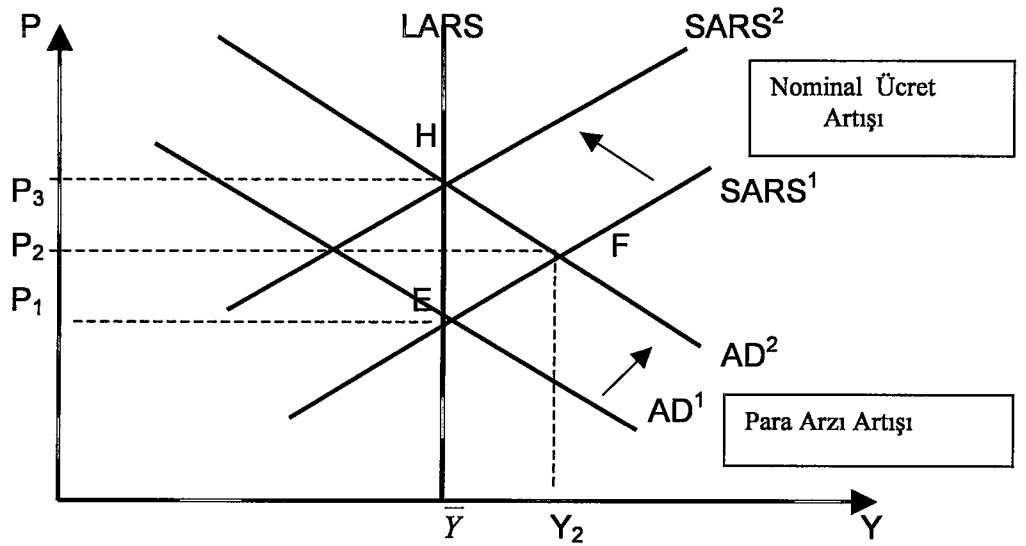
⁸⁷ Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s. 413

sonucu etkilememektedir. Nominal ücret rijitliği olan Keynesgil modelde para kısa dönemde nötr değilken, uzun dönemde yansızdır.

3.8 Paranın Yanlılığı

Uzun dönemli emek sözleşmelerinin olduğu bir ortamda, para kısa dönemde yanlıdır. Bunu şekil 5 yardımıyla açıklayabiliriz. Başlangıç genel dengesi, AD ve SRAS'ın kesiştiği, E noktasındadır. Para arzındaki %10'luk bir artış, AD eğrisini AD_0 'a kaydırır. Kısa dönemde para arzındaki bu artış, fiyat seviyesini P_2 'ye, çıktıyı ise Y_2 'ye çıkartır. F noktasında çıktı tam istihdam çıktısından yüksektir. Çünkü fiyat artışı, reel ücreti düşürmüştür. Bu da firmaların daha çok emek istihdam etmelerine ve daha çok üretmelerine yol açar.

Kısa dönem denge noktasında (F'de), işçiler beklediklerinden daha düşük olarak gerçekleşen reel ücret seviyesinden memnun değildir. Zamanla kontratlar yenilendikçe ya da görüşmeler yenilendikçe nominal ücretler, fiyat artışlarını telafi etmek için artacaktır. Herhangi bir fiyat seviyesinde nominal ücretteki artışlar reel ücreti artıracaktır. Bu da firmaları daha az emek istihdam etmeye ve çıktı üretmeye itecektir. Böylece nominal ücret artışları SRAS eğrisinin, $SRAS_1$ 'den $SRAS_2$ 'ye kaymasına yol açar. Sonuçta genel denge H noktasında yeniden sağlanır.

Şekil 5: Ücret Sözleşmeleri ve Nominal Ücret Rijitliği

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s..429

Uzun dönemde, H noktasında, fiyat seviyesi başlangıç fiyat seviyesinden %10 daha fazla olan P_3 'e yükselir. Ayrıca, nominal ücretlerin de %10 artmasıyla, reel ücretler başlangıç seviyesine geri dönecektir. Firmalar reel ücretin başlangıç değerine dönmesiyle E noktasıyla aynı miktarda emek istihdam edip aynı miktarda çıktı üretir. Etkin ücret ve fiyat yapışkanlıklarına dayanan Keynesgil modelde olduğu gibi nominal ücret rijitliğine dayanan geleneksel Keynesgil modelde de para kısa dönemde yanlı, uzun dönemde yansızdır.⁸⁸

Emek sözleşmelerinden kaynaklanan nominal ücret rijitliği kısa dönem paranın yansızlığını açıklayabilmesine rağmen bazı ekonomistler bu açıklamaya karşı gelmişlerdir.⁸⁹ İlk ABD'de emek gücünün altıda biri sendikalıdır ve uzun dönem emek sözleşmeleriyle korunmuştur. Bununla birlikte çoğu sendikasız işçi, sendikalılarla aynı ücreti alırlar. Örneğin çoğu sendikasız işçi yasal ücret sözleşmeleri olmasa da işverenleriyle örtülü

⁸⁸ Simon, Price, a.g.e., s.76

⁸⁹ Abel, Bernanke, a.g.e., s.429-30

sözleşmeleri olabiliyor ya da karşılaştırmalı ücretler için resmi olmayan yazılı anlaşmalar yapabiliyorlar.

İkinci itiraz ise, çoğu emek sözleşmesi nominal ücretleri örneğin tüketici fiyat indeksi ile ölçülen tüm fiyat seviyesine bağlayan hayat pahalılığı ayarlamasını içerebilir. Tam indekslemeli kontratlar nominal ücreti fiyat seviyesindeki artışla aynı oranda artırır. Eğer ücretler fiyat seviyesine tam indekslenirse SRAS yatay, para arzı ise yansız olacaktır.

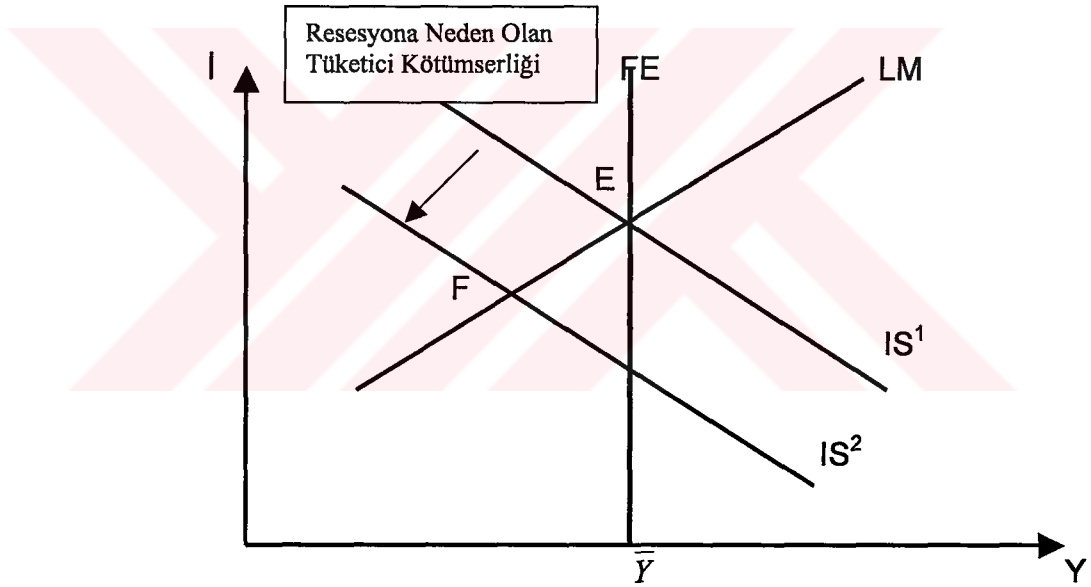
Üçüncü itiraz ise, bu teori reel ücretleri çevrimle aynı orantılı olduğunu söyleyen iş çevrimi gerçeğinin aksine reel ücretlerin, karşı çevrim (counter cyclical) olduğunu söyler. Böylece teori reel ücretin canlanma döneminde düştüğünü varsayar yani reel ücret karşı çevrimdir.

4. KEYNESGİL İŞ ÇEVİRİMİ TEORİLERİ

İş çevrimleri açıklaması, sadece makroekonomik modeli değil, aynı zamanda ekonomiyi etkileyen şok tipleri hakkında bazı varsayımların da bulunmasını gerektirir. Örneğin, Rasyonel Beklentiler Hipotezi (RBH) modelinde, iktisadi dalgalanmaların en önemli nedeni teknoloji şoklarıdır. Keynesgillere göre ise, iş çevrimi dalgalanmalarının birincil kaynağı toplam talep (AD) şoklarıdır.⁹⁰ AD şokları, hem IS hem de LM eğrilerinin kaymasına neden olmaktadır. Böylece, çıktıya olan toplam talebi etkileyerek ekonomiyi etkilemektedir. IS eğrisini etkileyen toplam talep şoklarını; maliye politikası değişiklikleri, sermayenin beklenen gelecek marjinal veriminden kaynaklanan arzulanan yatırım değişimleri ve arzulanan tasarrufları etkileyen tüketicinin geleceğe ilişkin güvenindeki değişimler olarak sıralayabiliriz. LM eğrisini etkileyen AD şokları ise, para talebi veya arzında meydana gelen değişimlerdir.

⁹⁰ N. Gregory Mankiw, "Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective", **NBER Working Paper Series**, Working Paper No. 2882, March 1989, s. 5

Şekil 6 AD şokunun, Keynesgil modelde, yarattığı resesyonu açıklamak amacıyla çizilmiştir. Farz edelim ki, tüketiciler ekonominin uzun dönem geleceği hakkında kötümser olduklarını ve bu yüzden arzulanan cari tüketimlerini kısıp, bu kısıntıya eşit olarak arzulanan cari tasarruflarını artırsın. Herhangi bir gelir seviyesi için, arzulanan tasarruftaki artış reel faiz oranını düşürecek. Bu da IS eğrisini, IS_1 'den IS_2 'ye kaydırır. Ekonomi F noktasında resesyona girmiştir ve fiyatlar tam istihdamı yeniden sağlamak için çabucak ayarlanmadığı sürece, ekonomi bir süre zarfında resesyonu yaşayacaktır. Yatırım harcamalarındaki azalış veya kamu satın alımlarındaki azalışın tüketici güven azalışıyla aynı sonuçları gösterecektir.

Şekil 6: Keynesgil İş Çevirimi Teorisi

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s.413

Ayrıca LM eğrisinde sola kaymayı gerektiren bir şokta, (PT artışı veya PA azalışından kaynaklı), Keynesgil çerçevede bir resesyona neden olur. Bu durumda paranın kıtlığından kaynaklanan yüksek reel faiz oranı tüketim

yatırım ve tüketim harcamalarında azalışa sebebiyet verir. Böylece Keynesgiller resesyonu talep yetersizliğine bağlarlar.

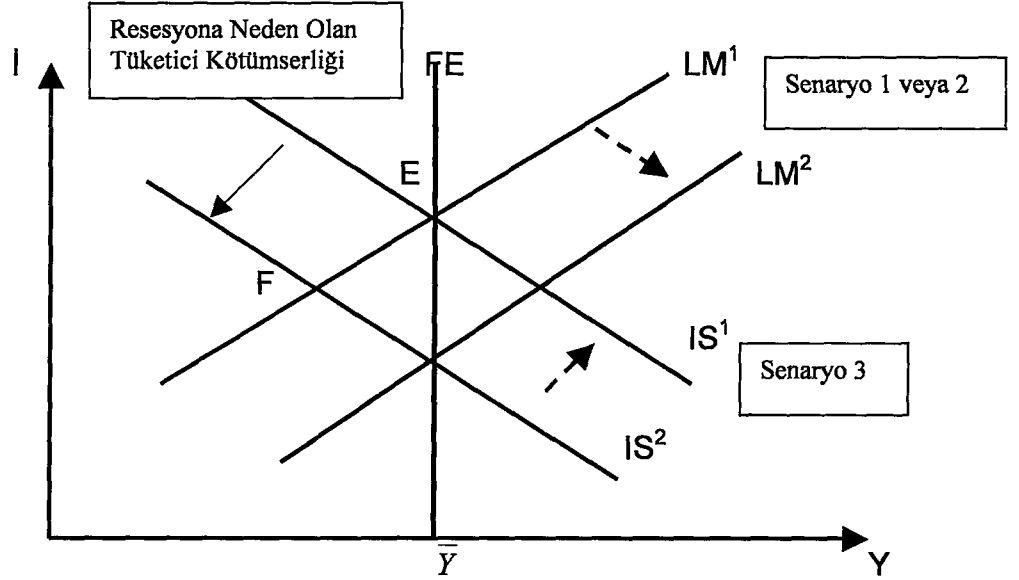
Reel iş çevrimi teorileri gibi Keynesgil çevrim teorileri çeşitli iş çevrimi gerçekleri açıklamaktadır.

1. İstihdamın çıktıyla tamamen aynı yönde dalgalanacağını vurgular.
2. Paranın öncü ve procyclical (çevrim ile aynı yönde hareket ettiğini ifade eder) olduğunu söyler.⁹¹

5. MAKROEKONOMİK İSTİKRARLANDIRMA

Bu bölümde, Keynesgil reçeteleri benimseyen politika yapıcılarının, resesyon ve canlanmalara karşı uygulayacağı politikalar açıklanacaktır. Keynesgiller, Klasiklerin aksine, ekonomiyi geniş çıktı ve istihdam dalgalanmalarından kurtarmak ve ekonomiyi istikrarlandırmak için politika aksiyomlarını savunmaktadırlar. Daha aktif politika önlemlerini savunan Keynesgil teoriler ekonomi kendi genel dengesinden saptığında iş çevriminin karakterine göre genişletici ya da daraltıcı aktif politika önerilerini savunur. Keynesgillere göre, resesyonlar özellikle istenmezler çünkü resesyonda istihdam, emeğini arz etmek isteyen işçi miktarının çok altında olacaktır. Bu durumda işsizlik oldukça yüksek olacağı gibi, çıktıda bir hayli düşük olacaktır. Bu yüzden Keynesgiller devlet iş dalgalanmalarını özellikle resesyonu azaltmaya çalışırsa ortalama ekonomik refahın artabileceğini söylerler.

⁹¹ Abel, Bernanke, a.g.e., s. 419-20

Şekil 7: Makro Ekonomik İstikrarlandırma

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s. 416

Keynesgil analiz, para ve maliye politikalarının iş çevrimlerini yumuşatmak amacıyla kullanılabileceğini varsayar. Bunun nasıl olduğunu anlamak için şekil 7'ye bakalım. Ekonomi için başlangıç genel denge seviyesinin E noktası olduğunu ve F noktasında resesyona gittiğini varsayalım. Bu resesyona değişik şoklar neden olmuş olabilir. Güvendeki azalış, cari arzulan tüketimi azaltıp cari arzulan tasarrufun artmasına neden olacaktır. Böylece IS eğrisi, IS_1 'den IS_2 'ye kayar. Politika yapıcılara göre, bu resesyona verebilecekleri cevabın üç şekli vardır.⁹²

1. Para ve maliye politikasında değişikliğe gitmezler
2. Para arzını artırabilirler
3. Kamu satın alımını artırabilirler

⁹² Abel, Bernanke, a.g.e., s.410

Birinci senaryoya göre, makroekonomik politikada değişiklik yoktur. Bu politika seçeneği hiçbir şey yapmamaya dayanır. Devlet müdahalesinin olmadığı durumda, ekonomi sonunda kendini düzeltecektir. Şekil 7'deki F noktasında toplam çıktı talebi, çıktının tam istihdam seviyesinin altındadır. Bu yüzden zamanla fiyatlar düşecektir. Reel para arzı artarak, LM eğrisi sağa kaydıracaktır. Uzun dönemde fiyat düşüşleri LM eğrisini, LM_1 'den LM_2 'ye kaydırarak ekonomiyi H noktasında genel denge seviyesine getirecektir. Bu stratejinin bir dezavantajı ise; çıktı ve istihdamın fiyat ayarlama sürecinde kendi tam istihdam seviyelerinin altında kalmasıdır.

İkinci senaryo; para arzı artışı; ekonominin fiyat ayarlama sayesinde genel dengesine ulaşmasını beklemek yerine LM eğrisini, LM_1 'den LM_2 'ye kaydıracak olan para arzı artışı uygulanabilir. Eğer fiyat ayarlama süreci yavaşsa bu genişletici politika ekonomiyi müdahale etmemeye göre daha hızlı dengeye getirecektir.

Üçüncü senaryo; kamu satın alımında artış; kamu satın alımları politikası IS eğrisini IS_1 'den IS_2 'ye doğru kaydırarak E noktasında ekonomiyi tam istihdama götürecektir.

Her üç senaryoda ekonomi sonuçta tam istihdama dönmektedir. Bununla birlikte tam istihdamı sağlamak için para ve maliye politikasının kullanımı politika aksiyomsuzluğu senaryosuna göre iki farklılığa yol açmaktadır.

İlkin, devlet resesyonu sonlandırmak için parasal veya mali genişlemeyi kullanırsa ekonomi tam istihdam seviyesine doğrudan dönecektir. Politika değiştirilmezse, ekonomi kısa dönemde resesyon yaşayacak ancak fiyatlar ayarlandıktan sonra tam istihdama dönecektir. İkincisi, politika değişikliğine gidilmezse fiyatlar uzun dönemde nominal para arzına göre düşecektir. Tam istihdamı sağlamak için parasal veya mali politika kullanılırsa aşağıya doğru ayarlanma yaşanmayacaktır. Yani bu politikaları kullanmanın

avantajı; ekonomiyi hızla tam istihdama ulaştırmasıdır. Dezavantajı ise; politika aksiyonsuzluğuna göre daha yüksek fiyatların oluşmasına yol açar.

Hangi politikanın kullanıldığı önemli midir? Evet her iki politikanın sonuçları arasında en azından bir fark vardır. Parasal ve mali politikalar harcamanın bileşimini farklı etkilerler. Alternatif genel denge noktaları E ve H'de toplam çıktı aynı olmasına rağmen E'de kamu satın alımları H'den daha yüksek olan reel faiz oranını artırarak tüketim ve yatırımları dışlayacaktır. İlaveten artan kamu alımları parasal genişlemeye göre tüketimi azaltan cari veya gelecek vergi yükünü artırır.

Büyük Buhran ve sürekli bir nitelik kazanan işsizlik sorunu, Keynes'in dikkatini çekmiştir. Kurduğu analiz ile çağdaş makro ekonominin temelini atmıştır. Bu analiz ile Keynes, kapitalist ekonomide Neo-Klasik iktisattan sonra ikinci bir dal olmuştur. Neo-Klasik iktisadın işsizliği kabul etmeyen fikirlerine karşı işsizliği kabul eden ve ona çözüm arayarak kapitalizmin devam edebilmesini sağlamıştır. Ancak bunu yaparken daha önce akla gelmeyen bir yolu seçmiştir. Buna göre, devlet ekonomiyeye yapacağı müdahalelerle işsizlik sorununu ortadan kaldıracaktır. Genel olarak ücretlerin azalma yönünde hareket etmeyeceğini söyleyerek, ekonomiyeye müdahalenin daha iyi bir seçenek olduğunu öne sürmüştür.

Ayrıca, spekülative amaçlı para talebini dikkate almasıyla beraber, yeni makro değişkenleri inceleme konusu haline getirmiştir. Bu anlamda faize etkin bir rol vermiştir. Keynes faiz oranını toplam talep ve toplam arzın belirlenmesiyle ortaya çıkan bir değişken olmaktan çıkartarak Say Kanunu'da reddetmiştir. Ancak toplam talep ve toplam arzın birbirine eşitlenebilmesi için para ve maliye politikalarının uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Toplam arz üretim teknolojisi ve istihdam miktarına bağlı olduğundan talebi canlandıracak politikaların uygulanması gerektiğini söylemiştir. Ancak arz yönünden gelebilecek bir şoka karşı analizlerini geliştirmemişlerdir. Nitekim, petrol krizleri sonrası güvenilirliğini yitirerek yerini tekrar Neo-Klasik iktisadın yeni okullarına bırakmıştır.

II. BÖLÜM: YENİ KEYNESGİL İKTİSAT

1. YENİ KEYNESGİL İKTİSADIN DOĞUŞU VE VARSAYIMLARI

1.1. Yeni Keynesgil İktisadın Doğuşu

Dünya ekonomisinde 1930'larda ortaya çıkan iki görüş Keynesgil makroekonominin, Klasik ortodoksiden ayrılışın temellerini atmıştır. Birincisi, artan işsizlik; ikincisi ise toplam talepteki dalgalanmaların kısa dönem toplam ekonomik faaliyetlerdeki değişikliklerin temel kaynağı olmasıdır.⁹³ Keynesgil iktisatçıların ortak varsayımı, nominal ücret ve fiyatların yapışkan olduğu varsayımına dayanıyor olmalarıdır.⁹⁴ Bu varsayım, hem toplam talepteki artışın neden reel çıktı ve istihdam üzerinde etkileri olduğunu hem de depresyonun genellikle çıktı ve istihdama göre neden daha az değişiklik gösterdiğini de açıklayabilir. Ancak ücret ve fiyatların yapışkanlığını kanıtlayan uygun mikroekonomik açıklamalar olmadığı için Neo-Klasik Keynesgil sentez, petrol fiyatları şokunun yaşanmasıyla birlikte ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun iki nedeni vardır, birincisi, o dönemde işsizlik oranında bir artış olmuş ve aynı zamanda toplam talebi artırıcı politikalar enflasyona neden olmaya başlamıştır. Yani arz yönünden gelen şokun işsizliği artırması onları şaşırtmıştır. İkinci neden ise, Keynesgiller makroekonominin mikro temellerini ihmal etmişlerdir. Yeni Keynesgiller piyasaların iyi çalışmadığını iddia etmektense piyasaların niçin iyi çalışmadığını mal ve emek piyasaları çerçevesinde incelemişlerdir.⁹⁵ Yeni Keynesgil modeller çalışmalarını özellikle ücret ve fiyat yapışkanlıklarını açıklamaya yönelik olarak yapmışlardır. Çünkü onlara göre, üretim ve istihdamdaki dalgalanmanın ana nedeni, ücret ve fiyatların değişen ekonomik koşullara yavaş uyumudur.⁹⁶

⁹³ David Romer, "The New Keynesian Synthesis", *Journal Of Economic Perspective*, Vol. 7, Number 1, Winter 1993, s.5

⁹⁴ Blanchard, Fisher, a.g.e., s.372

⁹⁵ David Begg, Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer, *Economics*, McGraw-Hill Company, 1994, s.568

⁹⁶ Mustafa Özer, *Modern Konjonktür Teorileri*, Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, 1998, s.72

Keynesgil iktisat artık mevcut durumun yarattığı stagflasyon sorununu çözmede yetersiz kalıyordu. Bu anlamda ilk başta Keynesgil iktisatçıların kurtarıcı olarak gördükleri Philips eğrisi sonradan, Keynesgillerin kendi kazdıkları kuyuya kendilerinin düşmesine yaramıştır. Çünkü bilindiği üzere Philips eğrisi, enflasyon ile işsizlik arasında değiş tokuş ihtimalinin varlığını bildiren bir teoriydi. Buna göre ekonominin politika yapıcıları işsizliği düşük seviyede tutmak istediklerinde bunu yüksek bir enflasyon oranı yaratarak başarabiliyorlardı. Başka bir deyişle enflasyon pahasına istihdam sağlanırken, istihdam pahasına enflasyon oranı düşürebiliyordu.

Ancak 1970'li yıllarda baş gösteren birinci petrol ve 1980'li yıllarda yaşanan ikinci petrol şokunun ardından enflasyon ile işsizlik bir arada görülmeye başlanmıştır. Bu durumda iktisatçıların önünde iki seçenek belirliyordu. Bu seçeneklerden birincisi, sorunun varlığını kabullenip yeni bir iktisat teorisi yaratmaktır. Bu yolu seçenler, Yeni Klasik İktisat okulunu kurarak yollarına devam etmişlerdir. Yeni Klasikler Klasik iktisadın devamı bir niteliği taşımakla beraber kuruluşu Parasalcı ve Rasyonel Beklentiler Okulu'nun ardından gelmiştir. İkinci alternatif ise, Keynesgil iktisadın eksikliklerini kabullenip bu eksikliklerin tamamlanmasıyla literatürdeki üstünlüğü devam ettirme çabalarıdır. Bu yolu seçen iktisatçılar ise, Yeni Keynesgil İktisat okulunu kurarak yollarına devam etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında bu bölümde, Yeni Keynesgil İktisat okulunun detaylı bir izahatına gidilecekse de öncelikle birinci alternatif olarak gösterilen Yeni Klasik Okulunun, Keynesgil iktisat teorisine yönelttiği eleştiriler ve daha sonra da onların çözüm önerileri Yeni Keynesgillerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek açısından kısaca özetlenecektir.

1961'de F. Muth tarafından ortaya atılan, özellikle R. Lucas, T. Sargent, N. Wallace, R. J. Barro tarafından geliştirilen Rasyonel Beklentiler Okulu ve sonrasında Yeni-Klasik İktisat yaklaşımına göre, para ve maliye politikaları kısa dönemde de sistematik olarak çıktı ve istihdamı etkilemeyebilirler. Enflasyonun ne olacağı kısa dönemde de bilinebilir. İktisadi

ajanlar sistematik hata yapmadıklarından, beklenen ve gerçekleşen değerler birbirine eşittir. Bu durumda istikrar politikaları şok durumu dışında istihdam çıktı gibi reel değişkenleri kısa dönemde bile değiştiremeyebilirler.

Neo-Walrascı İktisat içinde ele alınan Yeni Klasik İktisatta,

1. Doğal işsizlik oranı ve doğal çıktı düzeyi kabul edilmektedir. Uzun dönemde ekonominin doğal düzeyinde gelişeceği savunulmaktadır.
2. Adaptif beklentiler yerine rasyonel beklentiler varsayılmaktadır. Çünkü iktisadi ajanların beklentileri rasyoneldir ve sistematik hata yapmamaktadırlar. Adaptif beklentilerde ise, geleceğin geçmişin ortalamasına benzeyeceği kabulü vardır. Dolayısıyla geleceğe yönelik sistematik hata tahmininin olabileceği örtük de olsa kabul edilmektedir.
3. İktisadi ajanlar için eksik haber alma söz konusudur. Tam haber alma yoktur. Haber almanın elde edilmesinin bir maliyeti vardır.
4. Bir olayın sonuçları, bu olayın tahmin edilip edilmemesine bağlıdır.⁹⁷

1.2 Yeni Klasik İktisada Keynesgil Eleştiriler

Ekonomi kısa dönemde doğal oranda değildir. Çünkü piyasa açıklığı ve fiyat esnekliği tam işlememektedir.⁹⁸ Ücret ve fiyat rijitliği sorunu vardır. Aynı zamanda rijitliğe bağlı olarak fiyat uyarlanması yanında miktar uyarlanması söz konusudur. Yani, arz ve talepteki değişimlere yalnız fiyatlar tepki göstermemektedir. Rijitlikle bütünleşecek biçimde miktar değişimleri de söz konusudur.

Enflasyon ve işsizlik arasındaki dönüşüm, işçilerin reel ücret düşüşünü kabul etmelerine dayanmalıdır. Diğer bir deyişle, kısa dönemde bile

⁹⁷ Eren, **Makro İktisat**, s. 178

⁹⁸ Eren, **a.g.e.**, s.196

işsizlik ve enflasyon arasındaki değişimin açıklanması parasal ücretlerin kısa dönem yapışkanlığı veya işçilerin kısa dönem fiyat hareketlerini yanlış anlamasından hareketle yapılmalıdır.

Bu bağlamda, Yeni Keynesgil iktisatçılar rasyonel beklentiler varsayımı altında politikaların yansız olmadığı ve istikrar politikaları ve örtülü sözleşmeler tezlerine önem vermektedirler. Parasal ücretler sözleşmelerce belirlendiğinden ve bu sözleşmenin dışına çıkılamayacağından, uygulanacak bir para politikası reel çıktıyı etkileyecektir.⁹⁹ Örtülü sözleşmeler durumu, kendisini şu şekilde gösterir. Örtülü sözleşmeler her bir emeğin yeteneğinin farklı olması ve dolayısıyla emeğin özünde heterojen bir nitelik taşımasından kaynaklanmaktadır. Örtülü sözleşmelerde ücret yanında sosyal güvenlik, iş saatleri gibi noktalar göz önüne alınmaktadır.¹⁰⁰ Bu durumda, emeğin heterojen olmasından ötürü işsizlik de bir artış yaşansa dahi ücretler yükselebilir. Ayrıca emek piyasasının tam akışkan olmaması nedeniyle, firma ve işçilerin işsizliğe bakış açıları da farklılık arz edecektir. Yani Keynesgil iktisat açısından sözleşme ekonomisi gerçeği karşısında istikrar politikası emek piyasasını etkileyebilmektedir.¹⁰¹

Yeni Keynesgil iktisat okulunun diğer bir özelliği ise; ücret rijitliğinin sadece emek piyasasına özgü bir olgu olarak görmemeleridir. Diğer piyasalarda da fiyat rijitlikleri görülebilmektedir.

1.3.Yeni Keynesgil İktisadın Varsayımları

Yeni-Keynesgil iktisat bazı iktisatçılar tarafından Keynes'in yeni bir yorumu olarak kabul edilmekle beraber Mankiw, Yeni-Keynesgil iktisadı

⁹⁹ Stanley Fischer, "Long-Term Contracts, Rational Expectations, and the Optimal Money Supply Rule", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics II**, Edward Elgar Reference Collection, 1991, s. 214

¹⁰⁰ Metin Toprak, **Yeni İktisat**, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 79

¹⁰¹ Eren, a.g.e., 198

Hume'a ya da Monetarizme daha yakın görmüştür.¹⁰² Yeni-Keynesgil iktisatçıların varsayımlarını şu şekilde sıralayabiliriz.¹⁰³

1. Rasyonel beklentiler vardır. Yeni-Keynesgil iktisatta rasyonel beklentilerin adaptasyonu üç şekildedir. Birincisi, ücret endekslemesi. Daha sonraki çalışmalarda sendeleyememek sözleşmeleri modelleri geliştirilmiştir. İkincisi, fiyat ayarlama maliyetleri. Üçüncüsü ise, etkin ücret teorileridir. Rasyonel beklentiyi kabul etmekte, ancak yapışkanlıklar ve rijitliklerin varlığı nedeni ile Yeni Klasik iktisatçılardan farklı düşünmektedirler. Rasyonel beklentiyi piyasa başarısızlığının mikro temelleri için kullanmaktadırlar. Nitekim fiyatların sendeleyeceğini belirtirken fiyat rijitliğine rasyonellik vermişler paranın yanlılığı ve stabilizasyon politikalarına rasyonellik sağlamışlardır.
2. Piyasa başarısızlığı önemlidir ve ekonomik dalgalanmaların nedenidir.
3. Kısa ve uzun dönem ayrımı yapmakta, ancak uzun dönem ile ilgilenmektedirler. Oysa Keynesgiller kısa dönem ile ilgilenmektedirler.
4. NAIRU'yu, (enflasyonu artırmayan işsizlik oranı) doğal oran hipotezi yerine ikame etmişlerdir.
5. Asimetrik bilgi, analizlerinde önemli bir yer teşkil etmektedir.
6. Eksik rekabet ve eksik piyasalar önemlidir.
7. Nominal ve reel rijitlik ve yapışkanlıkların varlığını kabul etmektedirler. Ancak Yeni-Keynesgil iktisatçılarda, nominal rijitlikler reel rijitliklerden daha önemlidir, çünkü nominal rijitlikler kaldırılrsa Klasik piyasalara ulaşmaktadır.

¹⁰² N. G. Mankiw, "The Reincarnation Of Keynesian Economics", **NBER Working Papers**, Working Paper No. 3885, October 1991 s. 2-3

¹⁰³ Eren, Bildirici, **a.g.m.**, s.72

2. Yeni Keynesgil İktisadın Teorik Temelleri

Yeni ya da eski olsun tüm Keynesgil iktisat okulları şu üç önermenin doğruluğunda hem fikirdirler.

1. Bazı dönemlerde, cari ücret düzeyinde iş bulamayanların oluşturduğu işsizlik olgusu ortaya çıkar.
2. Toplam iktisadi aktivite seviyesi kapasite kullanımı, GSYİH veya işsizlikle ölçülsün ya da ölçülmesin dalgalanmalar gösterir.
3. Para çoğu zaman sorundur. Bununla birlikte para politikası Büyük Buhran'da olduğu gibi bazı dönemlerde etkin değildir.¹⁰⁴

Bu üç önemli önermeden, politika tavsiyesine ilişkin şu sonuca ulaşabiliriz. Eski ve Yeni Keynesgiller politika tavsiyesi konusunda farklı fikirlerde olsalar da iktisadi aktiviteyi arzulanan seviyelere çekebilmek için devlet müdahalesinin gerekli olduğunu savunmaktadırlar.¹⁰⁵

Yeni ve eski Keynesgiller arasındaki en önemli farklılık ise, geleneksel Keynesgillerin nominal ücretlerin rijit olduğunu varsayarken, Yeni Keynesgiller ücret ve fiyat yapışkanlıklarının mikroekonomik temellerini araştırmalarıdır. Ayrıca, Yeni Keynesgil modellerde, mal piyasalarında eksik rekabet piyasalarının var olduğu kabul edilirken, geleneksel modelde mal piyasalarında tam rekabet şartları geçerlidir. Diğer bir farklılıkları ise, Yeni Keynesgillerin nominal rijitliklerin yanı sıra reel rijitliklere de yer vermesidir.¹⁰⁶

Gerek eski gerekse Yeni Keynesgil modellerde, fiyatlar yavaşça ayarlanmaktadır. Ortodoks Keynesgil model sabit nominal ücret varsayımına dayanırken, Yeni Keynesgil yaklaşım ücret ve fiyatlardaki yavaş ayarlanmanın mikro ekonomik temellerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Bruce Greenwald, Joseph Stiglitz, "New and Old Keynesians", *Journal Of Economic Perspective*, Winter 93, Vol.7 Issue 1, s. 2

¹⁰⁵ Greenwald ve Stiglitz, a.g.e., s.3

¹⁰⁶ Özer, a.g.e., s.72

¹⁰⁷ İlker Parasız, *Makroekonomi*, s.437

Eski ve Yeni Keynesgil ekonomistler, Yeni Klasik ve reel iş çevrimleri teorilerini de içeren, diğer makro ekonomik düşünce okullarından ayrılmaktadır. Her iki teori de emek piyasasının ve diğer piyasaların herhangi bir şoktan sonra ücretleri ve fiyatları çabucak ayarlayarak temizlendiğine inanırlar. Örneğin, emek arz veya talebinden meydana gelen değişimler, istihdam seviyesinde ve çıktıda meydana gelen değişimleri açıklayabilmektedir. Reel iş çevrimi teorisi, şokların kaynağına teknolojiyi yerleştirirken Yeni Klasikler, para arzını yerleştirmişlerdir.

Her iki farklı okul grupları temel farklılıklar göstermelerine rağmen, metodolojiyi ilgilendiren şu iki konuda anlaşmaktadırlar.¹⁰⁸ Birincisi, makro ekonominin mikro zemine oturtulması¹⁰⁹ ve ikincisi, makro ekonomik davranışları anlayabilmenin genel denge modeli inşaa etmeyi gerektirmesidir. Asıl farklılıklar da bu aşamadan doğmaktadır. Reel iş çevrimi ve Yeni Klasik ekonomistler teorilerini tam bilginin, tam rekabetin olduğu ve işlem maliyetlerinin olmadığı bir zemine dayandırmaktadırlar. Bu varsayımlar genellikle risk piyasaların olmadığı, ihracatın olmadığı ve tüm bireylerin benzer olması sonucunu doğurmaktadır. Dahası, daha güçlü varsayımlar piyasa sonuçlarının Pareto etkinliği çerçevesinde olduğunu savunur. Ancak eksik bilgi ve aksak piyasalar ile çalışan ekonomiler Pareto etkinliğini içermez.¹¹⁰ Bunun aksine çağdaş Keynesgiller bu aksaklıkları sorunların kaynağı olarak görmüşlerdir.

Mikro temeller üzerinde ısrar etmek iktisatçıların alternatif teorileri ayırt etme ve araştırma güncesine (research agenda) kurma yeteneğinin artırılmasına yardım etmiştir. Yeni Keynesgillerin önündeki esas görev; yeni mikro temelleri makro teoriye yerleştirmektir. Yeni Keynesgil ekonomi içindeki farklı araştırmalar iki farklı yaklaşımı içermektedir.

¹⁰⁸ Greenwald and Stiglitz, **New and Old Keynesians**, s.4

¹⁰⁹ Ancak burada hatırlanılması gereken konu, Yeni Keynesgiller makro ekonomiye mikro zemin oluşturmaya çalışırken Yeni Klasik iktisadın makro iktisadı mikro iktisada benzeterek bu sorunu çözmeye çalışmışlardır. Yani mikro ekonomiye makro temeller atmaya çalışmaktadırlar.

¹¹⁰ Greenwald, Stiglitz, **New and Old Keynesians**, s.4

Birincisi, piyasa ekonomilerini Walrasgil dengeden uzaklaştıranın, nominal fiyat ve ücret rijitliklerinin olduğunu savunur. Bu rijitlikler olmasaydı esnek fiyatlar şok nereden gelirse gelsin ekonomiyi çabucak ayarlayarak onun sürekli tam istihdam ve ekonomik etkinlik içinde olmasını sağlayacaktı. Bu alandaki önceki çalışmalar fiyat rijitlikleri ile genel denge modelleri yaratmayı amaçlamıştır. Daha sonraki çalışmalar ise, bu fiyat rijitliklerinin kaynaklarını açıklamaya yönelik olmuştur.

Diğeri ise, Keynes tarafından da dillendirilen bir konudur. Buna göre ücret ve fiyatların artan esnekliği ekonominin kötüye gidişini hızlandırmaktadır. Bu bakış açısına göre ücret ve fiyat rijitliği tek sorun olmadığı gibi sorunun da merkezi değildir. Bu görüşe göre ücretler ve fiyatlar tam esnek olsalardı bile çıktı ve istihdam yine de dalgalı bir seyir izleyecektir. Eksik sözleşmeler ve özellikle aksak indeksleme merkezi piyasa başarısızlıklarıdır ve bu bakış piyasa başarısızlıklarının nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışmaktadır.

Greenwald ve Stiglitz'e göre, burada ele alınan modelin makro ekonomik etkilerini açıklamada farklı rolleri olan üç sac ayağı bulunmaktadır. Ancak hepsi de aksak bilgi ve aksak sözleşmelerin olduğu ekonomilerden doğan sorunlara dayandırılmıştır. Bunlar, riskten kaçınan firmalar (risk averse firms), kredi tayınlaması (credit rationing) ve yeni emek piyasası teorileridir. İlk iki özellik küçük şokların neden çıktıda büyük değişmelere yol açtığını açıklayacaktır. Yeni emek piyasası teorileri de çıktıda meydana gelen bu değişmelerin neden işsizlikle sonuçlandığını açıklayacaktır.¹¹¹ Aşağıda yapılacak açıklamalar Yeni Keynesgillerin emek ve mal piyasasına getirdiği yenilikleri de içermektedir. Yeni emek piyasalarında ise, ücretlerin neden rijit olduklarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Mal piyasasında ise, fiyat rijitliklerinin açıklanması yer alacaktır.

¹¹¹ Greenwald and Stiglitz, a.g.m., s.23-25

3. Makro İktisada Mikro Temeller Atma Çabaları

Yeni Keynesgil iktisadın, makro iktisada mikro temeller atma çabaları emek, mal ve kredi piyasaları ele alınarak incelenecektir.

3.1. Emek Piyasası

Eski Keynesgil analizin en önemli özelliği, emek piyasasına ilişkin çok az tartışma yapılmasına rağmen işsizliğin en önemli konularından biri olmasıdır. Bununla birlikte, makro ekonomik teorinin merkezinde emek piyasasının var olması gerektiği artan oranda desteklenen bir fikir olmuştur.

Emek piyasasındaki temel ampirik bulgudur; istihdam seviyesi reel ücrette küçük bir değişim ile büyük miktarda değişmektedir.¹¹² Bu konuya ilişkin olası bir açıklama, emek arzı eğrisinin yatay (horizantal) olmasıdır. Bu durum belli bir fiyat seviyesinde arz edilecek emek miktarının sonsuz olacağı anlamına geldiğinden bu tüm mikro ekonomik açıklamaları yalanlayacaktır. Diğer bir açıklama ise, talep ve arzdaki değişimlerin tamamen birbirlerini telafi edecek şekilde gerçekleşmesidir. Resesyon emek arzında sola doğru bir kaymayla gösterilir aynı şekilde talep eğrisi de sola kayacaktır. Ancak emek arzı neden bu derecede düşmektedir? Reel faiz oranındaki değişimler ve beklenen gelecek ücretler zamanlararası ikame etkisinden ötürü emek arzının değişmesine neden olmaktadır. Daha büyük bir sorun ise, faiz oranındaki çelişkili hareketlerdir. Bu hareketlerin örneklerini Büyük Bunalımda ve 1970'li yılların depresyonlarında görmek mümkündür.

Yeni Keynesgiller reel ücretlerin neden değişmeyeceğine ilişkin alternatif yorumda bulunmuşlardır. Sonuç olarak emek talebindeki kaymalar insanların mevcut ücretlerde çalışmak istedikleri ancak iş bulamadıkları bir durumu yaratabilir. Diğer bir deyişle, irade dışı işsizlik ekonomide yaşanmaktadır. Yapışkan reel ücretlere ilişkin Yeni Keynesgillerin

¹¹² Greenwald and Stiglitz, *New and Old Keynesians*, s.6

açıklamaları etkin ücretleri, içerdeki-dışarıdakiler teorisi, aksak rekabet ve örtük sözleşmeler teorilerini içermektedir.¹¹³

3.1.1 Etkin Ücret Modeli

Reel rijitlik, reel ücretlerin ayarlanmasını engelleyen faktörler, bir ücretin diğer bir ücrete, bir fiyatın diğer bir fiyata nispeten yapışkan olması gibi durumlardır.¹¹⁴ Reel ücret rijitliğinin işsizliğe sebep olabilmesi için firmaların ödedikleri reel ücretler, emek arz ve talep miktarını birbirine eşitleyen piyasayı temizleyen ücretlerden yüksek olmalıdır. Fakat reel ücretler işçileri cezbetmeye yeter miktardan yüksekse, firmalar neden Klasiklerin varsaydığı gibi ödedikleri ücreti kısararak emek maliyetinde tasarrufa gitmezler?

Reel ücretlerin neden rijit olduğuna ilişkin değişik açıklamalar yapılmıştır. Olası bir açıklama, asgari ücret yasaları ve sendika sözleşmeleri gibi ücretleri yüksek seviyelerde tutmaya yarayan yasal ve kurumsal faktörlerin var olmasıdır.¹¹⁵ Bununla beraber, çoğu A.B.D. işçisi ne sendikalıdır ne de asgari ücretli, çalışan yani ücret kesintileri için bu engeller reel ücret rijitliği için ana sebep olamazlar.¹¹⁶

Firmaların ödemek zorunda olduklarından neden daha fazla reel ücret ödediklerine ilişkin diğer bir açıklama değişim maliyetleridir, yahut yani işçileri işe almak ve işçilerin eğitimiyle birleşmiş maliyetlerdir. Yüksek bir ücret ödeyerek firma mevcut işçilerinin daha fazlasını elinde tutabilir.¹¹⁷

Üçüncü bir açıklama ise, kendilerine daha fazla ücret ödenen işçilerin daha etkin ve fazla çalışmak isteyebilmeleriyle ilgilidir. Eğer yüksek maaşlı işçiler daha etkiliyse firma bu sayede daha fazla kazanabilir. İşçi verimliliğini

¹¹³ Greenwald, Stiglitz, **Examining Alternative Macroeconomic Theories**, s.379

¹¹⁴ Ercan, **a.g.e.**, s.203

¹¹⁵ Stiglitz, Driffill, **a.g.e.**, s.609

¹¹⁶ Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s.392

¹¹⁷ Micheal Parkin, Powell Melanue, **Economics**, 5th Edition, London: Addison Wesley, 2003, s.678

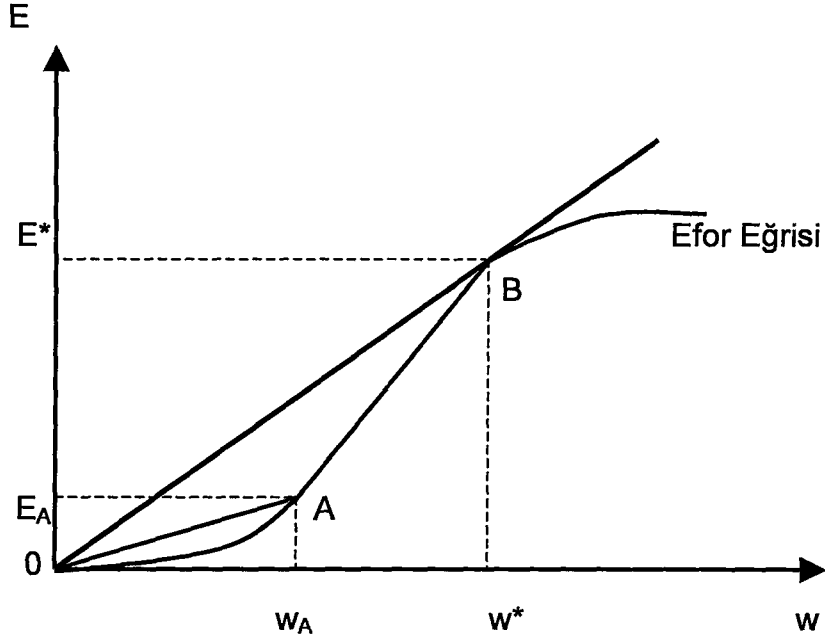
reel ücrete bağlayan bu fikir aynı zamanda etkin ücret modelinin de esasını oluşturmaktadır. Çünkü ücret belirlemenin bu modeli Yeni Keynesgil analizlerde anahtar bir rol oynar.

Etkin ücret teorileri, verimliliğin reel ücret ile birlikte arttığını savunmaktadır. Yüksek ücretler verimliliği ya firmaya kalifiye işçileri çekerek ya da eforu artırarak veyahut da değişim maliyetlerini azaltarak yani yeni işçi almanın ve onun eğitim maliyetini azaltarak, artırır. Etkin ücret teorileri firmaların işçi arzı fazlası olduğu durumlarda, ücretleri neden düşürmemeleri gerektiğine dair bir açıklama getirmektedir. Ayrıca bu teori yeni işçilere, çalışan işçilerden daha düşük ücret verilmesi politikasına da karşı çıkmaktadır.

Eğer daha iyi ücret ödenen işçiler daha üretken iseler, firmalar işçileri çekebilmek için gerekli minimum miktardan daha fazlasını ödeyerek kazanç sağlayabilirler. Ancak bir işçinin verimliliği neden aldığı reel ücrete bağlıdır. Cevap; havuç ve sopa örneğindeki gibidir. Havuç veya olumlu güdü iyi ikramlanmış işçinin daha çok veya daha etkili çalıştığı varsayımına dayanır. Sopa veya tehdit bir firmanın neden gerekenden daha yüksek ücret ödediğini analiz eden model, ücret belirlenmesinin kayırma modeli olarak da anılır.¹¹⁸ Kaytarma modeline göre, eğer bir işçiye herhangi bir işi yaptırmak için sadece minimum yeteri miktar veriliyorsa ve yeterince performans gösteremiyorsa işçi kovulma olasılığıyla ilgilenmeyecektir. Her şeyden önce, iş işçiyi cezbedecek miktarı ödemezse; işçi, işsiz olduğundan daha mutlu olmaz. Bu durumda işçi işini basite almaya ve görevlerinden kaytarmaya daha eğilimli olacaktır. İşveren kaytarma ya da işçinin işini yapıp yapmadığını gözetleyecek denetçi maliyetine katlanacaktır. Daha yüksek ücret alan işçi ise, aksine işini koruyabilmek için daha büyük gayret sarf edecektir. Dolayısıyla kaytarma yüzünden kovulma riskini üstlenmeyecektir.

Hediye (gift) değişimi fikri ve kaytarma modellerinin her ikisi de, işçinin işi üzerindeki eforunun aldıkları reel ücrete bağlı olması esasına dayanır. Reel

¹¹⁸ Abel, Bernanke, a.g.e., s.393

Şekil 8 : Etkin Ücretin Belirlenmesi

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s. 393

ücret ve efor seviyesi arasındaki ilişki, grafiksel olarak şekil 8'deki efor eğrisiyle gösterilmiştir. Reel ücret (w) yatay eksen boyunca, efor seviyesi (E) ise dikey eksen boyunca gösterilmiştir. Efor eğrisi O, A ve B noktaları boyunca geçmektedir. Reel ücretler yüksek olduğunda havuç veya sopa nedeninden ötürü işçiler daha fazla çalışmayı seçeceklerdir. Bu nedenle, efor eğrisi yukarı doğru eğilimlidir. Reel ücretin en düşük olduğu noktada, işçiler fazla efor sarf etmezler ancak reel ücret arttıkça, eforları da yavaşça artar. Reel ücretin daha yüksek seviyelerinde ise, efor hızla artacaktır. Eğri, reel ücretin çok yüksek seviyesinde yassılaşıyor çünkü işçilerin her ne kadar motive edilirlere edilsinler aşamayacakları maksimum bir efor seviyesi vardır.

3.1.1.1 Etkin Ücret Modelinin Mikro Temelleri

Emek verimliliği neden firmaların ödediği reel ücretlere bağlıdır. Etkin ücret teorisi gelişmiş ülkelerde, irade dışı işsizliğin etkin ücretlerin bir sonucu

olduğu varsayımı¹¹⁹; az gelişmiş ülkeler bağlamında ise, ücretler, beslenme ve sağlık arasındaki ilişki, üzerine bağlantı kurmuştur. Bu bölümde, etkin ücret modelinin dört mikro ekonomik temeli üzerinde durulmuştur. Bu modeller kaytarma modeli, emek-değişim modeli, ters seçim modeli ve sosyolojik modeller olmak üzere dört tanedir.

Etkin ücret modellerinin mikro temellerine ilişkin açıklamalara **kaytarma modeli** ile başlanacaktır. Bu modele göre; bir çok işte işçiler kendi performanslarıyla ilgili olarak inisiyatifte sahiptirler. İş sözleşmeleri bir işçinin göstereceği performansın tüm etkilerini nadiren açıklayabilir. Gözetlemenin maliyeti çok fazla olduğundan ya da güvenirliliğinden emin olunamadığı için uygulanma olasılığı oldukça düşüktür. Bu durumda, piyasa denge fiyatının üzerinde ödenen ücretler, işçiyi çalışmaya yönelik teşvik edebilir. Modelin detayları neyin ölçülebilir olduğuna, maliyetinin ne olduğuna ve makul ödeme planına göre değişecektir.¹²⁰ Shapiro ve Stiglitz'in modelinde; çalışma ya da kaytarma arasındaki kararı işçiler verecektir. Kaytaran işçilerin yakalandıklarında karşılaşacakları sonuç işten kovulmak olacaktır.

Eğer, tüm firmalar aynı ücreti öderlerse ve ekonomi tam istihdamda çalışıyorsa, kaytarma maliyeti olmayacağından, işçilerin işten kovulma korkusu da olmayacaktır. Bu durumda tüm firmalar kaytarmayı önlemek için ücretleri yükselttiklerinde ortalama ücretlerin yükselmesiyle beraber işsizlik de artacaktır. Tüm firmalar, dengede, piyasa fiyatı üzerinde olan bir fiyatı ödediğinden işsizlik oldukça pahalı bir hal alarak işçi disiplini sağlayan bir araç vazifesi görecektir.¹²¹

Kaytarma modeli işçilerin büyük çoğunluğunun kaytarmadan dolayı işsiz kalan insanlardan oluştuğunu söylemediğini de belirtmekte yarar

¹¹⁹ George A. Akerlof, Janet L. Yellen, "A Near Rational Model Of The Business Cycles, with Wage and Price Inertia", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics**, Edward Elgar, 1991, s. 827

¹²⁰ Janet L. Yellen, "Efficiency Wage Models Of Unemployment", İ. **New Keynesian Economics II**, s.115

¹²¹ Carl Shapiro, Joseph E. Stiglitz, "Equilibrium Unemployment as a Worker-Discipline Device", İ. **New Keynesian Economics**, Vol. 2, Mankiw and Romer, s.127

vardır.¹²² Eğer kovulma tehdidi etkili olursa işten atılma ya hiç olmayacaktır ya da çok az bir miktarda olacaktır.

Basit etkin ücret modelinin aksine, kaytarma modeli firmanın efor fonksiyonuna yeni argümanlar sağlamaktadır: ortalama ücret, toplam işsizlik ve işsizliğin faydası. Efor fonksiyonundaki işsizlik oranı değişkeninin varlığı emek arzındaki değişimlerin denge ücretleri ve istihdamı etkilediği bir mekanizmanın varlığını sağlamaktadır.¹²³

Etkin ücret modelinin mikro temeline ilişkin ikinci açıklama **emek-değişim** modelidir. Piyasa temizlemesi ücreti üzerindeki ücretler, firmalar tarafından emek devir maliyetini azaltmak amacıyla verilebilir. Emek devir modelinin yapısı, kaytarma modelinin yapısıyla aynıdır. İşçiler, yeni firmalarında göreceli olarak daha yüksek ücret alıyorsa ve toplam işsizlik oranı yüksekse, işten ayrılma konusunda isteksiz davranacaklardır. Ücretlerin azaltılması ise, emek devir oranını artıracaktır. İş ile ilgili eğitimi ve yeteneği olan yeni bir işçi oldukça pahalı olacaktır. Firmalar, resesyon döneminde ücretleri kısarak kısa dönemde doğrudan emek maliyetlerini azaltsa da yeni işçinin eğitim ve işe alınma maliyetleri talep tekrar canlandığında daha fazla olacaktır.¹²⁴

Ücretler ve verimlilik arasındaki ilişkileri açıklayan etkin ücret modellerine ilişkin mikro temellerden biri de **ters seçim modelidir**. İş performansının, yeteneğe bağlı olduğunu ve işçilerin yeteneklerinin heterojen olduğunu kabul edelim. Eğer işçilerin talep ettikleri ücret ile yetenekleri doğru orantılıysa yüksek ücret veren firmalar iş için çok sayıda adayı kendine çekecektir. Yani yüksek ücret talep eden firmalar, en iyi işçilerine kendilerine çekeceklerdir.¹²⁵

¹²² M. Kemal Biçerli, "Ücret Rijitliği, İşsizlik ve Etkin Ücret Modelleri", **Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Mart 2001, s.96

¹²³ Yellen, **a.g.m.**, s. 118

¹²⁴ Stiglitz, Driffill, **a.g.e.**, s.614

¹²⁵ Snowdon ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 235

Asimetrik bilginin varlığı halinde, taraflar arasında bilgi eşitsizliği olacaktır. Bir taraf diğerinden daha fazla bilgiye sahip olacaktır. Bu durumda çalışanlar kendileri hakkında işe alınmalarını kolaylaştırmaları için özelliklerini yanıltıcı şekilde karşı tarafa aktarabilir. Weiss, bir firma tarafından yapılan teklifin başvuranların hem sayısını hem niteliğini etkileyeceğini söyler.¹²⁶ Eğer bazı işçiler etkin ücretin altında çalışmak isterse, firma o kişinin limon olduğu sonucuna ulaşacaktır.¹²⁷

Etkin ücret modellerinin mikro temellerine ilişkin son açıklama **sosyolojik modeller** olarak bilinen modellerdir. Şimdiye kadar yapılan açıklamalar ekonomideki tüm bireylerin kendi kar maksimizasyonu peşinde olduklarını varsayılmaktaydı. Ancak ücret rijitliği, bireysel olmaktan çok sosyal gelenek ve prensiplerden kaynaklanabilmektedir.¹²⁸

Hediye değişim modelleri (gift-exchange models) olarak adlandırılan bu modellerde, işçiler hem firmaya hem de birbirlerine karşı hassasiyet geliştirmişlerdir. İşçilerin verdiği hediye; minimum çalışma standardının üzerinde yapılan çalışma iken, firma tarafından verilen hediye; işçilerin şimdiki işlerini bırakmaları halinde alabileceklerinin üzerindeki ücrettir.¹²⁹ Ancak işçinin beklediği tek şey hediye değildir, çalışması karşılığında ücretini de ister. Aynı şekilde firma da ücreti hediye olarak vermez. İşçi yeteri kadar çalışma işten çıkartılacaktır.

Bu modele göre, işçinin çalışma standardı ve firmaya olan sadakati aldığı ücretin adil olup olmadığına bağlıdır. Eğer ki, işçinin aldığı ücret adil değilse, işçiler çalışma çabalarını azaltacaklardır. Model, insanların hak ettikleri şeyi alamadıklarında ilişkilerini gözden geçirdikleri gözlemine dayanmaktadır. Etkin ücret modeli için yapılan bu detaylı açıklamalardan

¹²⁶ Andrew Weiss, "Job Queues And Layoffs In Labor Markets With Flexible Wages", *Journal Of Political Economy*, Vol. 88, June 1984, s.527

¹²⁷ Yellen, *a.g.m.*, s. 119

¹²⁸ Yellen, *a.g.m.*, s. 121

¹²⁹ George A. Akerlof, "Labor Contracts As Partial Gift Exchange", *Quarterly Journal Of Economics*, Vol. 97, November 1982, s. 544

sonra ekonominin işleyişini nasıl etkilediğini istihdam ve işsizlik özelinde anlatılacaktır.

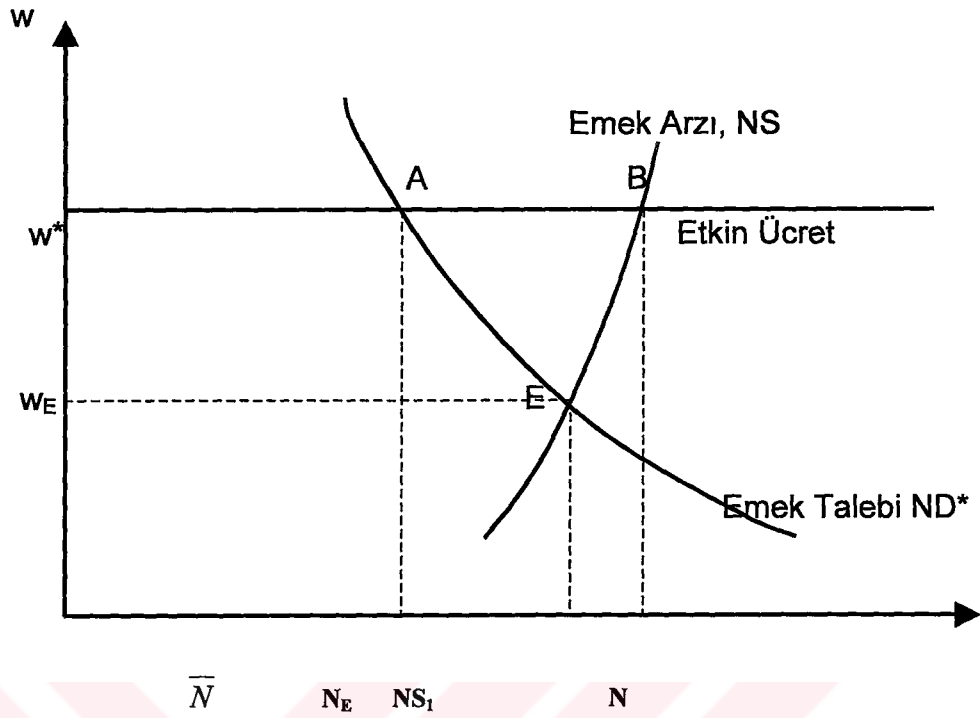
3.1.1.2 Etkin Ücret Modelinde İstihdam ve İşsizlik

Etkin Ücret modeline göre, reel ücret, ödenen ücret başı dolar için eforu maksimize edecek seviyede rijittir. Şimdi emek piyasasında istihdam ve işsizliğin nasıl belirlendiği açıklanacaktır.¹³⁰

Şekil 9'da etkin ücretle çalışan emek piyasası gösterilmiştir. Etkin ücret (w^*) dikey ekseninde gösterilmiştir. Çünkü etkin ücret yalnızca efor eğrisi tarafından w^* yi sabit aldığımızda emek piyasasını analiz etmek amacıyla belirlenir. Aynı şekilde, analizin bu aşamasında etkin ücrete indirgenmiş efor seviyesini (E^*) sabit kabul edebilir.

Yukarıya doğru eğimli eğri, standart emek arzı eğrisidir. Bu eğri her bir reel ücret seviyesindeki insanların arz etmek isteyecekleri çalışma saati değerlerini gösterir. Aşağıya eğimli eğri, etkin ücret modelinde emek talep eğrisini gösterir. Hatırlanacağı üzere, bir firma tarafından talep edilen emek miktarı emeğin marjinal verimine bağlıdır. Emek talep eğrisi, MPN eğrisine bağlıdır. MPN eğrisi ve dolayısıyla emek talep eğrisi, emeğin azalan marjinal verimliliğinden ötürü aşağıya doğru eğimlidir.

¹³⁰ Abel ve Bernanke, a.g.e., s.396

Şekil 9: Etkin Ücret Modelinde Emek Arzı Fazlası

Kaynak: Andrew B. Abel, Ben S. Bernanke, **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001, s. 395

Klasik modelde, emeğin marjinal verimi sadece üretim fonksiyonuna ve sermaye stokuna bağlıdır. Etkin ücret modelinde, ekstra işçi (ya da çalışma saati) tarafından üretilen çıktı ayrıca işçinin eforuna da bağlıdır. Böylece şekil 9'daki talep eğrisi, ND^* , işçi eforu E^* sabit tutulduğunda emeğin marjinal verimini gösterir. Klasik durumda olduğu gibi, verimlilikteki veya sermaye stokundaki bir artış emek talep eğrisini sağa kaydırır. Buna ilaveten, optimal efor seviyesindeki bir artışa yol açan herhangi bir değişme MPN'yi artıracaktır ve emek talep eğrisi tekrar sağa kayacaktır.

Şimdi, istihdamın nasıl belirlendiğini göstermek için şekil 9'un öğelerini ortaya konacaktır. Emek talep eğrisi (ND^*) üzerindeki, A noktası reel ücret w^* seviyesinde sabitken, firmaların $\bar{N}$ emek saati kadar istihdamda bulunmak istediğini gösterir. Emek arz eğrisi üzerindeki B noktası ise, reel ücretin w^*

seviyesinde sabit olduğunda, firmaların talep ettiği miktardan daha yüksek olan NS_1 miktarındaki işçilerin arz etmek istediği emek miktarını gösterir. Böylece, istihdam seviyesi firmaların emek talebi tarafından belirlenir yani $\bar{N}$ 'ye eşittir. İstihdam seviyesini belirleyen talep, $\bar{N}$ ile gösterilmiştir. Çünkü bu nokta, model için istihdamın tam istihdam seviyesini gösterir yani $\bar{N}$ ücret ve fiyatların tam ayarlanmasından sonra ulaşılan istihdam seviyesidir (etkin ücret modelindeki $\bar{N}$ değeri Klasik modeldeki emek piyasasının şekil'de N_E 'ye karşılık gelen tam istihdam seviyesinden farklıdır). Çünkü reel ücret w^* 'de rijittir. Şokların olmadığı ortamda bu ekonomide istihdam seviyesi $\bar{N}$ 'de sonsuza kadar kalır.

Şeklin en ilginç özelliği; işsizliğe yeni bir açıklama getirmesidir.¹³¹ Ücretler olduğu gibi ayarlansa ve ekonomi teknik olarak tam istihdam seviyesinde olsa bile $\bar{N}$ -N kadar emek arzı fazlası olacaktır.

İşsizlik, reel ücreti azaltarak Klasik modelin emek piyasasında olduğu gibi neden istihdam yaratmaz? Klasik modelin aksine, etkin ücretli emek piyasasında reel ücret insanlara daha az düşük ücretlerde çalışma teklif edilerek düşürülemez.. Çünkü işverenler onları kovamaz. İşverenler daha düşük ücretle çalışan işçilerin, daha yüksek etkin ücret alanlar kadar efor sarf etmeyeceklerini bilirler. Böylece fazla emek arzı sonsuza kadar devam edecektir. Böylece, etkin ücret modeli, iş ile işçi arasında bir uyumsuzluk olmasa da işsizliğin yaşanabileceğini ortaya koymuştur.

Burada etkin ücret modeline getirilebilecek bir eleştiri, reel ücreti kaçınılmaz olarak sabit varsaymasıdır. Reel ücretler zamanla değişir. Bununla beraber, temel model reel ücretlerin zamanla değişeceği sonucunu getiren efor eğrisi değişikliklerine müsaade edecek şekilde genişletilebilir. Örneğin, işçiler, işlerini kaybetmek konusunda resesyon zamanlarında yeni bir iş bulma imkanı zorlaşacağından daha kaygılı olurlar. Bu varsayım altında, reel ücret herhangi bir efor seviyesini gerektirmedikinden düşük olacaktır. Böylece etkin

¹³¹ Abel, Bernanke, a.g.e., s. 398

ücret, resesyon dönemlerinde düşük olacaktır. Bu uzanım reel ücretlerin resesyonlarda canlanma dönemlerine göre daha düşük olması etkin ücret modelinin iş çevrimi gerçekleriyle uyuşmasına yardım eder.¹³²

3.1.2 Örtük Sözleşme Modelleri

Reel ücret rijitliklerini açıklayan modellerden bir tanesi de örtük sözleşmeler modelidir. Modele göre, firmalar buldukları emek gücünün sadakatini korumak için çalışanlarıyla yazılmamış anlaşmalara girmeyi gerekli görmektedir. Bu görünmez anlaşma her çalışana çeşitli durumlarında çalışma koşullarıyla ilgili güvence sağlamaktadır.¹³³

Ücret rijitlikleri, sendikaların veya açık emek sözleşmelerin yokluğunda da ortaya çıkabilir. Bu durumda işverenle işçi arasındaki ilişki, örtük sözleşmelere dayanabilir. İşçiler genellikle riskten hoşlanmazlar. Firmalar piyasa dalgalanmalarını daha kolay karşılayabilirler. Öncelikle, firma sahibi daha zengindir. İkincisi fonlardaki geçici bir düşüş halinde firmalar işçilerden daha kolay borçlanabileceklerdir.

Örtük sözleşmeler modeline göre işçiler ile onları istihdam eden firmalar arasında risk üstlenip üstlenmeme konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Teori işçilerin risk almaktan işverenlerden daha çok çekindiğini varsaymaktadır. Firma sahipleri ise, bir takım riskleri alma isteğinde olabilirler. Bu durumda ücret oranı, sadece işçiye ödenen standart emeğin karşılığı değil aynı zamanda gelirin değişme riskine karşı bir çeşit güvence olur.¹³⁴

¹³² Abel, Bernanke, a.g.e., s.396

¹³³ Parasız, Makroekonomi, s.447

¹³⁴ Stiglitz, Driffill, a.g.e., s.616

3.1.3 İçerdekiler Dışardakiler Modeli

İçerdekiler dışardakiler ve pazarlık teorileri, çalışmalarına dönüşüm maliyetlerinin (turnover costs) varlığı ile başlamışlardır.¹³⁵ İçerde çalışan eğitilmiş işçi ile dışarıdaki eğitilmemiş işçinin tam ikamesi mümkün değildir. İçerdeki işçiler eğitim sürecini kontrol ettiklerinden, gelecekte onların yerine geçebilecek ve düşük ücrete çalışacak yeni işçilerin alınmasına karşı olumsuz tavır sergileyeceklerdir. Dahası, yeni işçiler eğitim gördükten sonra kendilerini daha yüksek ücret istememek taahhüdüyle bağlayamazlar

Modelde yer alan içerdekiler ve dışardakiler kavramlarını şu şekilde tanımlayabiliriz. İçerdekiler; işlerinde deneyim sahibi olan çalışanlardır. Yaptıkları işlerde, onların yerine başkalarının alınmasının maliyetli olacağı düşünüldüğü için çalıştırmaya devam ettirilmektedirler. Dışardakiler ise; işsiz olanlar ya da sıradan veya ikinci sınıf bir emek piyasasında korumasız olarak çalışanlardır. Modele göre, içerdekiler işçi değiştirme maliyetlerinden ötürü piyasa güçlerini ellerinde tutarlar ve bunu kendi çıkarları için kullanırlar. Ayrıca içerdekiler ve dışardakilerin verimlilik seviyeleri de farklıdır.¹³⁶ Bu yapı sonucunda dışardakiler için, içerde çalışanların ücretlerinden daha düşük bir ücretle çalışma isteğinde olsalar dahi işsizliğe neden olmaktadır.¹³⁷

Modele göre toplam talebin düştüğü durumlarda, firmalar gerektiğinde zararına çalışmayı dahi göze alarak ellerindeki elemanları işten çıkarmak istemezler ve işçilerine, talepteki daralma geçene kadar marjinal verimliliklerinin üzerinde bir ücret ödemeyi kabul edebilirler. Sayılan nedenlerle çalışan işçileri önerilen ücreti kabul etmemeleri durumunda işten atmakla tehdit etmek etkili bir faktör olamayacaktır. Çünkü firmalar yüksek ücretli işçilerini işten çıkartıp yerlerine düşük ücretli işçileri aldıklarında içerdekiler durumuna gelerek yüksek fiyat elde etmek için direneceklerdir.

¹³⁵ Greenwald, Stiglitz, **New and Old Keynesians**, s. 34

¹³⁶ Assar Lindbeck, Dennis J. Snower, "Involuntary Unemployment as an Insider-Outsider Dilemma", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics III**, Edward Elgar, 1991, s. 402

¹³⁷ Alan S. Blinder, "The Fall and Rise of Keynesian Economics", **Economic Record**, Vol. 6 No187, December 1988, s. 291

3.2. Mal Piyasası

Fiyat rijitlikleri değişkenlik ve işsizlik gibi ekonomik sorunların tek kaynağı değildir. Ekonomik sorunların doğmasında minimum etkiye sahiptirler. Örneğin, işsizlik sorunu enflasyonist baskıların yaşandığı ekonomilerde görülmektedir. Böylece nominal ücretlerin düşmesine gerek yoktur yalnız yavaşça artmalıdır. Dahası nominal ücretler ve fiyatlar Büyük Depresyonda düşmüştür. Keynes'in dediği gibi fiyatlar ne kadar hızlı düşerse ekonomi daha çabuk iyileşmekten ziyade daha hızlı dejenere olacaktır.

Gerçekten, çoğu Yeni Keynesgil modelde ücret ve fiyat esnekliği sonuçta ekonomiyi eski reel balans etkisinde tam istihdam seviyesinde restore edeceği bir mekanizma bulunmaktadır. Reel balans etkisi yıllar boyunca büyük bir ilgi çekmiştir.

Nominal rijitlik, talepte nominal bir değişme olduğunda, nominal fiyat düzeyinde ayarlanmanın hemen gerçekleşmemesidir.¹³⁸ Etkin ücretler tarafından yaratılan katılık nominal ücretten sonra reel ücrette bir reel rijitliktir. Keynesgil teorisyenler fiyatlar veya ücretler nominal anlamda veya dolar olarak sabit olduğunda meydana gelen rijitlikler arzdaki veya talepteki değişmelere tepki olarak değişmezler. Keynesgiller genellikle nominal fiyatların rijitliğine (ekonomideki değişmelere karşı fiyatların yavaşça ayarlanması eğilimi) fiyat rijitliği olarak aldılar.¹³⁹

Daha önce açıklandığı gibi, Keynesgiller Klasiklerin işsizlikle ilgili açıklamalarından memnun olmadığı için reel ücret rijitliğini ortaya atmıştır. Benzer şekilde, fiyat katılıkları varsayımı Klasiklerin, Keynesgillere göre, zaafı olduğunu düşündükleri para politikasının nötr olduğu varsayımıyla da ilişkilidir.

¹³⁸ Eren, a.g.e., s.203

¹³⁹ Abel, Bernanke, a.g.e., s. 429

Bilindiği gibi temel Klasik modelde ücret ve fiyatların çabucak ayarlanması paranın nötr olması sonucunu doğurur. Eğer para nötrse para arzındaki bir azalış veya artış fiyat seviyesini aynı oranda değiştirir ancak çıktı, istihdam veya reel faiz oranı gibi reel değişkenler üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Bununla beraber, ampirik çalışmalar ekonomistlerin gerçek dünyada paranın nötr olmadığı sonucuna varmalarına neden olmuştur.¹⁴⁰

Paranın yansızlığını açıklamak için Klasik model, işçilerin veya firmaların cari fiyat seviyesi hakkında eksik bilgiye sahip olduğunu varsayarak genişletmiştir. Bununla birlikte, Yeni-Keynesgiller paranın yansızlığına alternatif bazı açıklamalar getirmişlerdir. Fiyatlar yapışkandır yani çabucak ayarlanmazlar. Eğer fiyatlar yapışkansa, fiyat seviyesi para arzındaki değişimleri telafi etmek için hemen ayarlanmaz ve para nötr değildir. Böylece Keynesgiller için fiyat katılıklarının önemi paranın yansızlığını açıklamaya yardım eder.

Bu bölümde nominal fiyat rijitlikleri üzerinde durmamıza rağmen Yeni Keynesgil gelenek nominal fiyat rijitliklerinin yerine nominal ücret rijitlikler vurgulanmıştır.

3.2.1 Fiyat Katılıklarının Kaynakları: Tekelci Rekabet ve Mönü Maliyetleri

Fiyat katılıkları, fiyatlar niçin katıdır sorusu cevaplanmadan, paranın yansızlığını tam olarak açıklamaz çünkü bu başka bir soruyu ortaya çıkarır: fiyatlar niçin katıdır? Fiyat rijitliklerinin varlığına ilişkin Yeni Keynesgil açıklamalar iki ana fikre dayanır.¹⁴¹ Birincisi, çoğu firma kendi çıktılarından ziyade kendi ürünlerinin fiyatlarını veri piyasası tarafından koyarlar. İkincisi ise, firmalar fiyatların değiştirdiği zaman mönü maliyetleri olarak bilinen bir maliyetle karşılaşır.

¹⁴⁰ Greenwald, Stiglitz, *Examining Alternative Macroeconomic Theories*, s.337

¹⁴¹ Abel, Bernanke, *a.g.e.*, s.398

Mısır piyasası veya hisse senedi piyasası gibi yüksek rekabetli iki piyasa arasında fiyat yapışkanlıklarından bahsetmek bir fark yaratmayacaktır. Bu piyasalarda fiyatlar, arz ve talepteki değişimleri göstermek için çabucak ayarlanır.¹⁴²

Mısır veya hisse senedi piyasasındaki çoğu katılımcı kendilerini fiyat alıcı (price taker) olarak düşünürler. Bir fiyat alıcı, piyasa fiyatını veri kabul edilen piyasa katılımcısıdır. Örneğin, küçük bir çiftçi mısırın piyasa fiyatını kendi kontrolü altında olmadığını fark eder.

Daha az katılımcıya ve daha az standardize edilmiş ücretlere sahip piyasalar fiyat alıcı davranışlardan ziyade fiyat koyucu davranış sergiler. Örneğin, orta çaplı şehirdeki sinema piyasası rekabetçi olabilir ve her bir sinema müşterileri çekmeye çalışır. Sinema piyasası, rekabetçi olsa da mısır piyasasıyla aynı derecede rekabetçi değildir. Eğer bir çiftçi kendi mısırının bushel'ini piyasa fiyatı üzerinde , 5 TL'ye, yükseltmeyi denerse hiç mısır satamayacaktır, ancak bir sinema bilet fiyatını rekabetçi fiyatın üzerinde olan 5 TL fiyatına yükseltirse bile tüm müşterisini kaybetmeyecektir. Çünkü, sinema ürünü tamamen kaybetmeyecektir. Çünkü sinema tiyatrosu ürünü tamamen standardize edilmemiştir. Tiyatro fiyat koyma serbestisine sahiptir yani fiyat alıcı değil koyucudur.

Tüm alıcı ve satıcıların fiyat alıcı olduğu bir durum tam rekabet piyasası olarak adlandırılır.¹⁴³ Tersine, rekabetin biraz var olduğu ancak daha az satıcı ve ürünlerin standardının eksik olduğu bireysel üreticilerin fiyat koyucu olarak davrandığı durum ise, tekelci rekabet olarak anılır.

Keynesgiller, fiyat rijitliğinin tam rekabet piyasasında oluşmayacağı konusunda hem fikirdirler ancak ekonominin küçük parçası tam rekabet piyasasındadır. Keynesgiller tekolci rekabet piyasasında da fiyat rijitliklerinin mümkün olabileceğini tartışmışlardır.

¹⁴² Abel, Bernanke, a.g.e., s.423

¹⁴³ Zeynel Dinler, **İktisada Giriş**, 8. b., Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2002, s. 178

Konuyu aydınlatabilmek için, rekabetçi sinema piyasası örneğine geri dönelim. Eğer sinema piyasası tam rekabetçiyse biletler nasıl fiyatlandırılabilir. Bilet alıcı ve satıcılarının buluşacağı bir piyasa olmalıdır. Bunun için, piyasa organizatörleri satmaya razı olacakları fiyatı ve satın almaya razı olunacak fiyatları ilan ederler. Fiyatlar, piyasa arz ve talep değişmelerine neden olacak yeni bilgiler geldikçe sürekli olarak dalgalanacaktır. Gerçekleşen fiyat üç karakteristiğe sahiptir ki bunların çoğu fiyat koyucu piyasa için geçerlidir.

1. Sinema bilet fiyatı tamamen piyasa tarafından belirlenmez. Bizzat sinemanın kendisi tarafından nominal olarak belirlenir ve nominal fiyatı bir zaman süreci boyunca sürdürür.

2. Sinema sabit nominal fiyattan talebi karşılar. Talebi karşılamak derken kastedilen tiyatronun tüm koltuklarının satılacağı noktaya kadar satmasıdır.

3. Tiyatro maliyetleri ya da talep seviyesi önemli ölçüde değişmesi halinde fiyatını yeniden ayarlar.

3.2.2 Mönü Maliyetleri ve Fiyat Ayarlama

Dışsallık, üreticinin nominal fiyatında meydana gelen azalmanın ortaya çıkardığı iki etkiden kaynaklanır. Birincisi, bu üreticinin malına olan talep artar, ikincisi ise, fiyat seviyesi yavaşça düşerek reel para balansını artırır ve böylece diğer mallar için talep ve çıktıyı artırır. Denge fiyatlarda birinci durumun kar üzerindeki etkisi sıfıra eşittir. Hiçbir üreticinin fiyat değiştirme arzusu yoktur. Ancak tekелci rekabet koşulları altında, çıktı başlangıçta optimal seviyesinin altında olduğundan ikinci etki refahı artıracaktır.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Blanchard, Fisher, **Lectures On Macroeconomics**, s.382

Tüm nominal fiyatlardaki küçük bir düşme, fiyat seviyesini düşürerek toplam talebi ve çıktıyı artıracaktır. Ancak hiçbir üretici karında düşüşe neden olan bu fiyat indirimini istemeyecektir. Fiyatlar değişmediği sürece, bu dışsallıklar paranın yansız olmadığını söylemeyecektir. Üreticiler fiyatlarını değiştirdiklerinde mönü maliyeti adı verilen bu maliyetle karşı karşıya kalacaktır.¹⁴⁵ Bu maliyet yeni mönü basma veya etiket değiştirme maliyetlerden çok daha fazlasını içermektedir.

Fiyat seviyesi veri iken, her bir üreticinin fiyatlarını değiştirirse nominal parada artış olacaktır. Her üreticinin hedefi fiyatını artırmaktır. Mönü maliyeti sıfır ise, ekonomi başlangıç çıktı seviyesine daha yüksek fiyatlarla dönecektir. Ancak mönü maliyetleri, kar kaybından büyük olduğu sürece fiyatlar değişmeyecektir. Yani, fiyat ayarlanması olmayacaktır. Üretici açısından talep değiştiğinde küçük mönü maliyetleri fiyatı değiştirmemeyi makul kıldığında fiyatlar ayarlanmayacaktır ve nominal paradaki değişme çıktıyı etkileyecektir. Bu tartışma gösteriyor ki, fiyatları ayarlamayan üreticiler daha yüksek talebi, çıktıyı artırarak karşılayacaktır.¹⁴⁶ Ancak nominal paradaki küçük değişmelerde, üreticiler fiyatları ayarlamasa bile fiyatlar marjinal maliyeti aştığından çıktıyı artıracaktır. Böylece üreticiler marjinal rijitlik yaratacaktır. Fiyat rijitliğine mönü maliyeti açıklamasının potansiyel problemi, bu maliyetlerin küçük maliyetler olarak görülmesidir.¹⁴⁷

3.2.3 Reel Rijitliklerin Potansiyel Kaynakları

Şu ana kadar sahip olduğumuz iktisadi bilgiler ışığında reel rijitliklerin en önemli kaynağının ne olduğu konusunda tam açık ve tam bir fikrimiz yoktur. Ancak bu konuda yapılan son araştırmalar bize bazı favori adayları işaret etmektedir. Bu adayların hepside toplam talep değişmelerine karşı

¹⁴⁵ Andrew S. Caplin and Daniel F. Spulber, "Menu Costs and The Neutrality of Money", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics II**, Edward Elgar, 1991, s. 273

¹⁴⁶ Emur Demir Abaan, "Etkin Para: Yeni Klasik ve Yeni Keynesçi İlimlı Bir Not", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 14 (4), 1987, s. 417

¹⁴⁷ Abel ve Bernanke, **a.g.e.**, s.419

firmaların fiyatlarını değiştirme zorunluluğunun çok uzağındadır ve hepside aktif araştırma ve tartişma alanlarıdır.¹⁴⁸

İlk araştırma alanı thick –zayıf- piyasa dışsallıklarından kaynaklanan dışsal ekonomi ölçekleriyle ilgilidir. Bu alışma ticaretin aktif olduğu ve piyasaların fonksiyonlarını düzgün olarak yerine getirdiği yüksek ekonomik aktivite zamanlarında girdileri satın almanın ve nihai ürünleri satmanın kolay olduğu mekanizmayı araştırmaktadır. Bütün bu etkiler marjinal maliyet eğrisini canlanma dönemlerinde aşağıya, resesyon dönemlerinde yukarıya hareket ettirecek şekilde davranır.

Çalışmaların ikinci şekli, eksik bilgiden kaynaklanan sermaye piyasası aksaklıkları üzerinde durmaktadır. Bu modeller, borç alan ve borç veren arasındaki, asimetrik bilginin dış finans aramada bir engel olduğunu söylemekle işe başlarlar. Ve şöyle devam eder; asimetrik bilginin varlığı halinde i finans, dış finanstan daha ucuzdur. Bu yüzden firmalar canlanma dönemlerinde resesyon dönemlerine göre daha karlıdırlar ve dolayısıyla da i finans için daha fazla fona sahiptirler. Sermaye piyasası aksaklıkları karşı çevrimin sermaye maliyetlerini artırmaya eğilimlidir. Bu yüzden sermaye maliyetleri tüm maliyetlerin içinde önemli bir parçaya sahiptir.

nc bir araştırma alanı ise, mal piyasalarındaki talep esnekliklerinin çevrimsel hareketleri üzerine odaklanmıştır. Talep esnekliğinin toplam çıktı hareketlerindeki değişmelere cevaben ya da tepki olarak değişmesinin bir çok sebebi vardır. Örneğin, toplam çıktı yüksek olduğunda zayıf –thick- piyasa etkisi firmalar için bilgiyi yaymada ve tüketiciler içinde bilgiyi edinmeyi kolaylaştıracaktır.

Bu üç araştırma alanlarının hiçbiri de emek piyasasıyla ilgili değildir. Ancak emek piyasasındaki reel rijitlikler nominal şokların reel etkilerinin açıklanmasında gerekli bir parçayı oluşturmaktadır. Daha öncede açıklandığı gibi, emek piyasası Walrasgilse ve emek arzı inelastik ise, reel ücretler büyük

¹⁴⁸ Romer, *New Keynesian Synthesis*, s.4-6

oranda çevrimle beraber hareket edecektir yani procyclicaldır. Eğer bu varsayım pratiğe dökülürse, reel rijitlikler ekonominin her hangi bir piyasasında procyclical ücretler tarafından yaratılan ayarlanmaları yenmek için güçlü bir güdüdür.

Genel bir seviyede, reel ücretler iki sebepten ötürü procyclicaldır. İlkin, kısa dönem toplam emek arzı göreceli olarak elastik olabilir; yüksek kısa dönem esnekliği, zamanarası ikame tercihinden doğabilir. İkincisi, emek piyasasındaki aksaklık tiplerinin bir kısmı işçilerin emek arzını çekmelerine neden olabilir. Örneğin etkin ücret modelinde firmalar piyasayı temizleyen seviyenin üzerinde reel ücret belirleyebilir. Böylece bu tarz modeller emek arzı esnekliği ve reel ücretlerin talep şoklarına olan tepkisi arasındaki zayıf bağlantıyı koparmaktadır ve böylece emek arzı inelastik olsa da reel ücretlerin procyclical olamayabileceğini açığa vurmaktadır. Eksik bilgi ve işçiler ve işler arasındaki heterojenlikten doğan tek taraflı tekel gibi diğer emek piyasası aksaklıkları reel ücret hareketleri için benzeri uygulamalar doğuracaktır. Eğer reel aksaklıklar reel ücretlerin talep şoklarına düşük tepki vermesine neden oluyorsa, firmaların bu talep değişimlerine karşı fiyatlarını değiştirme güdüsünü de azaltacaktır.

Emek piyasasındaki önemli reel rijitlikler olasılığına ilaveten nominal ücret yapışkanlıkları, nominal ayarlamaya engel olan küçük engeller reel etkilere sahip olan nominal şoklara neden olabilirler. Eğer ücretler önemli reel rijitlikleri tekrarlatırlarsa, talep yönetimli genişlemeler optimal reel ücretlerde küçük artışlara eden olabilirler. Sonuç olarak fiyat ayarlamadaki küçük friksiyonlar önemli nominal fiyat rijitliklerine yol açarlar ve nominal ücret ayarlarındaki küçük friksiyonlar önemli nominal ücret rijitliklerine yol açabilirler.

3.3. Kredi Piyasası

Sermaye piyasası aksaklıkları, aksak bilgiden kaynaklanır.¹⁴⁹ Firma yöneticileri ve olası yatırımcılar arasında hisse senedi tayinlamasına neden olan bilgi asimetriteri vardır. Hisse senedi tayinlamaları firma üretimini artırmak veya yatırım yapmak için daha fazla sermayeye sahip olmak isterlerse, fon ödünç almaları gerekir. Ancak bu durumda iflas riskini de içeren büyük bir risk altına girecektir. Gelecek piyasalarının olmaması asimetrik bilgi sorunlarını ağırlaştıracaktır. Gelecek piyasaları yoksa firmalar üretmeyi planladıkları malları, üretime dek satamayacaklardır. Yani gelecek piyasalarının yokluğu, firmaların çıktılarını üretim esnasında satamayacağını söyler. Firma davranışı analizinde firmaların risk alma isteği analizin odak noktasına yerleştirilmelidir. Bankalar daha az kredi vermeyi tercih ettiklerinde bankaların yerini tam olarak doldurabilecek başka bir borç mercii yoktur.

Negatif talep şoku sonrası öz kaynak durumu bozulan firma finansal riskini azaltmak amacıyla öncelikle yatırımlarını erteleyecektir. Bu da yatırımdaki dalgalanmaların orantısız olması sonucunu doğuracaktır. Yani yatırımın riski, yatırımın marjinal maliyetine eklenerek onu yükseltecektir. Yatırımların orantısız olmasına neden olan diğer bir faktör ise, verimlilik dengesizliğinin sürekli etkisinden doğabilir. Verimlilik düzensizliği AR-GE aktivitelerinin azalmasından kaynaklanabilir.¹⁵⁰

Kredi piyasası üzerine yapılan çalışmalar, ödünç alanlar ve verenler arasındaki asimetrik bilgi sorunundan destek almaktadır. Ödünç alıcılar, projenin detayları hakkında ödünç verenlere kıyasla daha sağlıklı bilgiye sahiptirler. Kredi piyasasının mikro temel atma çabalarında asimetrik bilginin varlığının kabulü, kredi tayinlaması sorununu da beraberinde getirmiştir.¹⁵¹ Asimetrik bilgi sorunu bazı sorunlara yol açar. Birincisi, kredi piyasasındaki

¹⁴⁹ Bruce Greenwald, Joseph E. Stiglitz, "Keynesian, New Keynesian, and New Classical Economics", **NBER Working Papers**, No. 2160, 1987, s. 19

¹⁵⁰ Greenwald, Stiglitz, **Examining Alternative Macroeconomic Theories**, 385

¹⁵¹ Joseph Stiglitz, "A. Weiss, Credit Rationing in Markets with Imperfect Information", İç. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics**, 1991, s. 249

sözleşmeler neden borç sözleşmesi niteliğini taşır. İkincisi, devlet müdahalelerini haklı kılan etkinsizliklere yol açar.

Kredi piyasasındaki aksaklıkların makro ekonomik önemi üzerinde yapılan çalışmalar iki yönde ilerler. Birincisi, kredi piyasalarının toplam talebi belirlemede ve parasal aktarım mekanizmasındaki rolüyle ilgilidir. Yüksek faiz oranı tüketicilerin ve yatırımcıların satın alımlarını durdurmalarına neden olur. Para politikası, banka rezervlerinin miktarını azaltarak borç verme imkanlarını doğrudan doğruya etkileyebilir. Eğer kredi piyasalarında eksik bilgi önemliyse, banka dışındaki diğer borç vericiler bankalardan azalan bu borç azalışını telafi edemeyeceklerdir. Eğer toplam talebin belirlenmesinde bankalar kredileri önemliyse finansal araçlar şokları toplam talebi etkileyecektir.¹⁵²

Aksaklıkların makro ekonomi üzerindeki ikinci yönü; bu aksaklıkların reel düzensizlikleri nasıl yarattığına ilişkindir. Otofinsmanın derecesi ne kadar düşüğe ya da iflas olasılığı ne kadar yükseğe, kredi piyasası aksaklıkları o denli önemli sonuçlar doğuracaktır.

Kredi tayinlmasının bir çok tanımı vardır, ancak hepsi de borç isteyenlerin piyasa düzgün işlediğinde bile istedikleri kadar borç alamamalarından hareket eder. Birinci tip kredi tayinlması, borç arayanların cari faiz oranında istedikleri kadar borç bulamamaların anlatır. İkinci tip kredi tayinlması ise, aynı tip borç arayıcıları olmasına rağmen bunların bir kısmının bu borcu bulabilmesine diğerlerinin bulamamasına dayanır. Blanchard bunu irade dışı işsizliğin tanımına benzetmiştir. Borç verenler açısından kredi tayinlması için iki ana neden vardır.¹⁵³

1. Ahlaki Riziko; borç veren ile alan arasındaki sözleşme iflas olasılığı olan bir borç sözleşmesi ise borç veren borç alanın aşırı risk almasını engellemek için sözleşmedeki faiz oranını yüksek tutacaktır. Artan iflas riski faiz oranı arttığında borç verenin beklenen getirisini azaltacaktır.

¹⁵² Toprak, a.g.e., s. 96

¹⁵³ Blanchard, **Lectures on Macroeconomics**, s.479

2. Tersî Seçim, burada da borç alan ile veren arasında yapılan sözleşmenin borç sözleşmesi olduğunu varsayalım. borç verenler faiz oranı artışı yüzünden riskten kaçınan kişilerin kredi piyasasından çıkar. Riskten kaçınmayanların ise iflas olasılığı yüksek projeleri sezen borç arayanlardır. Eğer borç veren, borç alanın seçtiği proje hakkında tam bilgiye sahipse sorun çıkmayacaktır.

3.3.1. Riskten Kaçınan Firmalar

Birçok firmanın makro ekonomik davranışı firmaların riskten hoşlanmaması ile açıklanabilir. Öncelikle firmaların riskten neden hoşlanmadıklarını sonra da bu buluşun sonuçlarının neler olduğunu açıklanacaktır.

Riskten kaçınan firmalar için ilk açıklama, onların hisse senedi (equity market) piyasasında aksaklık ile çalışmak zorunda olmalarıdır. Geleneksel Keynesgil teoride finansmanın hisse senedinden mi yoksa borçlanma ile mi karşılandığının önemi yoktur. Firma, hisse senedi sayesinde finans sağlayanlarla riski paylaşmaktadır ve firmanın sabit ödeme gibi bir zorunluluğu yoktur. Borçlanmada ise, firmanın sabit sorumlulukları vardır ve eğer firma bu zorunlulukları karşılayamazsa iflası istenebilecektir. Bu yüzden firmalar riskten kaçınma eğiliminde olacaklardır.¹⁵⁴

Gerçekten de hisse senedi daha avantajlı gözükmese de rağmen, firmalar yatırımlarının küçük bir kısmını yeni hisse senedi basarak finanse edeceklerdir. Ancak piyasalar yeni tahvil ihraç etmeyi negatif bir sinyal olarak algıladıkları için firmanın piyasa değeri düşecektir.

Asimetrik bilginin olduğu durumda piyasalar yeni çıkan tahviller için nasıl çalışacaktır? Firma sahipleri, riskten hoşlanmazlar ve firmalarının değeri hakkında tam bir bilgiye sahip değillerdir. Firma sahipleri çok maliyetli

¹⁵⁴ Greenwald, Stiglitz, *New and Old Keynesians*, s. 26

olmadığı sürece paylarının bir kısmını satmak ya da riskleri çeşitlendirmek isteyeceklerdir. Ancak ters seçim (adverse selection) etkisi de devam edecektir. Payları aşırı değerlenenler ilave paylarını satmak için en çok istekli olanlardır. Rasyonel beklentiler dengesinde, tahvil ihraç etmek isteyen firmalar en kötü firmalardır. Ancak, tahvil piyasasındaki yatırımcılar kötü firmalar tarafından ihraç edilen tahvilleri satın almaya yanaşmazlar.¹⁵⁵

Firmaların neden riskten kaçındığını açıkladıktan sonra bu davranışın firmaları nasıl etkilediğini açıklamak da gerekmektedir. Riskten kaçınan bir firma bir hareketi (ya da hareketsizliği) gerektiren bir riske karşı duyarlı olacaktır. Üretim zaten zaman almasından ve ürünlerin satılması için bir gelecek piyasasının olmamasından ötürü risklidir. Firmalar, genellikle aksiyonlarının sonuçlarından emin değildir ve bu belirsizlik değişiminin büyüklüğüyle beraber artmaktadır.¹⁵⁶

Belirsizlik şartları altında riskten kaçınan firmanın doğası firmaların portföy teorisinin temelini oluşturur. Bu teoride firmalar fiyatlar, ücretler, istihdam ve üretim gibi konularda kararlarını her bir kararın riskini ve beklenen getirisini göz önünde bulundurarak eş zamanlı olarak seçmektedirler. Değişik aksiyonların sonuçlarını değerlendirebilmek amacıyla firmalar bu aksiyonların firmanın nakdini, makinelerini, çalışan gruplarını ve tüketicileri de içeren varlıkları üzerindeki etkisine bakarlar. Firmanın risk üstlenme, risklilik algılayışı ya da değişik varlıkların değeri gibi iktisadi şartlarda meydana gelen değişmelerde portföyünü değiştirmek isteyecektir. Örneğin, stokların değerinde meydana gelen bir belirsizlik artışı durumunda firmalar daha az stok bulundurmaya karar alacaktır.

İktisadi çevrede meydana gelen değişmelerde firmaların gerekli hareketleri yapmalarına neden olacaktır. Bu yüzden firmanın üretimini gösteren talep eğrisinde baş gösteren sola doğru bir kayma firmayı sattığı

¹⁵⁵ Erdoğan, Orhan, a.g.e., s. 210

¹⁵⁶ Toprak, a.g.e., s. 85

malların fiyatını, miktarını ya da bulundurduğu stokun miktarını değiştirmesine neden olacaktır.

Firmaların hareketleri, araç belirsizliği (herhangi bir hareketin sonucunun belirsizliği) ve değişik varlıkların değeri ile birleşen belirsizlikten oluşan risk algılayışı tarafından etkilenmektedir. Firmaların karşılaştığı riski ya da bu riski üstlenme isteklerini etkileyen en azından üç faktör bulunmaktadır.¹⁵⁷ Birinci etmen ekonominin tamamının durumudur. Ekonomi resesyon yaşıyorsa firmalar reel sonuçları olan belirsizlik ve kötümserlik algılayışı gösterirler. İkinci faktör firmanın nakit (ya da likit varlık) pozisyonudur. Firmanın nakit pozisyonunda meydana gelen bir değişme üretim aktivitesine devam edebilmesi için firmanın ne kadar borçlanmaya gereksinimini olduğunu da etkileyecektir. Firmanın nakit pozisyonu ise karlar tarafından belirlenir. Fiyatlardaki küçük bir değişme karda büyük bir değişmeye neden olabilecektir. Ayrıca düşük karlılık firmanın net değerini de etkiler. Üçüncü önemli faktör ise fiyat seviyesinde meydana gelen değişmelerdir. Çünkü tüm borçlar nominal anlamda ifade edilir. Bu tür değişmeler firmanın reel likiditesi ve reel serveti üzerinde büyük etkiler yaratır.

Böylece riskten kaçınan firma teorisi neden her bir firmanın arz eğrisinin ve dolayısıyla da toplam arz eğrisinin ekonomi resesyona sürüklendiğinde tümüyle değiştiğine dair bir açıklama getirebilecektir. Üretimin riskliliği artacağından firmanın riski üstlenme arzusu ve yeteneği azalacaktır.

Düşen kardan ötürü azalan nakit akışı ile iktisadi aktiviteyi aynı seviyede tutabilmek amacıyla firmalar daha çok borçlanmak zorundadırlar. Ancak artan borçlar gelecek getirinin sabit sorumlulukları karşılamada yetersiz kalabilme olasılığı gündeme getirecektir. Firma üretimini artırdıkça aynı zamanda sabit sorumluluklarını da artıran borçlanmayı da artıracaktır. Böylece artan sabit sorumlulukları karşılayamama şansını artırmaktadır. İflas

¹⁵⁷ Greenwald, Stiglitz, *New and Old Keynesians.*, s.6

ile birleşen beklenen ekstra maliyet marjinal iflas maliyeti olarak adlandırılmaktadır. Doğal olarak düşük nakit akışından (düşük karlılıktan) kaynaklanan borçlanma gereksinimi sadece iflas olasılığını artırmaz aynı zamanda marjinal iflas maliyetini de artırmaktadır. İflas maliyetini göz önüne aldığımızda firma genişledikçe marjinal hasılatı (fiyat) ile marjinal maliyetini karşılaştırdığı standart firma teorisini de modifiye etme ihtiyacı doğmaktadır.

Böylece toplam arz eğrisi sağa kayacaktır. Firmanın arz eğrisindeki sağa kayma her bir fiyat ve ücret seviyesinde firmanın üretmeye razı olduğu miktarın düştüğü anlamına gelmektedir. Ayrıca her bir çıktı seviyesinde daha ziyade ücretler tarafından belirlenen marjinal maliyetler karşısında firmaların mark-up fiyatının artacağı anlamına da gelmektedir. Dahası aynı nedenden ötürü aynı durumda toplam talep eğrisinin neden sola kaydığına da bir açıklama getirmektedir. Firmaların yatırım talebi tamamen aşağıya doğru kaymaktadır.

Teori ayrıca büyük fiyat değişimlerinden kaynaklanan yeniden dağıtımların ekonomiyi neden olumsuz etkilediğine dair açıklama getirmektedir. Fiyat değişiminden yararlanan sektörlerde servet artışı üretim ve yatırımın artmasına neden olurken artan üretimden kaynaklanan ve elde artırı telafi eden azalan getiriler kanunu ortaya çıkmaktadır.

3.3.2. Kredi Piyasası ve Riskten Kaçınan Bankalar

Son çalışmalar göstermiştir ki krediler artık bir açık artırmada olduğu gibi en yüksek faizi vermeyi kabul eden kişilere tahsisi edilmiyor. Bunun yerine borç verenler kredinin geri ödenmeme riskini üstlenmelidirler. Banka gibi kurumlar kredi için başvuranları araştırmakla beraber verdikleri kredileri de gözetlemelidirler. Bankaların sabit sorumlulukları ve riskli varlıkları oldukça fazladır bankalar bu açıdan iflas riskini fazlasıyla dikkate almak durumundadırlar. Artık iyi bilinmektedir ki, artan faiz oranları kredi başvuru sahipleri ve borç alanların riskli aktiviteleri üstlenme güdülerinde ters etkiye sahiptir ve bu ters güdüler ve seçim etkisi borç verenlerin

beklenen getirisini faiz oranı arttıkça bunların riskini de artırmaktadır. Bu da kredi tayinlamasına neden olacaktır.¹⁵⁸

Riskten kaçan firmalar örneğinde olduğu gibi iflas olasılığıyla karşı karşıya olan bankalarda risk almaktan kaçınacaktır. Borç verenin beklenen faydasını maksimize eden faiz oranının seçimi ile hala kredi tayinlaması riski olabilmektedir. Fakat, firma davranışlarını etkileyen aynı faktörler (risk algılayışındaki değişme, net değerdeki değişme ve risk alma isteğindeki değişme) banka davranışlarını da etkileyecektir.

Bankaların riskten kaçınan bu davranışları negatif şoku büyütmeyle beraber resesyonları daha derin ve uzun süreli hale getirecektir. Bankaların aktivite portföyü işe alma ve yeni müşteri çekme veya kredi verme (ya da gözetleme) ve Hazine bonusu gibi güvenli varlıkları satın alma olarak ayrılabilir. İktisadi gidişat kötüleştiğinde bankaların kredi riski algılaması artacaktır ve bu yüzden kötü iktisadi şartlar, yüksek batık kredi oranı ile birleştiğinde bankaların net değerini azaltacaktır. Batık krediler sadece borç alan için değil borç verenler içinde sorunlar yaratmaktadır. Bu durumda bankalar portföylerini daha güvenli aktivitelere yönelteceklerdir.¹⁵⁹ Kredi piyasasındaki dengeye, yatırım aktivitelerinin önünü kesecek olan daha yüksek faiz oranlarıyla ulaşılabilecektir. Bankalar faiz oranının yükselmesini istemezler çünkü yüksek faiz oranı demek borç alanların yanlış kişiler olma ihtimalini ve borç alanların kredilerini yanlış yollarda değerlendirme olasılığını artırması demektir.

Bu şartlar altında da para politikası çalışır ancak alışılmış yollardan değil. Geleneksel para politikasında merkez bankası yatırımları teşvik edecek şekilde faiz oranlarını düşürecektir.

¹⁵⁸ Greenwald, Stiglitz, a.g.e., s.31

¹⁵⁹ Ben S. Bernanke, "Nonmonetary Effects Of The Financial Crisis in the Propagation of the Great Depression", İ.ç. Romer and Mankiw, **New Keynesian Economics**, MIT Press, 1991, s. 299

Bununla birlikte, para politikası diğer mekanizmalar setiyle birlikte çalışabilmektedir. Rezerv gereksinimi politikası mevduat üzerine konan bir vergi gibi çalışmaktadır. Daha yüksek rezerv gereksinimi vergileri artırırken bankaların servetini azaltmaktadır. İskonto oranını düşürmek ise bankanın karşılaştığı bir maliyetin azaltılması anlamını taşımaktadır. Bu değişimler bankaların servetini artırarak onların daha fazla risk almalarını ve daha fazla kredi vermelerine neden olmaktadır. Bankanın net değerine göre kredi oranının oldukça büyük olduğu durumlarda bankanın net değerinde meydana gelen küçük değişimler kredi mevcudiyeti üzerinde büyük etkiler gösterir.

3.4. Koordinasyon Başarısızlıkları

Koordinasyon başarısızlığı birey ve firmaların ortak olarak faydalı olabilecek biçimde faaliyetlerini koordine etmedeki başarısızlıklarını ifade etmektedir.¹⁶⁰ Koordinasyon başarısızlıklarının varlığında, nominal talepteki değişmeye karşılık olarak hiçbir kurum, diğer tüm firmaların da kendisiyle beraber aynı şeyi yapacağına inanmadığı sürece fiyatını gönüllü olarak değiştirmeyecektir.¹⁶¹ Mikroekonomik kuruluşlar kendi fiyatlarının toplam nominal talep ilişkisinden çok kendi maliyetleriyle olan ilişkisine önem verirler.¹⁶² Bir firma diğer tüm firmaların marjinal maliyetlerini nominal talepteki değişikliğe uyarlayacağını bilmediği sürece toplam fiyat düzeyini nominal talebe göre uyarlamayacaktır. Çünkü firma fiyatını artıran ilk firma olursa müşterisini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.¹⁶³ Bir ekonomide fiyatların tüm firmalarca aynı anda değiştirme imkanı olsaydı yeni dengeye de eşanlı olarak geçilebilirdi. Ancak böyle bir varsayım gerçekçi değildir. Her firma fiyatlarını farklı zamanlarda ayarlayacaklardır, bu anlamda firmaların

¹⁶⁰ Özer, a.g.e., s. 83

¹⁶¹ Blanchard, *Lectures on Macroeconomics*, s.95

¹⁶² Tahir Büyükkın, *Yeni Keynesyen İktisat*, s.130

¹⁶³ Gordon, "What is New Keynesian Economics", *Journal of Economic Literature*, Vol. 28, s. 11388

sinyal alma sorunları vardır¹⁶⁴. Zaten Yeni Keynesgillerin de koordinasyon başarısızlıkları dedikleri durumda bu durumdur.

Koordinasyon başarısızlıkları firmaların işçilerine ödedikleri ücretlerde de kendini göstermektedir. Bir firma diğerinden bağımsız olarak işçilerine ödediği ücretlerini azaltırsa, işçilerini kaybedebilecektir. Eğer koordinasyon olsaydı hepsi birden ücret indirimine gidebilirlerdi. Böylece koordinasyon başarısızlıkları ücretlerin de aşağıya doğru bir değişim içinde olamayacağını söylemektedir.¹⁶⁵

4.Reel İş Çevrimlerine Yeni Keynesgil Bakış

İktisadi dalgalanmalara sebep olan kaynakların neler olduklarına ilişkin tartışmalar, günümüzde iki iktisadi düşünce okulu tarafından sürdürülmektedir. Klasik okul, özel ekonomik aktörlerin nispi fiyatları arz ve talebi eşitleyecek şekilde ayarlayarak çıkarlarını optimize edeceğini, ve engellenmemiş piyasanın etkin olacağını savunmaktadır. Keynesgil okul ise, iktisadi dalgalanmaları anlamak için sadece genel dengenin değil aynı zamanda piyasa başarısızlığı durumlarının da incelenmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁶⁶

Klasik okulun iktisadi dalgalanmaları ilişkin son teorisi reel iş çevrimleri teorisi. Bu teoriye göre, teknolojik değişme oranında büyük dalgalanmalar olmaktadır. Bu dalgalanmalara tepki olarak, bireyler emek arz ve tüketim seviyelerini rasyonel olarak değiştirecektir. Mikroekonomi, piyasaların kısmi denge analizinin yapılmasıyla başlamaktadır. Burada talep eğrisi aşağıya doğru, arz eğrisi ise yukarıya doğru eğimlidir. Malın fiyatı, arz miktarının talep miktarına eşit olduğu noktada oluşmaktadır. Daha sonra ise Walrasgil Denge inşa edilir. Buna göre fiyatlar tüm piyasalarda eşanlı olarak arz ve talebi

¹⁶⁴ Laurence Ball, "Stephen G. Cecchetti, Imperfect Information and Staggered Price Setting", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics II**, Edward Elgar, 1991, s. 183

¹⁶⁵ Yıldırım, Kemal, **a.g.e.**, s.331-332

¹⁶⁶ Mankiw, **Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective**, s.2

eşitleyecektir.¹⁶⁷ Walrasgil Dengenin varlığını kabul ettikten sonra karşımıza Pareto Etkinliği teoremi çıkmaktadır. Böylece istihdamın, üretimin ve nispi fiyatların nasıl oluştuğunu paranın varlığından söz etmeden açıklamaktadır.

Para ise basitçe ele alınmıştır. Buna göre basit bir para talebi fonksiyonu ve dışsal para arzı vardır. Para talebi, çıktı ve fiyat seviyesine bağlıdır. Çıktı da zaten Walrasgil sistem içinde belirlenmiştir. Bununla birlikte, fiyat seviyesi para piyasasında arz ve talebi eşitleyerek ayarlanabilir.

Parayı ekonomiye bu şekilde dahil etmek Klasik dikotominin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹⁶⁸ İstihdam, çıktı ve reel faiz oranını da içeren nispi fiyatlar gibi reel değişkenler, Walrasgil sistemce belirlenmektedir. Fiyat seviyesi, nominal ücret ve nominal faiz oranı gibi nominal değişkenler, para piyasasında belirlenmektedir. Nominal değişkenler, reel değişkenleri etkilemediğinden para piyasası önemli bir piyasa değildir.

Keynesgil makro ekonomistler ücretlerin ve fiyatların ayarlanarak piyasayı temizlediği varsayımını reddederek Klasik dikotomiye teorilerinden dışlamışlardır. Bu sonuca, çoğu nominal ücretlerin uzun vadeli emek sözleşmelerince ve çoğu üretim fiyatlarının uzun vadede değişmeden kaldığı gözlemledikten sonra ulaşmışlardır. Ücret ve fiyatların esnek olmadığının kabul edilmesi ise, Klasik dikotominin ve paranın sorun olmadığı fikirlerinin de sonunu getirmektedir.¹⁶⁹

Yeni-Klasik okul Klasik dikotomiye sürekli piyasa temizlenmesi varsayımını terk etmeksizin ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Reel iş çevrimi teorisine göre, iktisadi dalgalanmalara neden olan tek güç Walrasgil dengede değişime neden olan güçtür. Walrasgil denge ise, ekonomideki tüm piyasalarda arz ve talebi eşanlı olarak birbirine eşitleyen nispi fiyatlar miktarlar setidir. Bu yüzden reel iş çevrimi teorisinin, reel iş çevrimlerini nasıl

¹⁶⁷ Russell Cooper, Andrew John, "Coordinating Coordination Failures in Keynesian Models", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics I**, Edward Elgar, 1991, s. 109

¹⁶⁸ Romer, **The New Keynesian Synthesis**, s.8

¹⁶⁹ Abel, Bernanke, **a.g.e.**, s.411

açıkladığını anlamak için değişik mal ve hizmetler için arz ve talepte değişmeye yol açan temel güçlere bakılmalıdır.¹⁷⁰

Reel iş çevrimi teorisinde makroekonomik şokların çoğu ekonomide dalgalanmalar yaratmaktadır. Örneğin, kamu alımları seviyesindeki bir değişme. Petrolün nispi fiyatında meydana gelen bir değişme emek tahsisini alternatif kullanımlar arasında değiştirecektir. Reel iş çevrimleri teorisinde olduğu gibi, Yeni-Keynesgil teoride de makroekonomik şokların büyük bir kısmı, iktisadi dalgalanmalara neden olmaktadır. Ancak bu iki okul arasındaki anlaşmazlık, bu şokların nasıl gelişeceğine açıklayan mekanizmanın işleyişinin açıklamasında yatmaktadır.

Kamu satın alımlarında geçici bir artış olduğu varsayımına ele alırsak ekonomistlerin çoğu böyle bir değişimin çıktı ve istihdamda artışa yol açacağı fikrinde hem fikirdirler. Ancak bu etkinin açıklanması büyük oranda farklılık arz etmektedir.

Reel iş çevrimi teorisi, malların ve boş zamanın zamanarası ikamesine (intertemporal substitution) vurgu yapmaktadır. Analizine kamu satın alımlarındaki artışın mal talebini artıracığını söyleyerek başlamıştır. Mal piyasasında dengeyi sağlamak için faiz oranlarının artması gerekir. Faiz oranındaki bu artış ise, tüketimi ve yatırımı azaltacaktır. Reel faiz oranındaki artış aynı zamanda bireylerin boş zamanlarını, zaman boyunda yeniden dağıtmalarına neden olacaktır. Özellikle daha yüksek faiz oranında cari zamanda çalışmak gelecekte çalışmaya göre daha çekici olacaktır yani cari dönemde emek arzı artacaktır. Bu artış ise, denge istihdam ve çıktının artmasına neden olacaktır.

Yeni Keynesgil teori ise, kamu satın alımındaki artışa tepki olarak artan reel faiz oranının emek arzı üzerinde önemli bir rol oynamamaktadır. Aksine, işsiz emek miktarındaki azalışa bağlı olarak istihdam ve çıktı artacaktır. Keynesgil teoride, emek piyasası çoğunlukla arz fazlası durumunda

¹⁷⁰ Mankiw, *Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective*, s. 4

kabul edilmektedir. Ancak reel iş çevrimi teorisi irade dışı işsizliğin var olabileceği olasılığını reddedilmektedir.¹⁷¹

5. Doğal İşsizlik Oranının Belirlenmesi Ve Philips Eğrisine Yeni Keynesgil Yaklaşım

1960'lı yılların sonlarına doğru Friedman ve Phelps birbirlerinden bağımsız olarak, Philips eğrisinin beklentilerle genişletilmiş modelini ortaya atmışlardır. Friedman'ın modelinde, işsizliğin piyasa temizleyici oranı doğal işsizlik oranı olarak adlandırılmaktadır. Doğal oran hipotezine göre, doğal işsizlik oranı üzerinde herhangi bir etki yaratmaz. Kısa vadede toplam talep işsizliği etkileyebilse de enflasyona ilişkin beklentiler ayarlandığı sürece, uzun dönemli denge değerine tekrar kavuşacaktır.¹⁷²

Yeni-Keynesgiller ise, istikrarlı enflasyon ile uyumlu işsizlik oranını açıklamada adına enflasyonu artırmayan işsizlik oranı (NAIRU) dedikleri teoriyi kullanmaktadırlar. Doğal oran teziyle NAIRU arasındaki temel fark; bu teorilerin mikro temelleriyle ilgilidir. Doğal oran piyasa temizlenmesini savunurken, NAIRU işçilerin hedeflediği reel ücret ve emeğin verimliliği ve firmanın maliyet artı (mark-up) genişliği tarafından belirlenen uygulanabilir reel ücret arasındaki uygunluğu anlatan işsizlik oranıdır.¹⁷³ NAIRU işçiler ve firmalar arasındaki güç dengesi tarafından belirlendiği sürece mikro temeli emek ve mal piyasasındaki aksak rekabet ile ilgilidir.

Standart makro ekonomik modeller fiili ve denge işsizlik arasında kesin bir ayırımı gitmişlerdir. Denge işsizlik, emek piyasası kurumları tarafından belirlenir, yavaş hareket eder ve fiili işsizlikten etkilenmez. Talep ve arzdaki beklenmeyen değişimler, fiili işsizliğin denge seviyesinden

¹⁷¹ Mankiw, **Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective**, s.9

¹⁷² Snowdon ve diğerleri, **a.g.e.**, s.325

¹⁷³ Laurance Ball, N. Gregory, Mankiw, "The NAIRU in Theory and Practice", **NBER Working Paper**, No: 8940, 2002, s. 2

sapmasına neden olmaktadır. Meydana gelen sapmalar ise, denge işsizliğe geri dönüşü sağlayacak şekilde enflasyonu tetikleyecektir.¹⁷⁴

Avrupa'da 1980'lerde yaşanan kriz de standart modelin gerçeklikten ders almadığını göstermektedir. Fiili işsizlik arttıkça denge işsizlik de artacaktır. Günümüzde işsizlik seviyesi Avrupa Birliği içinde %11 seviyesindedir ancak bu seviye ne petrol fiyatındaki azalıştan ne de doların değerindeki aşınmadan kaynaklanır. Enflasyonun sabit kalmasından kaynaklanır. Fiili işsizlik seviyesi denge işsizlik seviyesine yaklaşmıştır. Tüm bunlar fiili ve denge işsizliğin her ikisini de artıran şoklara bağlansa da bu şokları açıklamaya çalışan girişimler yetersiz kalmıştır. Düşük verimlilik artışı ve yüksek petrol fiyatları 1970'li yıllarda yaşanan iktisadi krizi açıklamaktadır. Ancak, 1980'lerde denge işsizliğin iki katına çıkmasını açıklayabilecek çok az şok yaşanmıştır.¹⁷⁵

Son Avrupa deneyimi, denge işsizliğin, fiili işsizlik oranının tarihsel gelişimine bağlı olduğu fikrini ortaya atan alternatif işsizlik modellerin gelişmesine yol açmıştır. Bu tür modeller histeresis teorileri olarak adlandırılmaktadır. Bu hipotezi şu şekilde formüle edebiliriz.

$$U_{Nt} = U_{Nt-1} + a(U_{t-1} - U_{Nt-1}) + b_t$$

Formülde, U_{Nt} t dönemindeki işsizliğin doğal oranını, U_{Nt-1} önceki dönemin işsizlik oranını ve b_t doğal oran üzerindeki işsizlik tazminatı gibi diğer etkileri anlatır. Formülde b_t 'yi sıfır kabul edersek, formülü tekrardan şu şekilde yazabiliriz.

$$U_{Nt} - U_{Nt-1} = a(U_{t-1} - U_{Nt-1})$$

¹⁷⁴ Oliver J. Blanchard and Lawrence H. Summers, "Hysteresis in Unemployment", İç. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics**, Cilt II, MIT Press, USA, 1991, s. 235

¹⁷⁵ Blanchard ve Summers, **a.g.m.**, s. 234

Eşitlikten görüldüğü gibi $U_{t-1} > U_{Nt-1}$ ise $U_{Nt} > U_{Nt-1}$ olacaktır. Yani, işsizliğin doğal oranını kaydıran etmenler işsizliğin doğal oranını da aynı yöne çekecektir.¹⁷⁶

Histeresis üzerine yapılan çalışmalar iki yönde ilerlemektedir. Her ikisi de emek piyasasına ve ücret ayarlamasında işsizlik ilişkisine dayanmaktadır. Birincisi, içerdekiler ve dışarıdakiler arasındaki ayrıma dayanan üyelik teorileridir. Bu teori, ücret ayarlanmasının işsizlerden ziyade firmaların çalıştırdığı işçiler tarafından belirlendiği fikrine dayanmaktadır. İkincisi ise, kısa ve uzun dönem işsizlik arasında ayrıma giden süre teorileridir. Bu teoriler ise, uzun dönem işsizliğinin ücret ayarlamalarında etkisinin daha az olduğu varsayımına dayanmaktadır.¹⁷⁷ Buradan da, ekonomi uzun dönemde tek bir doğal işsizlik oranı olduğunu söyleyen doğal oran hipotezinin reddi anlamına gelen şu sonuca ulaşabiliriz; gerçek işsizliği yükselteceği ve dolayısıyla denge işsizlik oranının kalıcı olarak yükselmesine neden olacağı söylenebilir.¹⁷⁸

Yeni Keynesgil iktisat, Monetaristlerin ve Yeni Klasiklerin Keynesgil ekonomiye karşı eleştirileri sonucu ortaya çıkmıştır. Ana çıkış noktaları, makro ekonomiye mikro temeller atmaya çalışmalarıdır. Bununla birlikte, piyasanın her zaman dengede olmayacağını söyleyerek, dengeden sapmaların kaynaklarını aramaya çalışmışlardır. Bu çerçevede, emek piyasasındaki sapmalara nominal ve reel ücret rijitliği, mal piyasasındaki sapmalara nominal ve reel fiyat rijitliği ve kredi piyasasındaki sapmalara ise; asimetrik bilgi ve koordinasyon başarısızlıklarının yol açtığını söylemiştir. Ancak bunları açıklarken uzun dönem dengesini kabul ederek, Keynes'in özünden sapmışlardır.

¹⁷⁶ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 324

¹⁷⁷ Blanchard ve Summers, a.g.e., s.235

¹⁷⁸ Büyükkayın, **Philips Eğrisinin Serencamı: Philips'in Eğrisinden Histeresis Etkisine**, s. 149

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : POST-KEYNESGİL EKONOMİ

1. Post-Keynesgil Okul Öncesi Durum

1970'lerin başında ortaya çıkan iktisadi kriz, var olan ekonomik teorilerin eleştirilmesini ve sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Varolan teorilere ve bunların uzantısı olan politikalara güvenin sarsılmasından ötürü alternatif teori ve politika üretmek için çalışmalar yoğunluk kazanmıştır.¹⁷⁹

Post-Keynesgil ekonomi, her ne kadar temelleri 1950'li yıllarda atılmaya başlansa da 1980'li yılların ortasında sadece Yeni Klasik okula değil aynı zamanda Yeni Keynesgil okula da bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Crotty, Post-Keynesgil ekonomiyi, genel olarak Ortodoks teoriyi tatminkar bulmayan, entelektüel alt yapısını Keynes'in fikirleri üzerine inşaa eden ve Ortodoks ekonomiye karşı alternatif bir grup olarak nitelendirmiştir.¹⁸⁰ Başka bir ifade ile, Post-Keynesgil okul, birbirlerine Keynes'den miras kalan, Neo-Klasik teorinin reddi ile bağlanan heterojen bir gruptur.¹⁸¹

Keynesgil ekonomi, akademik anlamda olsun hükümet politikaları anlamında olsun Avrupa'da ve Amerika'da ikinci dünya savaşından 1970'li yıllara kadar hakim olmuştur.¹⁸² 1980'lerde Keynes devrimine karşı yaşanan gelişmeler, "karşı devrim" olarak adlandırmıştır. M. Friedman'ın 1950'lerde Monetarizm'in temellerini ortaya atsa da bu teori bu yıllarda azınlık olarak kalmıştır. Ancak 1970'li yıllarla birlikte, Monetarizm Amerika'da olduğu kadar Avrupa'da da geniş kabul görmüştür. Bu olay ise, Monetaristler tarafından

¹⁷⁹ Sevinç Mihçı, "Post-Keynesyen İktisat ve Joan Robinson", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Cilt 13, 1995, s.155

¹⁸⁰ J. R. Crotty, "Post-Keynesian Economic Theory: An Overview and Evolution", **American Economic Review**, 1980, s. 10

¹⁸¹ Ballard, a.g.m., s. 13

¹⁸² Brand, Horst, "The End of Keynesianism As Employment Policy", **Monthly Labor Review**, Vol. 115 Issue 12, Dec. 1992, s. 42

"Monetarist karşı devrim" olarak anılır.¹⁸³ Böylece, 1970'li yıllar boyunca Keynesgil politikalar güncelliğini yitirmiştir. Hatta Keynesci fikirlerin tamamen tedavülden kalkacağını düşünmek dahi mümkün idi.¹⁸⁴

1980'li yıllarda, ABD'de ve Avrupa'da ekonomi politikaları, Yeni Klasik okul ve özellikle Monetarist okul çerçevesinde yürürlüğe girmiştir. Bu politikaları uygulayanlar; ABD'de Ronald Reagan (1981-1989), İngiltere'de ise Margaret Thatcher'dir (1979-1987).¹⁸⁵ Bu politikalar sayesinde, devlet bütçeleri küçülmüş ve özelleştirme politikaları uygulanmıştır. Yüksek işsizlik oranlarına rağmen, daraltıcı para politikaları uygulanmıştır. Tüm bu politikaların uygulanmasının altında yatan gerekçe ise; ekonominin tam istihdam denge seviyesine otomatik olarak ulaşacağına duyulan güven idi.¹⁸⁶ Friedman, tam istihdam dengesine, doğal işsizlik oranı (NRU) adını vermiştir. Başka bir ifadeyle, otomatik doğal işsizlik dengesi olarak tanımlamışlardır. Fiyat istikrarını yakalayabilmek için, uygulanan genişletici para politikalarını da içeren, toplam talebi artırıcı Keynesgil politikalar terkedilmiştir. Bunun yerine daraltıcı para politikaları ikame edilmiştir. Ancak Yeni-Klasik okul ve Monetaristlerin iddia ettiği gibi, otomatik doğal işsizlik dengesi (ANRUE) gerçekleşmemiştir. Aksine işsizlik artarak devam etmiştir ve Yeni Klasiklerin ve Monetaristlerin bu başarısızlığı ibreyi tekrar Keynes sistemine döndürmüştür. Bu da akademik çevrede "karşı karşı devrim" olarak adlandırılmıştır.¹⁸⁷

Ancak Monetaristler ve özellikle de Yeni Klasiklerden gelen eleştiriler 1980'lerde Keynesgil sistemde temel metodolojinin ve varsayımların değişmesine neden olmuştur. Keynesgil sistemde değişikliğe neden olan bu eleştirilere kısaca değinmekte yarar vardır. Friedman, Keynes'in heterojen beklenti hipotezini reddetmiştir. Bu hipoteze göre; girişimciler fiyatı doğru

¹⁸³ Micheal Woodford, "Revolution and Evolution in Twentieth Century Macroeconomics", Prepared for the conference on "Frontiers of the Mind in the Twenty-First Century, Washington: Library of Congress, 1999, s. 11

¹⁸⁴ Merih Paya, **Makro İktisat**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1997, s.157

¹⁸⁵ Stewart, **Keynes and After**, s.178

¹⁸⁶ Stewart, **a.g.e.**, s. 179

¹⁸⁷ Hiç, **a.g.e.**, s. 47

olarak tahmin etseler de işçiler fiyat beklentilerinde hatalar yaparak, gelecek fiyatlarını sistematik olarak yanlış tahmin edeceklerdir. Dolayısıyla, aynı fiyat artış oranında, nominal ücretlerini artırmayı başaramayacaklardır. Friedman ise “uyumlu beklentiler hipotezini” kabul etmiştir. Buna göre; işçiler fiyat beklentilerinde sadece bir dönemlik hatalar yaparlar. Para arzındaki bir artış sonucu, artan toplam talep fiyatları da artacaktır. Bu durumda, işçilerin ücretleri sabit kalacağından reel ücretlerde azalma yaşanacaktır ki bu azalış da istihdamın artmasına neden olacaktır. Sonuçta, ekonomi başlangıç doğal işsizlik oranının altında çalışacaktır. Ancak gelecek dönemde ya da gelecek kısa dönemde işçiler hatalarını anlayacaklar ve ücretlerini fiyat artışıyla aynı oranda artıracaklardır. Böylece ekonomi doğal işsizlik oranına geri dönecek ve sadece fiyatlar ve ücretler artmış olacaktır.

Keynesgiller, depresyon dönemlerinde LM eğrisini yatık, IS eğrisini ise dik kabul etmişlerdir. Böylece depresyondan çıkmak ve tam istihdama ulaşmak için para politikasının değil de maliye politikasının etkin olduğunu söylemişlerdir. Para politikasının istihdam seviyesini artırmadaki etkinliği bir dönemliktir yani kısa dönemde geçerlidir. Friedman'ın IS-LM esnekliklerine ilişkin eleştirisi, Keynesgil sisteme sonradan dahil olmuştur.¹⁸⁸ Yani depresyon ve düşük gelir seviyesinin olduğu durumda Keynes maliye politikasının etkin olduğunu, yüksek gelir ve yine depresyon döneminde ise para politikasının daha etkin olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen, bu etkinlikler bir dönemlik değil uzun dönemde de geçerlidir.¹⁸⁹

Friedman'ın uyumlu beklentiler hipotezi, kısa dönemli Philips eğrileri ailelerinin ve doğal işsizlik oranında dik bir uzun dönem Philips eğrisinin oluşmasına neden olmuştur.¹⁹⁰ Yani, ekonomi daima doğal işsizlik oranında dengeye gelecektir. Keynesgiller de kısa ve uzun dönem Philips eğrilerinin varlığını kabul etmişlerdir. Buna rağmen, uzun dönem Philips eğrisi dik olmasa da kısa dönem Philips eğrisinden daha diktir. Yani Keynesgillere göre

¹⁸⁸ Hiç, a.g.e., s.48

¹⁸⁹ William H. Branson, James M. Litvack, **Macroeconomics**, Harper & Row, Publishers, 1976, s.302

¹⁹⁰ John B. Taylor, “Staggered Wage Setting in a Macro Model”, İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics**, Edward Elgar, 1991, s. 207

toplam talep arttığında, kısa dönemde istihdam fiyattan daha çok artacaktır. Uzun dönemde ise, fiyat artışı istihdam artışından daha büyük olacaktır.¹⁹¹

Yeni Klasikler ise, geleneksel klasiklerin işçilerin ve girişimcilerin gelecek fiyatları tam bilgiye dayanarak tahmin edecekleri hipotezinin gelişmiş bir versiyonu olan “rasyonel beklentiler hipotezini” geliştirmişlerdir. Rasyonel Beklentiler Hipotezi (RBH), Friedman’ın varsayımından daha geniş kapsamlı bir varsayımdır.¹⁹² Buna göre; tüm iktisadi ajanlar, bilgiye daha ucuz maliyetle ulaşacakları gibi, fiyatları da hatasız ve zaman gecikmesi olmadan tahmin edeceklerdir. Bireysel tahminlerde, hatalar olacaktır ancak bunlar sistematik olarak tekrarlanmayacaklardır. Bu hipoteze göre; toplam talebi artıracak herhangi bir makroekonomik politika (istihdamı artırmak için para arzının artırılması) fiyatların derhal artmasına yol açacaktır. Dolayısıyla bu politikalar gereksiz oldukları gibi, reel parametreler üzerindeki etkileri de tamamen ihmal edilebilir bir seviyededir. Yeni Klasiklerin bu eleştirisi, Keynesgillere olduğu kadar Monetaristlere de yöneltmiştir.¹⁹³

Yeni Klasiklerin, Keynesgil sisteme diğer bir eleştirisi ise; Philips eğrisinin geçerliliği ile ilgilidir. Buna göre Lucas ve Sargent, Philips eğrisinin artık geçerli olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte Yeni Keynesgil ekonometriciler, Philips eğrisinin tamamen yok olmadığını ancak sürekli fiyat-ücret artışlarına 1970’li yıllardaki maliyet enflasyonlarına bağlı olarak sola yukarıya kaydığını belirtmişlerdir.¹⁹⁴

Yeni Klasiklerin, Keynesgil makroekonomik analize, yaptığı en hayati eleştiri, Keynesgil makroekonomik analizin mikro ekonomik temellerinin olmadığına ilişkindir. Yeni Keynesgiller, bu eleştiriye haklı bularak Keynesgil makroekonomik analize mikro temeller oluşturmaya çabalamışlardır.

¹⁹¹ Branson ve Litvack, a.g.e., s.339

¹⁹² Toprak, a.g.e., s.116

¹⁹³ Hiç, a.g.e., s.48

¹⁹⁴ Parasız, Makroekonomi, s. 257

Yeni Klasikler, geleneksel klasik mikro ekonomik teoriyi benimserken, Keynesgil makroekonomik analizi terk etmişlerdir. Yeni Keynesgiller ise, Keynesgil makroekonomik analizi ve bunun sonucu olan eksik istihdam dengesini benimseyip, tam rekabet, fiyat ve ücretlerin tam esnekliğine ve piyasanın tam koordinasyonuna dayanan geleneksel Klasik mikro ekonomik teoriyi reddetmişlerdir. Bunun yerine aksak rekabeti dolayısıyla fiyat-ücret rijitliklerini kabul etmişlerdir. Piyasalar arasındaki koordinasyon eksikliğine ilaveten fiyat-ücret rijitlikleri toplam talep yetersizliğine yani eksik istihdama yol açacaktır.¹⁹⁵ Yeni Keynesgiller, Keynes'in heterojen beklentiler hipotezini, rasyonel beklentiler hipotezi ile ikame etmişlerdir. Bunu yapmalarını iki nedene bağlayabiliriz; birincisi, rasyonel beklentiler hipotezi fiyat ve ücret esnekliği modelleri ile çalışan, Keynesgillere hala eksik istihdam dengesini sağlayabilmektedir ve Keynesgil politikalar kullanıldığında eksik istihdamı azaltmakta başarılı olmaktadır. Aslında, Keynesgil eksik istihdamı sağlayan etken; fiyat-ücret rijitlikleridir. Yeni Klasiklerin varsaydığı gibi RBH hayati bir varsayım değildir. İkincisi, Yeni Klasikler eğer RBH kabul edilmezse herhangi bir tartışmaya açık değildir. Yeni Klasikleri tartışmaya çekmeye istekli olan Yeni Keynesgiller ise RBH ile çalışır. Ücret-fiyat rijitliğine dayanan modelleri toplam talep eksikliğine kısa dönemde yol açsa da uzun dönemde yol açmaz. Keynesgiller depresyonun sert veya yumuşak olmasına göre maliye ve para politikalarını önerirler.¹⁹⁶

Tüm piyasalarda, tam rekabet geçerli olsa ve fiyat ve ücretlerin tam esnekliği olsa da, piyasalar arasında koordinasyon eksikliği olacaktır. Çünkü tüm piyasaların aynı zamanda ve derhal fiyatları ve ücretleri dengeye getirecek ayarlamaları yapabilmeleri mümkün değildir. Bu yüzden tekrardan Keynesgil işsizlik, Walrasgil dengenin olmayışı sonucu karşımıza çıkacaktır. Bu sonucu ilk ele alan Leijonhufvud olsa da Yeni Keynesgiller için asıl önemli olan fiyat-ücret rijitlikleridir.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Blinder, a.g.m., s.269-71

¹⁹⁶ Hiç, a.g.m., s.52

¹⁹⁷ Vural Savaş, Keynesyen İktisat Yıkılırken, İstanbul: Beta Yayınevi, s.106

Keynes'in talep eksikliğini ve eksik istihdam dengesini, belirsizlik, yatırımların eksikliği ve değişkenliği ile açıklandığını hatırlatmakta yarar vardır. Böylece, Keynesgil eksik istihdam dengesi sadece kısa vadede değil, uzun vadede de geçerlidir. Ancak Yeni Keynesgil iktisatçılar yetersiz talebin, dolayısıyla eksik istihdamın ana kaynağı olarak fiyat-ücret rijitliklerini görürler. Ancak Yeni Keynesgillerin varsayımları sonucu ekonomi uzun vadede doğal istihdam oranında dengeye gelmeye eğilimlidir. Bu süreç uzun zaman alacağından ötürü, Keynesgiller ekonomiye müdahale edilmesini savunurlar. Ancak bu durum tamamı ile yeni bir durum değildir. 1940-1960 yılları arasında Amerikalı Keynesgiller (Samuelson, Tobin, Solow gibi) bu müdahaleyi savunmuşlardır.¹⁹⁸

Bu tartışmaların yaşandığı sırada Keynes ile çalışan bir çok İngiliz iktisatçı (j. Robinson, Kaldor, Kalecki gibi) NeoKlasik sentezi ve uzun dönem tam istihdam dengesini savunan Yeni Keynesgilleri sert bir dille eleştirmiştir. Çünkü, bu durum Keynes'in öğretisine ters idi. Keynes'in varsayımlarına ve sonuçlarına sadık kalan bu iktisatçılar "Ortodoks" veya "Temelci Keynesgiller" olarak anılmışlardır.¹⁹⁹ Ortodoks Keynesgillerin tanınmış bir ismi olan J. Robinson, ABD'li Neo-Keynesgilleri "Gayri meşru Keynesgiller" diye adlandırmıştır. Hicks ise başlangıçta Neo-Klasik sentezi savunsa da sonradan Post-Keynesgil ekonomiye katılmıştır.²⁰⁰

Ancak şunu belirtmekte yararlı olacaktır. "Etkin ücret" ve "Histeresis" gibi bazı Yeni Keynesgil modeller hem kısa hem de uzun dönemde Keynesgil eksik istihdam sonucuna vardıklarından ötürü Süper-Keynesgil model olarak anılırlar.²⁰¹ Ancak bu modeller rasyonel beklentiler hipotezine dayanırlar. Etkin ücret modeli emeğin verimliliği ve reel ücret arasındaki ilişkiyi kabul eder. Histeresis modeli ise, ücret görüşmeleri yapıldığında işçi sendikalarının zaten istihdam edilmiş olan kendi üyelerinin ücretlerini artırmayla uğraştığını ve

¹⁹⁸ Hiç, a.g.m., s.52

¹⁹⁹ Usamah Ramadan, Warren J Samuels, "The Treatment of Post Keynesian Economics in the History of Economic Thought Texts", *Journal Of Post Keynesian Economics*, Vol. 18 Issue 4, Summer 96

²⁰⁰ Davidson, *Controversies in Post Keynesian Economics*, s. 17

²⁰¹ Blinder, *The Fall and Rise of Keynesian Economics*, s. 272

istihdamı artıracak olan ücret düşüşlerini, dışarıdakilerin zaten üye olmayan işsizler olduğunu söyleyerek düşünmediğine dayanan modeldir.

Orijinal Keynesgil sistemde, kısa dönemde ve uzun dönemde eksik istihdamın ana sebepleri, belirsizlikten, yatırımların yetersizliğinden ve oynaklığından kaynaklanır ve heterojen beklentiler hipotezine dayanır. Bu yüzden kısa ve uzun dönem için varmış olduğu sonuçlar aynıdır. Yani Süper-Keynesgil modelle karşılaştırıldığında, aynı sonuca ulaşılmasına rağmen, bu sonuca yol açan varsayımlar ve nedenler farklıdır. Bu açıdan müteakip başlık altında Post-Keynesgil iktisadın temel varsayımları ve özellikleri açıklanarak, bu okulu diğerlerinden ayıran faktörler ortaya daha net olarak konulacaktır.

2. Post Keynesgil Ekonominin Temel Varsayımları

Post-Keynesgiller, Keynes'in orijinal öğretisinde yer alan varsayımları ve hipotezleri kabul etmiştir. Bununla birlikte, gerçek dünyayı daha iyi yansıtabilmek için ve Keynes ile uyumsuz olmayan bazı ilave varsayımlar eklemiştir. Buna göre Post-Keynesgil ekonomiyi, Neo-Klasik teoriden ayıran özellikler şunlardır.²⁰²

Post- Keynesgil ekonomi, Monetaristler ve Yeni Klasiklerce benimsenen rasyonel beklentiler hipotezini reddederek, **hetorejen beklentiler hipotezini** kabul etmiştir. Keynes, girişimcilerin bilgiyi sağlayacak materyallere ulaşabileceğinden gelecek fiyatları doğru tahmin edebileceklerini, işçilerin ise, ücret çerçevesinde gelecek fiyatları doğru tahmin edemeyeceklerini ileri sürmüştür. Dolayısıyla, işçiler, ücretlerini fiyat artışları kadar artıramayacaklardır. Heterojen beklentiler hipotezi denilen bu hipotezin önemi; toplam talepte meydana gelecek bir artışın, hem kısa dönemde hem de uzun dönemde reel ücret düşüşü yaratarak istihdamı artırabilmesidir.

²⁰² Savaş, *Keynesyen İktisat Yıkılırken*, s. 157

Bunun anlamı ise, talep yönetimli politikalarının Keynesgil işsizliği alt etmede etkili bir araç olabilmesidir.²⁰³

Belirsizlik, Keynesgil sistemin en önemli varsayımlarından biridir. Keynes'e göre, yatırım kararı alacak bir girişimci için geleceği tam olarak tahmin edebilmek olanaksızdır. Geleceğin meçhul olmasından ötürü, gelecek geçmişteki bilgilere dayanılarak tahmin edilemez. Dolayısıyla tüm yatırım kararları ölçülemeyen riskler taşır. Yatırım kararları sadece kişiye değil, aynı zamanda iş koşullarına ve iş koşullarının psikolojisine de bağlıdır.²⁰⁴ Ayrıca, belirsizlik likidite talebini ve onun değerini artırır.²⁰⁵ Böylece Post-Keynesgiller belirsizliği benimseyerek girişimcilerin geleceği olasılık ölçümleri seti bağlamında tam olarak öngörebileceğine inanan Yeni Klasik okulla tam bir zıtlık içerisindedir. Yeni Klasiklerde, bazı girişimciler beklentilerinde hatalar yapabilirler ancak bu sadece onların iflasına neden olacaktır.

Keynes ve dolayısıyla Post-Keynesgiller tarafından benimsenen belirsizlik, eksik istihdamın ve iş çevrimlerin ana kaynağı olan başlıca faktör olmanın yanı sıra yersiz yatırımların da kaynağıdır. Ayrıca bireyler, belirsiz gelecekte ötürü bugünkü kararlarını gelecek için beklentilerine göre yaparlar. Analizlere beklentileri sokmanın yolu ise paraya değer biriktirme aracı gibi bir işlev yükleyerek gerçekleştirilir.²⁰⁶ Geleceğin belirsiz olması, fertlerin alacağı kararlarda, geleceğe ait beklentilerin, önemli bir etkisi olması sonucunu doğurmuştur.²⁰⁷

Post-Keynesgil ekonominin diğer bir özelliği ise; Yeni Keynesgil iktisatçıların yaptıkları gibi Keynes'in makro ekonomisine mikro ekonomik temeller oluşturmaya çalışmalarıdır. Yeni Keynesgiller gibi Post-Keynesgiller de tam rekabet, fiyat ve ücretlerin tam esnekliği ve Walrasgil denge varsayımlarını reddetmişlerdir. Bu yüzden, fiyat-ücret rijitliklerine vurgu yapan Yeni Keynesgil mikro ekonomik modeller, Post-Keynesgillerce de kabul

²⁰³ Hiç, a.g.m., s. 54

²⁰⁴ Hiç, a.g.m., s. 55

²⁰⁵ Lawrence R. Klein, **The Keynesian Revolution**, London: MacMillan, 1968, s.74

²⁰⁶ Mihçi, a.g.m., s.47

²⁰⁷ Vural Savaş, **İktisatın Tarihi**, 4. b., Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000, s. 923

edilmiştir. Post-Keynesgiller esas olarak mal ve emek piyasalara ilaveten kredi piyasası eksiklikleri üzerinde durmuştur.

Ancak, Yeni Keynesgiller rasyonel beklentiler hipotezini kabul ederken, Post-Keynesgiller heterojen beklentileri kabul etmiştir. Buna rağmen, her iki okulda birçok mikro ekonomik modeli paylaşmışlardır. Her iki okulda girişimcilerin gelecek tahminlerinin doğru olacağını varsaysalar da sorun işçilerin tahminlerindedir. Buna göre, Yeni Keynesgiller işçilerin hem kısa hem uzun dönemin her ikisinde de hata yapabileceğini varsayar.²⁰⁸

Rasyonel beklentiler hipotezi, heterojen beklentiler hipotezi ve belirsizliğe ilişkin varsayımlar, Yeni ve Post Keynesgillerin farklı sonuçlara ulaşmasında en önemli faktördür. Yeni Keynesgillere göre yetersiz talebin ve Keynesgil eksik istihdamın ortaya çıkmasındaki ana neden fiyat ve ücret rijitlikleridir. Ancak bu durum sadece kısa dönem için geçerlidir, uzun dönemde bu rijitlikler kaybolur ve ekonomi doğal işsizlik oranında dengeye ulaşır. Post-Keynesgiller açısından, Keynesgil eksik istihdamın ana nedeni; belirsizlik ve yatırımların eksikliği ve yetersizliğidir. Ayrıca otomatik olmayan doğal işsizlik oranı, kısa ve uzun dönemin her ikisinde de görülebilir.²⁰⁹ Post-Keynesgillerde, eksik istihdamın ortaya çıkmasına fiyat ve ücret rijitlikleri de rol oynasa da bunlar ikincil durumdadır. Süper Keynesgillerden bahsederken söylenen ve hem kısa hem de uzun dönemde Keynesgil eksik istihdama neden olan “Etkin Ücret” ve “Histeresis” modelleri Post-Keynesgil çerçeveden uzaktır. Çünkü bu modeller rasyonel beklentiler hipotezine dayanır.

Tüm bunlar, Yeni Keynesgiller ve Post Keynesgiller arasında tartışmalar ortaya çıkartır. Post Keynesgiller, Yeni Keynesgilleri rasyonel beklentiler hipotezini kabul etmelerinden, belirsizliği göz ardı etmelerinden, fiyat ve ücret rijitliklerine dayanmalarından ötürü yeterince Keynesgil olmadıklarını savunurlar. Ayrıca, uzun dönemde doğal işsizlik oranı dengesini savunmalarını da Keynes’in orijinal varsayımlarına dolayısıyla da sonuçlarına

²⁰⁸ Hiç, a.g.e., s. 55

²⁰⁹ Philip Arestis, *The Post Keynesian Approach to Economics: An Economic Theory and Policy*, London: Edward Edgar Publishing Ltd., 1994, s.24

zıt görürler. Blinder ve diğer Yeni Keynesgillere göre ise, Keynesçilik eksik istihdamın toplam talebin yetersizliğinden kaynaklandığının kabulü anlamına geldiğinden yeterince Keynesgillerdir. Ve uzun dönem dengesini savunmaları ise sadece teorik seviyede farklılıktır.²¹⁰

Post-Keynesgil iktisadın diğer bir özelliği ise; **kurumların rolüyle** ilgilidir. Buna göre; kurumlar, iktisadi ajanların kararlarında olduğu kadar, hükümetlerin yürüttüğü iktisat politikaları üzerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Kapalı bir ekonomide en önemli kurumlar dev şirketler, hükümet ve işçi sendikalarıdır. Açık bir ekonomi için ise, bunlara uluslar arası finans kurumları ve diğer politik uluslar arası kurumları ekleyebiliriz.

Geleneksel Klasik sistemi takip eden, Yeni Klasik okul atomistik bir analiz yapmaktadır. Buna göre bu okul, önce kendi dengesi sonra makroekonomik denge için çalışan rasyonel olan ekonomik ajanları ele alırlar. Yeni Klasikler bahsedilen kurumlar tarafından caydırılmamıştır, Çünkü bu kurumlar, tüm ekonomik ajanların optimize edici kararlarının toplamı olarak varsayılmıştır. Böylece bu kurumların varlığı ihmal edilebilir yani varsayımlardan çıkartılabilir. Ancak Genel Denge Teorisinde kurumsal yapı üzerinde hiç durulmamış olmasını eleştiren Post-Keynesgil iktisat taraftarlarına göre, ekonomik ve politik kurumların ekonomik olayları belirlemek yönünden büyük önemleri vardır. Ekonomide gelir ve iktidar dağılımı önem verilen konular arasındadır.²¹¹ Post-Keynesgiller için bu kurumlar, iktisadi kararların oluşturulmasında hakim bir rol oynarlar. Bu kurumların yardımıyla alınan kararlar bireysel ajanların optimize edici kararların basit toplamını göstermez. Politika, sosyal faktörler ve kamuoyunun bu kurumların kendi üyeleri adına aldığı kararlar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Hükümetler iktisat politikalarını belirlerken, bu faktörler etkileri en fazla hissedilenlerdir.²¹²

²¹⁰ Blinder, *The Fall and Rise of Keynesian Economics*, s.279

²¹¹ Savaş, *Keynezyen İktisat Yıkılırken*, s. 158

²¹² Arestis, a.g.e., s. 73

Kurumların ekonominin işleyişi üzerindeki bu etkisi göz önüne alındığında, Post-Keynesgillerin diğer bir özelliği ortaya çıkar, bu da **gelir dağılımına** duydukları özel ilgidir. Geleneksel Klasik sistemi izleyen Yeni Klasikler, A. Smith'in söylediği gibi, fonksiyonel gruplar arasındaki çıkar uyumuna inanırlar. İşçilerin ve girişimcilerin her ikisi de kendi ilgi alanlarına dayalı karlarını maksimize etmeye çalışırlar. Ancak, piyasadaki rekabet koşulları takip eden piyasa dengesinin, her iki grubunda çıkarını maksimize etmesini sağlar. Bununla birlikte Keynesgillere göre çıkar çatışmasından ve her iki tarafın kurumları arasındaki pazarlıktan başka uyum yoktur. Pazarlık ve hükümet politikaları boyunca varılan kararların her iki grubu da memnun etmeleri ümit edilir. Çıkar çatışması kavramı tam rekabete dayanan çıkar uyumuyla karşılaştırıldığında da daha gerçekçidir.²¹³ Post-Keynesgillerin gelir dağılımına attettikleri başka bir rol ise; gelir dağılımının ekonomik faaliyetlerin ve özellikle büyüme oranının önemli bir belirleyicisi olmasıdır.²¹⁴ Fakat Post-Keynesgiller daha ileri giderek objektif analizlerinde sadece gelir dağılımının önemini değil aynı zamanda normatif olarak gelir dağılımını iyileştirmenin ulaşılması gereken ekonomik ve sosyal hedeflerin listesinin başına koymuştur. Böylece Post-Keynesgiller siyasi yelpazede merkezin solunda yer almışlardır.²¹⁵

Post-Keynesgil modelin diğer önemli bir varsayımı; **para arzının içsel** olduğunun kabul edilmesidir. İşler kurulduğunda firmalar kredi için bankalara başvurduğunda, bankalar da merkez bankasına son başvurulacak ödünç mercii olarak başvururlar. Bu durumda, merkez bankası da, kredileri artırmak zorunda hisseder.

Post-Keynesgillerin aksine diğer makroekonomik okullar, para arzını, hükümet ya da parasal otoriteler tarafından belirlenen dışsal bir değişken olarak ele alırlar. Bu yaklaşım para politikasının kullanımını ve onun etkilerini göstermek açısından Post-Keynesgil varsayımla karşılaştırıldığında daha az gerçekçidir. Keynes makroekonomik sistemini anlattığı kitabında, Klasik

²¹³ Hiç, a.g.m., s. 57

²¹⁴ Mihçi, a.g.m., s.161

²¹⁵ Davidson, *Money and Employment*, s.283

sistemi izleyerek para miktarının dışsal olduğunu varsaymıştır. Ancak 1930'da "Paranın Satın Alma Gücü" adlı çalışmasında, para arzını içsel bir değişken olarak ele almıştır.²¹⁶ Yani Post-Keynesgiller para arzının içselliği varsayımlarında bu çalışmayı referans almışlardır. Ancak burada belirtilmesi gereken bir nokta vardır, o da paranın içsel kabul edilmesinin para politikasının kullanılmaması gerektiği anlamına gelmediğidir. Hükümet veya parasal otoriteler, resesyon yaşandığında faiz oranını düşürmek amacıyla dışsal para arzını artırmaya çalışabilir, para basabilir ya da banka kredileri için merkez bankası rezerv oranlarını indirebilir.

Post-Keynesgil ekonomi, öncelikle Yeni Keynesgil ekonomi gibi Keynesgil makroekonomik analizin mikro ekonomik temellerini oturtmaya çalışır ve yine Yeni Keynesgillere benzer olarak aksak rekabet piyasalarını ve Walrasgil dengenin olmadığını kabul ederler. Sonuçta Yeni Keynesgil ekonomi gibi Post-Keynesgil ekonomi fiyat-ücret rijitliğini açıklayan modeller kurarken kısmi analizler yapmışlardır. Ancak bu Keynes'in negatif yönü olarak düşünülmemelidir. Çünkü, Keynes depresyonlar ve iş çevrimleri için mümkün olabildiğince çabuk bir çare bulmalıydı. Bu yüzden tüm bu makro ekonomik konular ve ilişkiler için mikro temeller kurabilmek için derinlemesine ampirik analizler yapmaya yetecek zamanı yoktur.²¹⁷

İkinci olarak Post-Keynesgil ekonomi, iktisadi olayların fiili veya tarihi yönleriyle fiili şoklara ve ekonominin bu şoklara karşı yaptığı ayarlamalarla tarihi zaman kavramı vasıtasıyla ilgilenmiştir. Bu ise, bir şok durumunda mantıki zaman ve mantıki denge çalışması metotlarında çok farklı bir yöntemdir.²¹⁸

Post-Keynesgil teori hakkında bahsedilecek son özellik ise, ekonomiyi **tarihsel bir süreç** olarak görmeleridir. Yani ekonomi sürekli olarak

²¹⁶ Hiç, a.g.m., s. 58

²¹⁷ Hugh Gardner Ackley, *Macroeconomic Theory*, MacMillan, 1963, s. 163

²¹⁸ Davidson, *Money and Employment*, s.91

hareket eden bir süreç olarak ele alınır.²¹⁹ Ekonometrik modeller geleceğin kesin tahmini için kullanılan araçlar değildir. Bu modeller bize sadece bazı parametreler kesin değerler aldığında ya da bazı kantitatif politikalar uygulandığında neler yaşanabileceğini gösterir. Bu yüzden geleceği kesinlikle tahmin edebileceğimizi ummamalıyız ve kesin şekilde ekonomide ince ayara dayanmamalıyız.²²⁰ İktisadi faaliyetler belli bir zaman süresinin geçmesini gerektirir. Zaman ise asimetrik bir değişkendir. Yani, geçmişini bildiğimiz halde, geleceği bilemeyiz.²²¹

Yeni Keynesgil ekonomide olası her bir fiyat-ücret rijitliği için çok sayıda model vardır ve bu modeller Post-Keynesgiller ve Yeni keynesgillerin her ikisi için ortaktır. Bununla beraber, Post-Keynesgiller kredi veya finans piyasasındaki rijitliklere de değinmiştir. Ayrıca, mega şirketlerin fiyatları artırmada ve işçilerin fiyat tahminlerini dikkate almamasında rolleri olduğunu ortaya atmıştır. Bu sistematik bir hata değil, gelecekte düşük reel ücretler için bir başka sebeptir. Bu mikro ekonomik modellerin bir çoğu karşılıklı katılımcı ise, bazıları da karşılıklı dışlayıcıdır. Yeni Keynesgiller karşılıklı katılımcıların modellerin kombine etkilerini Keynesgil eksik istihdamı açıklarken eş zamanlı ya da işlem sürecinde yer alır. Bununla birlikte Post-Keynesgiller daha çok belirsizlik, yetersiz ve değişken yatırımlara ilaveten fiyat-ücret rijitliklerini açıklamaya dayanır.

Tüm bu anlatılanlardan sonra Post-Keynesgil teorisinin temel özelliklerini maddeleştirmek pahasına şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Heterojen beklentileri kabul etmişlerdir.
2. Ekonomide belirsizlik hakimdir ve ekonomi tarihsel bir süreç içinde işler.
3. Eksik rekabeti kabul etmişlerdir.

²¹⁹ Alfred S. Eichner, **A Guide to Post-Keynesian Economics**, New York: M.E. Sharp Inc., 1978, s.14

²²⁰ Paul Davidson, **A Modern Guide to Post Keynesian Macroeconomic Theory: A Succesfull Economic Policies For the 21th Century**, Edward Elgar s. 37

²²¹ Savaş, **İktisatın Tarihi**, s. 923

4. Kurumlar, iktisadi birimlerin kararlarında ve iktisat politikaları üzerinde etkilidir.
5. Çıkar ve gelir dağılımı sorunlarına önem vermişlerdir.
6. Para arzı içsel bir değişkendir.

3. Efektif Talep Başarısızlıkları

Post-Keynesgil yaklaşım ayrı görüşlere sahip olmalarına rağmen efektif talep ilkesini kabul ederek merkezi bir öneri olarak içlerine dahil etmişlerdir. Post-Keynesgiller için böyle bir ilke zaman ve parayla birleşmiş sorunların üzerine inşa edilmelidir. Keynes'e göre zaman geri getirilemez. Belirsiz bir dünyada, tam bilgiye ulaşamadığı sürece, yapılan faaliyetler bilgisizliğe dayanacaktır. Bu da kaçınılmaz olarak hatalara neden olacaktır. Tam likit varlıkların varlığı, daralma dönemlerinde iktisadi ajanların spesifik tüketim malları satın alımlarından vazgeçmeleriyle sonuçlanacaktır. Keynes, efektif talebin, yatırım parçasına ve hayvani güdülere özellikle dikkat çekmiştir. Sraffa'yı takip eden Post-Keynesgiller üretim, birikim ve iktisadi fazlanın tahsisine ilişkin Klasik yaklaşımı yeniden ele almışlardır. Bu yaklaşımda Keynes'in efektif talep ilkesi Klasiklerin varsayımlarındaki boşlukları doldurma rolünü üstlenmiştir. Yani, çıktı ve istihdamın normal seviyesinin belirlenmesi rolünü üstlenmiştir. Kalecki, Keynes'ten önce yatırımın rolünü kar ve iş çevrimlerini yaratma açısından vurgulamıştır. Keynes'in efektif talep ilkesi ise, Kalecki'nin kapitalist kar değişimleri yaklaşımını çıktıdaki değişmelere çevirmiştir.²²²

$$P_i = I + (G - T) + (X - I_m) + C_c - S_w$$

P_i kapitalistin karını, I yatırımı, G kamu harcamalarını, T vergileri, X ihracatı, I_m ithalatı, C_c kapitalistin tüketimini ve son olarak S_w işçilerin ücretlerinden sağladıkları tasarrufu göstermektedir. Harcamalardan kara doğru olan nedensel ilişkiyi vurgulamak önemlidir. Kapitalistin karında

²²² Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 369

meydana gelen değişmeler çıktıda benzer yönlü hareketlere neden olmaktadır. Çünkü, işçilerin ellerine geçirdiğı parayı harcadıkları ve kapitalistin de onların harcadığını eline geçirdiğı basit Kalecki modelinde, çıktı kapitalistin karına ve işçilerin tüketimine (ücretine) eşit olacaktır. Keynes'in yaklaşımının aksine Kalecki, genellikle yatırım kararlarında belirsizlik ve para ile ilgili konuları ihmal etmiştir. Bu faktörlerin yerine, fiili cari karlılık ve borçlanma maliyeti (borrowing cost) gibi objektif faktörleri kullanmıştır.²²³

Post-Keynesgiller, kısa dönemde olsun uzun dönemde olsun efektif talep başarısızlıklarına odaklanırken yatırıma özel bir önem göstermişlerdir. Post-Keynesgillerde Keynes'in fikirlerinin kabulü de vardır yani yapılmamış yatırımları yapmak oldukça güçtür ve yatırım hasılatını etkileyen faktörlere ilişkin bilgilerimiz genellikle çok azdır ve ihmal edilebilir seviyededir. Post-Keynesgiller, ana akım ekonomilerinin nispi fiyatlar değişkenlerinin merkeziliğini yatırım değişkeniyle değiştirmiştir.²²⁴ Bu da onlara ayrıca gelir ve ikame etkileri sıralamasını tersine çevirme imkanı sağlamıştır. Post-Keynesgil modelde yatırımın rolü, yatırım oranındaki değişmelerin büyüme süreci ve karlar ve ücretler arasındaki nispi faktör payları üzerinde etkisinin kullanılması ile ekonomik büyüme ve gelir dağılımı açıklamalarıyla da ilişkilendirilmiştir.²²⁵ Buna göre Post-Keynesgil ekonomide mal piyasası dengesi, gelir dağılımı yoluyla sağlanır. Gelir dağılımı ise, yatırımların fonksiyonudur. Böylece reel ücretler de bölüşüm ilişkisi içinde açıklanmaktadır.²²⁶

Yatırım yapma yeteneğı, yatırım yapma isteğı kadar önemlidir. Yatırımdaki dalgalanmalar kapitalizme özgü dinamiklerin, uzun dönem beklentilerin ve finansal şartlardaki değişmeleri açıklanmasında önemlidir. Post-Keynesgiller, kapitalist finansal kurumların sofistike doğasına ve oligopolistik firmaların fiyatları belirleme yeteneklerine de vurguda bulunmuştur. Kapitalistlerin yatırım harcamalarının karşılanmasında kolaylık

²²³ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 371

²²⁴ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 371

²²⁵ Alfred, S. Eichner, J. Kregel, **An Essay on Post Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics**, *Journal of Economic Literature*, December 1975, s. 5

²²⁶ Mihçı, a.g.m., s.161

sağlayan kredi talebini sağlamada finansal kurumların rolüne de ayrıca vurgu yapmışlardır.

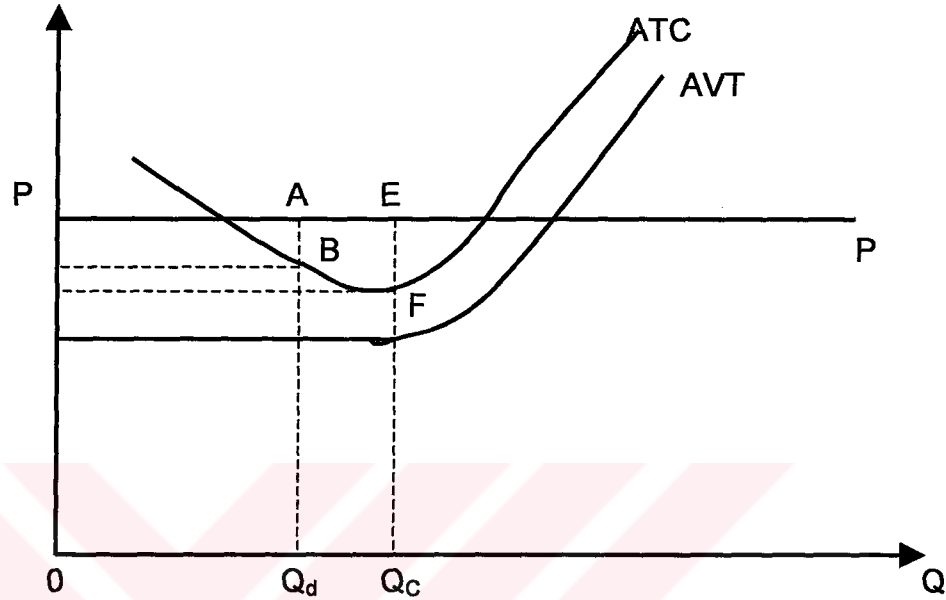
4. Makroekonominin Post-Keynesgil Mikro Temelleri

Post-Keynesgil ekonominin bir diğer özelliği de, mikro ekonomi ve makro ekonomi arasındaki ilişkileri incelemesidir. Post-Keynesgiller makro etkilerin, mikro temellerinin makro üstyapıya (superstructure) etkilerini inceler. Mikro ve makro temellerin birleştirilmiş analizine ilaveten bileşim eksikliğini anlatan bir çok paradoksu da gündeme getirmiştir. Örneğin bir firma ücretleri keserek maliyetleri kısabilir ancak böyle bir politika ekonomideki tüm firmalar tarafından uygulanırsa işçilerin satın alma gücü azalacağından fiyatların ve veya ücretlerin azalmasıyla sonuçlanacaktır.

Post-Keynesgiller hayatın gerçekliğiyle uyumlu bir mikro ekonomik temel yaratmak için uğraşmışlardır. Bu konuda Kalecki'nin esnek-fiyat piyasaları ile sabit-fiyat piyasaları arasındaki fikirlerini benimsemişlerdir. Esnek fiyatlı piyasalar, Klasik ve Neo-Klasik teoride kabul edilen ve fiyatın arz-talep ilişkisine göre belirlendiği piyasalardır. Sabit fiyatlı piyasalar ise; fiyatın normal üretim masraflarına yatırım için gerekli finansmanı sağlayacak kar marjının eklenmesiyle (mark-up pricing) oluşan piyasalardır.²²⁷ Buna göre, sabit-fiyat piyasalarında arz ya da talep fazlasına göre bir değişime ihtiyaç yoktur. Talepteki değişimler genellikle çıktı miktarındaki değişimler ile telafi edilir. Kalecki, maliyet ve talep tarafından belirlenen maliyeti Okun'un müşteri piyasası ve açık artırma piyasası fikirlerinden esinlenerek birbirinden ayırmıştır. Sanayi malları sektörü, fazla kapasitenin varlığı veri olarak kabul edildiğinde elastik bir arz ile çalışmaktadır. Post-Keynesgillerin çoğu fiyatlandırmada, monopolün derecesine göre maliyet artı (mark-up) fiyatlandırma ile ilgilenmişlerdir. Harris (1974) mark-up fiyatlandırmanın büyüklüğünün ayrıca kapasite kullanım oranı ve planlanmış yatırım seviyesi tarafından belirlendiğini söylemiştir. Fiyatlar kısa dönem ortalama üretim

²²⁷ Savaş, Keynezyen İktisat Yıkılırken, s.159

maliyetleri ve mark-up kar hesaplanarak belirlenmektedir. P ; firmanın üretim fiyatını, ATC ; ortalama sabit ve ortalama değişken maliyetleri içeren ortalama toplam maliyeti, NPM ; bir birim çıktı için net kar marjını ifade etmek üzere şu şekilde formüle edilebilir.²²⁸ $P = ATC + NPM$

Şekil 10: Ortalama Maliyet Fiyatlandırma Modeli

Kaynak: Brian Snowdon, Howard Vane and WYNARCZYK, Peter, *A Modern Guide to Macroeconomics*, Great Britain: Edward Elgar, 1994, s. 371

Bu tür modeli, yukarıdaki şekil 10 yardımıyla açıklayabiliriz. Şekilde fiyat, P noktasında firmanın arzuladığı çıktı seviyesi ise, Q_c noktasında belirlenmiştir. Böylece hedeflenen karı; eğer ürün talebi bu çıktı seviyesi ile uyum gösteriyorsa $AB * 0Q_d$ işlemiyle bulabiliriz. Q_c miktarını aşan bir talep artışı, karın da artmasına yol açacaktır. Q_c noktasına kadar karlar kapasite kullanımının veya talep seviyesinin artan bir fonksiyonudur. AVC eğrisinin yatık (flat) yapısı, firmanın fazla kapasite ile çalıştığını göstermektedir. Bu tarz bir tüketici piyasasında (customer market), firmalar tüketicilerin hevesini kırmak istemediklerinden ve tekrarlanan satışlarla ilgilendiklerinden ötürü fiyatları artırmak istemeyeceklerdir. Böylece Post-Keynesgiller iş çevriminde

²²⁸ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 371

fiyatların değil, çıktının talep seviyesi vasıtası ile dalgalandığı sonucuna ulaşmışlardır.²²⁹

5. Post-Keynesgil Ekonomide Para Analizi ve Enflasyon

Post-Keynesgil para teorisinin arka planında Keynes'in fikirleri yer almaktadır. Onlara göre, Keynes içinde belirsizlik, tarihsel zaman ve sözleşme kurumunun önemli roller oynadığı yeni bir para teorisi yaratmıştır.²³⁰

Keynes, Klasiklerin varsayımlarını Genel Teori'nin giriş kısmında reddettiğini yazmıştır. Keynes'in bunu yapması Temelci Keynesgillere belirsizlik-para-işsizlik ilişkisini geliştirme imkanını sağlamıştır. Klasiklerin varsayımları şunlardır:

1. İktisadi ajanların gelecek bilgisi, belirsizlik durumundan riske indirgenmiştir. Keynes, belirsizlik içeren durumları risk içeren durumlardan açıkça ayırmıştır.
2. Parasal ekonomi, takas ekonomisi olarak analiz edilir böylece para da nötr olacaktır. Keynes ise, paranın tüm özelliklerini açıklayarak parasal bir ekonomi ile takas ekonomisini birbirinden açıkça ayırmıştır.
3. Esnek fiyat mekanizması sayesinde, ekonomi tam istihdama ulaşmada herhangi bir ayarlanma sorunu yaşamayacaktır. Keynes ise bunun tam aksine, ilgiyi kapitalizmin tam istihdam durumunu olasılık dışı bırakan özelliklerine çekmiştir.²³¹

Post-Keynesgiller böylece yukarıda belirtilen konularda (tarihi zaman, üretimin parasal teorisi) yeniden düşünülerek, Keynes Devriminin tekrar canlandırılabilceği varsayımı üzerine kurulmuşlardır.

²²⁹ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 373

²³⁰ Savaş, İktisatın Tarihi, s.940

²³¹ Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s.375

5.1 Belirsizlik ve Tarihi Zaman

Post-Keynesgiller de diğerleri gibi Keynes'in en önemli katkısının; ekonomik analizin merkezine belirsizliği yerleştirmesinde olduğunu söylemişlerdir. Minsky (1965) bu konuyu şöyle açıklamaktadır: " Belirsizlikten yoksun Keynes, prensi olmayan Hamlet oyununa benzer." Keynes'in ekonominin tarihi zamanla değil de mantiki zamanla çalıştığını söylemesi ile iktisadi ajanlar tersine çevrilemeyen ve bilinmeyen ancak hayal edilebilen gelecek ile karşı karşıya kalmışlardır.²³²

Keynes, Treatise on Probability'de risk ve belirsizlik arasında ayırma gitmiştir. Risk ölçülebilir ve sigorta edilebilirken belirsizliğin böyle bir özelliği yoktur. Keynes'e göre hareketlerimizin temelinde; belirsizlik, ihtiyat ve dalgalanma yatmaktadır. İstikrar, bazen iktisadi ajanların geleceği geçmişe dayanarak yargılaması ve varolan durumun sonsuza dek süreceğini beklemesi sonucu sağlanabilir. Belirsizliğin varlığı, yatırımların, para ve çıktı talep ve arzındaki dalgalanmaların nedenini açıklamaktadır. Yatırım kararı genellikle önsezi, tahmin ve hayvani güdülere dayanmaktadır. Böyle bir dünyada, beklentilerin düş kırıklığı ile sonuçlanması şaşırtıcı değildir. Para tutma kararı bu kararı alan kişiye likit kalma imkanı tanımakla beraber tersine çevrilemeyen kararların alınmasını erteleyecektir. İktisadi ajanlar daha önce hiç karşılaşmadıkları durumlarla karşılaşabilir ve aldıkları kararların sonuçları değiştiremezler. Eğer belirsizlik hali, gelecek hakkındaki bilgi bugünden sağlanarak, risk seviyesine indirilebilirse, Keynes ve Post-Keynesgil iktisatçıların belirttiği sorunlar ortadan kalkacaktır.

5.2 Parasal Sözleşme İhtiyacı

Üretim süreçleri zaman almaktadır ve dolayısıyla üretimi organize etme kararı, üretim gerçekleşmeden önce alınır. Olasılıksal varsayımlara

²³² Snowdon ve diğerleri, a.g.e., s. 375

dayanmayan bir iktisat dünyasında herhangi bir iktisadi faaliyetin sonucu, faaliyetin başlangıcında istatistiksel yöntemler kullanılarak tahmin edilemez.

Duyarlı beklentiler, varolan insan kurumlarına dayanır. Böyle bir dünyada, insan motivasyonlarıyla birleşmiş rasyonaliteye olduğu kadar duyarlılığa da bağlanmalıdır. Nominal sorumlulukları sınırlayan sabit para sözleşmeleri kurumu üretim sürecini organize etmede hayati bir kavramdır.

Sadece girişimcilerin parasal sorumlulukları sözleşmeyle sınırlanmışsa ve girişimciler bankalarından çalışan sermaye üretiminin finansmanı için makul bir garanti sağlayabilmişlerse hayvani güdülerini ve geniş ölçekli üretimin getirdiği yükü karşılayabilirler.²³³ Parasal sözleşmenin olmadığı durumlarda ise, istatistiksel olarak tahmin edilemeyen ve bilinemeyen bir gelecekle karşılaşan girişimcilerin büyük ölçekli uzun ömürlü, kompleks üretim süreçlerini üstelenebilme imkanları yoktur. Gerçek dünyada, para, sözleşme sorumluluklarının yerine getirilmesini sağlayan araçtır. Tüm sözleşmeler takvim zamanına bağlıdır.

5.3. Parasal Üretim Teorisi

Keynes, efektif talepte meydana gelen dalgalanmaları açıklayacak olan parasal üretim teorisinin belirsiz bir dünyada var olabileceğini belirtmiştir. Genel teori, paranın değişim ve üretim sürecini nasıl etkilediğini göstermiştir. Keynes, geleneksel düşüncenin parasal üretim teorisinden yoksun olduğunu fark ederek, paranın iki özelliği olduğunu söylemiştir. Birincisi, paranın üretim esnekliği sıfırdır ya da çok küçüktür. İkincisi ise, paranın ikame etkisi sıfırdır ya da sıfıra çok yakındır.²³⁴ Likidite talebinde artışa bağlı olarak artan para talebi, belirsizlik ortamında parasal üretimde veya onun ikamesinde emek talebinde bir artışa neden olmayacaktır. Bununla birlikte bu durum parasal olmayan üretim veya emek talebinde azalmayla sonuçlanacaktır. Keynes'e

²³³ Davidson, **Money and Employment**, s.376

²³⁴ Başoğlu ve diğerleri, **İktisatta Devrimler Karşı Devrimler**, Alfa, 2. Baskı, 2004, s.37

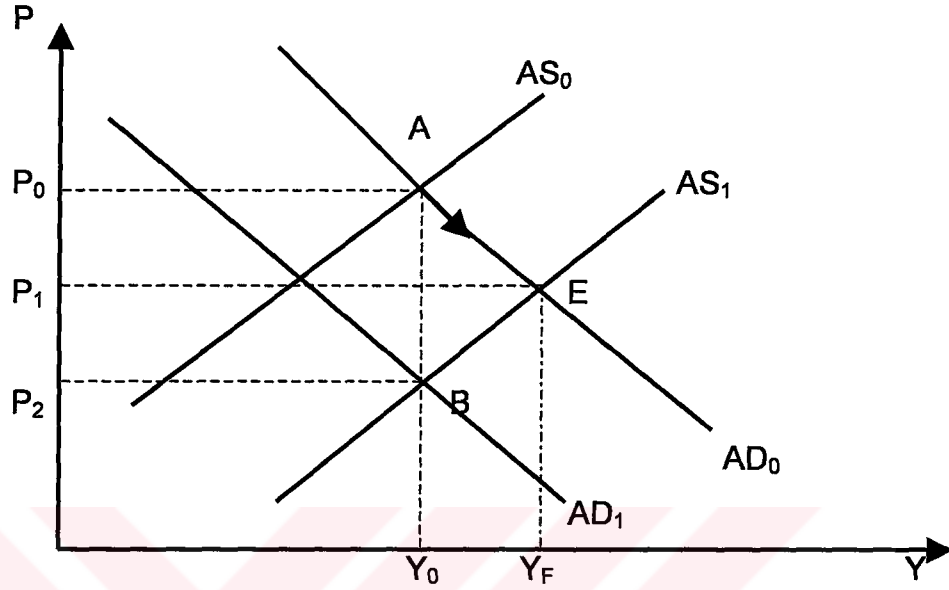
göre, paranın olmadığı bir ekonomik sistem tam istihdam dengesine otomatik olarak ulaşacaktır.

Keynes'in bu görüşleri özellikle P. Davidson gibi bir çok Post-Keynesgil ekonomist tarafından geliştirilmiştir. Davidson, Keynes devrimini şunlarla açıklar.

1. Büyük ikame aksiyomu (ikame etkisinin gelir etkisinden daha büyük olması olarak tanımlanır.)
2. İktisadi ajanların nominal olmayan büyüklükler temelinde hareket ettiğini savunan gerçekler aksiyomu
3. Varsayımsal (ergodic) ekonomik dünya aksiyomu

Davidson, zaman ilişkili piyasaları ve para sözleşmelerini açıklarken Keynes'in izlediği yolu takip etmiştir. Para, likidite primi sözleşmelerinin parasal anlamda sabit olduğu ve parasal ücretlerin istikrarlı olduğu gerçeklerince doğrulanmıştır. Keynes, para ve parasal ücretler arasındaki ilişkiyi karşılıklı bulmuştur. Paranın çok likit olması ücretleri sabitleyecektir ve parasal ücretler göreceli olarak istikrarlıdır.

Keynes, tam istihdamı sağlamak için ücret ve fiyatların esnek kabul edildiği bir politikayı dağınık ve dengesiz bulmuştur. Beklenen kazanımlar sınırlandırılmış ve garanti edilmemiştir. Minsky, nakit akış-nakit taahhüdü ilişkisini ve sözleşme sorumluluklarının yapısı sonucu ortaya çıkan borç deflasyonu sorununu açıklarken Keynes'i takip etmiştir. Vadesi gelen borçların ödenmesinde kapitalizm içinde kar akışının gerekliliğini ve merkezi olduğunu ortaya koymuştur. Minsky'e göre deflasyon; nakit akışında (fiyatlar veya satışlar düşer) düşme ve borçlarda artış anlamına gelmektedir. Borç deflasyonu süreci üretim birimlerinin finansal olarak kırılganlığını ve iflas olasılığını artıracaktır.

Şekil 11: Fiyat-Ücret Esnekliğinin Etkisi

Kaynak: Brian Snowdon, Howard Vane and WYNARCZYK, Peter, **A Modern Guide to Macroeconomics**, Great Britain: Edward Elgar, 1994, s.379

Post-Keynesgil ve Klasik durum şekilde gösterilmiştir.²³⁵ Ekonomi başlangıçta, AD_0 ve AS_0 eğrilerinin kesiştiği A noktasında olsun. Ücret ve fiyatların tam esnek olduğu Klasik durumda ücret indirimi takiben AS eğrisi AD eğrisi üzerinde E noktasında tam istihdam dengesini sağlayacak şekilde sağa kayacaktır.

Kalecki'yi takiben para stokunun, banka kredi parasından oluştuğu durumlarda, Pigou etkisi mekanizmasına fazla güven duyulmamıştır. Keynes'in beklentisel ve dağıtımsal etkileri göz önüne alındığında AD eğrisinin, AD_0 'dan AD_1 'e doğru kayma olasılığı daha yüksektir. Bu durumda çıktı ve istihdam neredeyse değişmeden kalacaktır. Gerçekte bir çok Post-

²³⁵ Snowdon, a.g.e., s.376

Keynesgil iktisatçı, deflasyonist politikalarının Yo noktasının solunda daha fazla işsizlik ve çıktı kaybına neden olacağını savunmaktadırlar.

5.4 İçsel – Dışsal Para Ayrımı

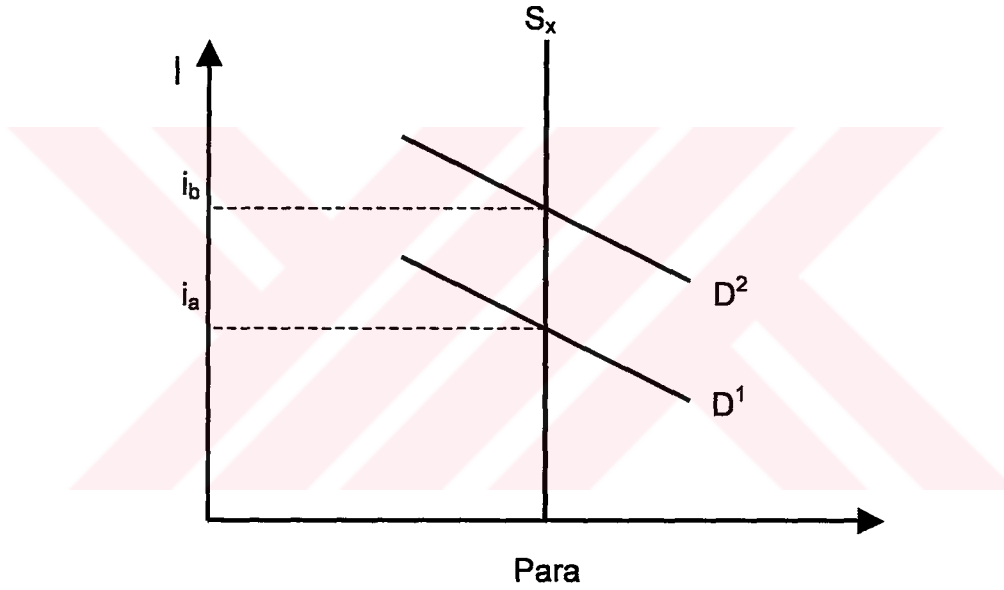
Para teorisinin evriminde, para arzındaki değişmelerinden ekonomik aktivitelerinin etkilenip etkilenmemesinde ya da bağımsız bir üretim ekonomisinde takasın engellerinin aşılp aşılmadığı tartışma konusu olmuştur. Son zamanlarda nakit ilkesi (currency) karşısında, Bankacılık ilkesi (Banking School) ilkesi Monetaristler ve Post-Keynesgiller arasında tartışma konusu olmuştur. Monetaristler, arz edilen para miktarının dışsal olduğunu ve bu yüzden enflasyona neden olduğunu savunurken, Post-Keynesgiller arz edilen para miktarındaki değişmelerin içsel olduğunu ve likidite talebinde meydana gelen değişmelere karşı duyarlı olduğunu savunurlar. Dolayısıyla, para stokunda meydana gelen gözlenmiş değişmeler içsel etkiler olacaktır. Para arzı, Monetaristlerin iddia ettiği gibi dışsal bir değişken ise, para miktarındaki değişmeler fiyat seviyesindeki değişimlerle birleşecektir. Yani sadece nedensel bir role sahip olacaktır. Diğer yandan para arzı içsel ise, ya da etki ise, para arzı büyümesini sınırlamayı amaçlayan anti-enflasyon politikaları, toplam talep değişmelerini kısıtladığı sürece etkili olabilecektir.

Dolayısıyla, modern piyasa odaklı üretim ekonomilerinde para arzının içsel ya da dışsal olup olmadığı konusu para politikasının neden ya da etki rolüne sahiptir. Aslında içsel, dışsal tartışmaları netliğe kavuşmamıştır. Tartışmanın tarafları, para arzının faiz esnekliğinin büyüklüğü ve para arzı fonksiyonunun istikrarı konularında ayrılmaktadırlar.²³⁶

²³⁶ Davidson, *Money and Employment*, s.378

5.4.1 Arz Edilen Para Miktarı (Esneklik) Konusu

Arz esnekliği yaklaşımında, bankacılık sisteminde arz edilen para miktarı, sadece ve sadece faiz oranına karşı esnekliği, tam inelastiklikten düşükse, para içseldir. Eğer, arz edilen para miktarı daima ve yalnızca politika kurallarınca veya diğer ekonomik olmayan güçlerce belirleniyorsa para arzı fonksiyonunun faiz esnekliği, tam inelastik olmalıdır. Dolayısıyla para miktarındaki gözlenmiş değişmelerin tek nedeni, parasal otoritelerce veya diğer ekonomi dışı güçlerce spesifik politika aksiyonlarıdır. Böylece, para arzındaki değişmeler ekonomik olayların sonucu değil nedeni olabilir.

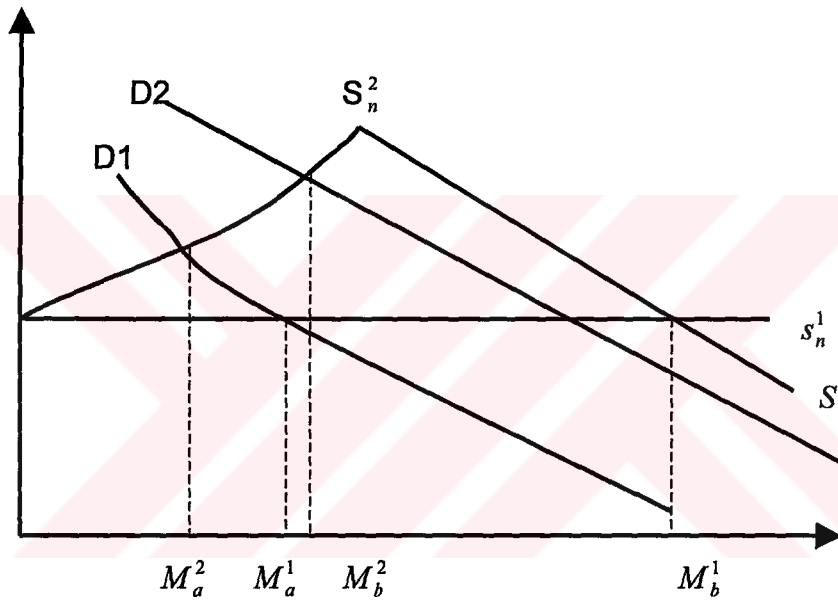

Şekil 12: Dışsal Para Arzı

Kaynak: Paul Davidson, **Money and Employment**, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991, s. 379

Arz edilen dışsal para miktarı konusu, para arzı fonksiyonunun tam faiz esneksizliğiyle birleşmelidir. Arz edilen (banka) parası miktarı, sadece parasal otorite tarafından ve dışsal olarak bir politika değişkeni olarak belirlenmelidir. Şekil 12'de olduğu gibi, para arzı fonksiyonu dikey olduğunda, para talebi fonksiyonundaki, D_1 'den D_2 'ye doğru meydana gelen bir değişme sonucu, faiz oranı i_a 'dan oranını i_b 'ye yükseltecektir. Böylece para arzının tam inelastik olması, bağımsız bir para arzı fonksiyonu ile birleşecektir.

Monetaristler bu uç durumun gerçek dünyayı yansıttığını düşünmektedir. Dolayısıyla, Monetaristler arz edilen para miktarı büyüme oranı için, bir kural olması gerekliliğini savunmaktadırlar. Bu kural, tam inelastik para arzı, fonksiyonunu sadece para talebi fonksiyonundaki kısa dönemli değişimlere ve belli bir zaman dilimine bağlı olarak kaydıracaktır. Dışsal para arzı, tam inelastik para arzı fonksiyonu şeklinde kesin bir tanımla ifade edildiğinde, içsel para arzının esnekliği tam inelastiklikten düşük olacaktır.

Şekil 13: Para Arzı Esnekliği

Kaynak: Paul Davidson, **Money and Employment**, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991, s. 380

Sonuçta, şekil 13'teki gibi, tam esnek (yatay) bir arz fonksiyonu, para arzı içselliğinin bir şekli olacaktır. Para arzı fonksiyonu esnekliği, tam inelastiklitten düşük olmak kaydıyla yukarıya doğru eğimli ya da aşağıya doğru eğimli bir eğri ile gösterilebilir. (Şekil 13'de S_n^3).

Moore, bankacılık sisteminin arz ettiği para miktarının para talebindeki değişmelere tepki olarak değişeceğini söylemiştir.²³⁷ Kaldor ile başlayan bu yataycılar (horizontalist), tam esnek para arzı fonksiyonu anlamında içsel bir para arzı üzerinde durmuşlardır. Kredi talebi arttığında, sistemdeki yeni mevduatta artacaktır. Her yeni mevduat ise, ilave banka rezervini gerektirmektedir. Eğer bankacılık sistemi, mevduat sıkıntısı yaşarsa, bankacılar merkez bankasına başvuracaktır.²³⁸ Böylece yataycılar açısından para talebi fonksiyonu, dışsal olarak D_1 'den D_2 'ye kayarsa, para arzı fonksiyonu değişmese bile, arz edilen para miktarı M_a 'dan M_b 'ye doğru kayacaktır. Ancak yukarıda anlatılan tam yatay durum, uç bir durumdur. Örneğin, S_n para talebi miktarında D_1 'den D_2 ye doğru dışsal kayma ile para arzı fonksiyonudur. Bu durumda içsel olarak arz edilen para miktarı, içsel olarak M_a^1 'den M_b^2 'ye kayacaktır.

Özetle, içsel dışsal ayrımı, para arzı esnekliğinin büyüklüğüne bağlıdır. Dışsal para sistemi uç bir durum olan tam inelastik arz fonksiyonuyla birleşir. İçsel para arzını savunan tüm ekonomistler, para arzı fonksiyonunun esnekliğini tam esneklikten düşük kabul ederler ve para miktarındaki değişimler sebepten ziyade etkidir.

5.4.2 İstikrarlı Para Arzı

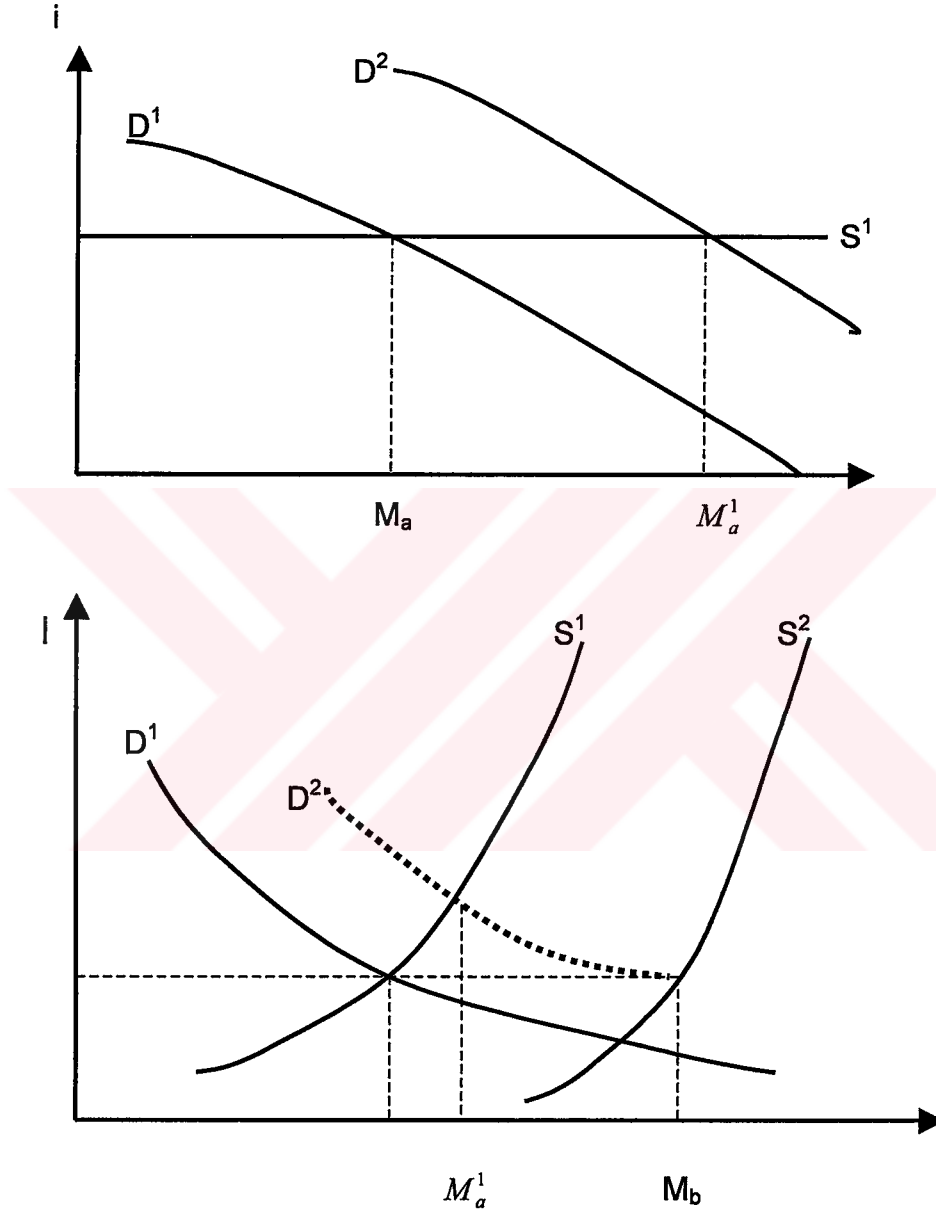
Olası diğer bir görüş, para arzı fonksiyonunun, para talebi fonksiyonunu dışsal olarak değiştiren faktörlerden tamamen yada sürekli olarak bağımsız olup olmaması ile ilgilidir. Para arzı fonksiyonunun bu bağımsızlığı (ya da istikrarı), herhangi bir zaman diliminde fiili para arzı esnekliği ile sınırlanamaz.

Arz istikrarı yaklaşımında önemli olan; para arzı fonksiyonunun, para talebini etkileyen faktörlerden, daima bağımsız olduğu kabul edildiğinde, para

²³⁷ Fuat Ercan, **Kapitalizm ve Para**, İstanbul: Ceylan Kitabevi, 1997, s. 324,

²³⁸ Pavlina R. Tcherneva, "Money: A Comparison of the Post-Keynesian and Orthodox Approaches", **Oeconomicus**, Vol. IV, Winter 2001, s. 5

arzı fonksiyonundaki herhangi bir bağımsız değişme, para arzında dışsal bir değişme olarak yorumlanacaktır. Diğer yandan, para arzı fonksiyonu istikrarlı olduğu ve değişmediği sürece, arz edilen para miktarındaki gözlenen değişmeler, herhangi bir ekonomik olayın başlatıcı nedeni olmayacaktır.

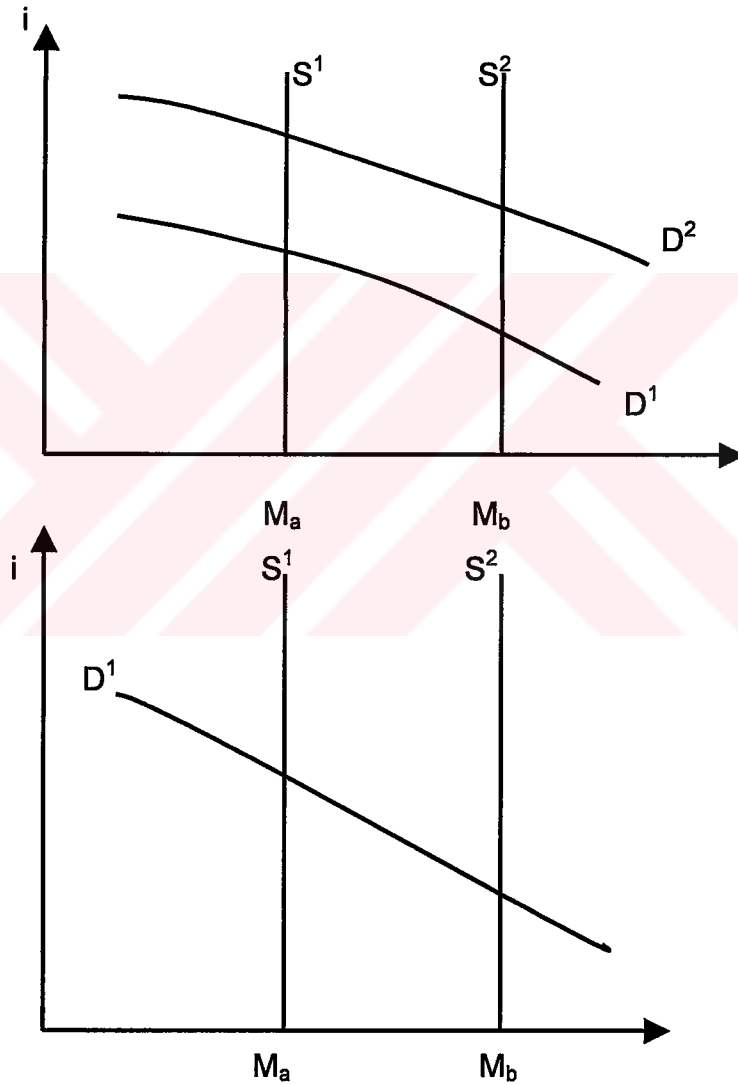

Şekil 14: Para Talebinde Dışsal Değişim

Kaynak: Paul Davidson, **Money and Employment**, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991, s.381

Ancak bu iki yaklaşım, içsel ve dışsal para konseptini ayırt etmede yeterli olamamaktadır. İstikrar ve esneklik konusu içsel ve dışsal ayrımı için yeterli bir zemin oluşturmaz. Dolayısıyla her bir konu açıklığa

kavuşturulmalıdır. Örneğin, Şekil 14'te olduğu gibi, para talebi eğrisi D_1 'den D_2 ye doğru kaydıgında, para arzı fonksiyonu değişmeden kalırsa para arzı fonksiyonu bağımsız olacaktır. Ancak, esneklik yaklaşımına göre; arz edilen para miktarı, M_a 'dan M_b 'ye doğru arttıgında, yataycılar da söylediği gibi, esneklik yaklaşımına göre içseldir. Böylece para arzı fonksiyonunun faiz oranı esnekliği, tam esneklik olmasa da, arz edilen para miktarındaki fiili bir değişme nedenden ziyade etkidir.²³⁹

Şekil 15: İçsel Para Arzı ve Monetarist Durum

Kaynak: **Paul Davidson, Money and Employment, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991, s. 383**

²³⁹ Davidson, **Money and Employment**, s. 382

Bu iki konu bu yüzden, içsel veya dışsal tüm olası para arzı durumları için alternatif oluşturamaz. Tam inelastik ve daima bağımsız olan bir para arzı fonksiyonu, dışsal para arzıyla birleşir. Böyle bir rejim altında, şekil 15'de olduğu gibi para miktarındaki M_a 'dan M_b 'ye doğru bir değişme, para talebi fonksiyonu D_1 'den D_2 'ye kaydığında tüm arz fonksiyonunu S^1 'den S^2 'ye doğru kaydıran dışsal politika değişkenine bağlı olmalıdır. Bu bağımsız ve tam inelastik para arzı fonksiyonu konusu Monetarist'lerin para arzının dışsal olduğu savını desteklemektedir.

Bununla birlikte, farz edelim ki, para arzı fonksiyonu şekil 14'de S^1 'da olduğu gibi, herhangi bir zamanda tam inelastik olsun ve dikey arz fonksiyonu, para talebi fonksiyonu içsel olarak D_1 'den D_2 'ye doğru her kayışında eş zamanlı olarak S_2 'de kayacaktır. Bu durumda para arzı fonksiyonu bağımlıdır ve arz edilen para miktarındaki M_a 'dan M_b 'ye doğru ölçülen değişme, para talebinde meydana gelen değişmeye bağlı olarak bir etkidir. Dolayısıyla, para stokundaki değişme para arzı fonksiyonunun inelastik olmasına rağmen içsel para arzı miktarının tepkisidir.

Benzer olarak, para arzı, tam esnek değilse, içseldir ancak para talebi fonksiyonu, D_1 'den D_2 'ye kaydığında arz fonksiyonu değişmezse para arzı fonksiyonu bağımsızdır yani etkidir. Kavramsal basitlik ve tümlüğü sağlayabilmek için, para arzı kavramı farklılıkları şu şekilde ayrılabilir.

1. Para arzı fonksiyonu esnekliği, tam faiz inelastikliği ve faiz esnekliği
2. Para arzı ve para talebi fonksiyonlarının bağımlılığı ya da bağımsızlığı²⁴⁰

Dışsal para arzı, para arzı fonksiyonu tam inelastik olduğunda ve para arzı fonksiyonu, para talebi fonksiyonundan etkilenmeden değiştiğinde nedensel faktör olarak tanımlanabilir. İçsel para arzı ise, tam faiz

²⁴⁰ Davidson, *Money and Employment*, s. 384

inelastikliğinden düşük veya arz fonksiyonunun bağımlı olarak değişmesi olarak tanımlandığında etkidir.

6. Enflasyon

Galbraith'e göre piyasa; siyasi koalisyonların, sendikaların, kartellerin ve tekolci endüstrilerin daha yüksek gelir için mücadele ettikleri bir mekan haline gelmiştir. Eğer iktisatçılar piyasanın bu karmaşayı çözmeyi isterler ise onları bekleyen üç seçenek vardır.²⁴¹

Birinci yaklaşım, Lucas, Sargent ve Friedman gibi saf Neo-Klasiklerden oluşmaktadır. Analizlerinin temelinde devlet müdahalesi yoktur ve piyasa katılımcıları tam bilgilendirme ve tam rekabet şartları altında çalışacak olması yatmaktadır.

İkinci yaklaşım, P. Samuelson ve R. Solow gibi analizlerinin uzun döneminde Neo-Klasik temeli benimseyen, Neo-Klasik Keynesgil Sentez bulunmaktadır. Ancak bu grup iktisatçılar kısa dönemde piyasadaki iktisadi gücün piyasa ayarlanmalarının yavaşlaması ve gelir eşitsizlikleri gibi sorunlara yol açabileceğini kabul ederler.

Üçüncü yaklaşımı Post-Keynesgil ekonomi oluşturmaktadır. Bu grup ise piyasanın tüm iktisadi hedefleri sağlayamayacağını savunurlar. Bu yüzden eşitsizlikler yaratan piyasaya karşı tam ve yarı kamu kuruluşlarının oluşturulmasını önermektedir. Post-Keynesgil iktisatçılardan biri olan Robinson, enflasyonu parasal ücretlerde sürekli ve hızlı bir artış olarak tanımlamıştır.²⁴²

²⁴¹ Davidson, **Controversies in Post Keynesian Economics**, s. 84

²⁴² Joseph Aschheim, "Revolutions and Counterrevolutions in Monetary Economics", **Atlantic Economic Journal**, Vol. 18 Issue 4, 1990, s. 6

6.1 Enflasyon ve Gelir Dağılımı

Tam istihdam ile artan enflasyon bir çelişki yaratacaktır. İnsanlar kamu açığını artıran politikalar işsizliği artırıp, enflasyonist baskıyı azaltırken kısa dönemde enflasyonun azaltılması için işsizliğin artırılmasını belli bir noktaya kadar önemsemeyecektir. Keynes'e göre kimse kendinde, yüksek işsizlik pahasına düşük enflasyonu tercih etme, hakkını bulamaz. Devlet tam istihdamı sağlamak için efektif talebi yeterli seviyede tutmalıdır.²⁴³ Burada sorulması gereken soru kapitalist ekonominin işsizliği artırmadan, düşük enflasyonu sağlayıp sağlayamayacağıdır. Bu soruyu cevaplayabilmek için para, efektif talebin finansmanı, üretimin maliyeti ve enflasyon arasındaki ilişki analiz edilmelidir.

Keynes'e göre milli gelir ile para miktarı arasındaki ilişki likidite tercihinine bağlıdır ve fiyatların uzun dönem istikrarı ya da istikrarsızlığı parasal ücret birimlerinin yukarıya doğru gitme trendine bağlıdır. Post-Keynesgillere göre, yöneticilere çıktıyı artırmak için ilave finans sağlayabilen bankacılık sistemi, artan parasal ücretleri ve üretim maliyetini artıran hammadde maliyetlerinin karşılanması içinde finansman sağlayabilirler.

Enflasyon malların fiyatlarında meydana gelen sürekli artışlar olarak tanımlanmaktadır. Yani enflasyonun varlığı halinde aynı miktar malı satın almak için daha fazla ödemek zorunluluğu doğmaktadır. Enflasyonu ölçmede kullanılan indeksler çeşitlilik gösterse de en fazla kullanılan indeksler, tüketici fiyatları indeksi (CPI; consumer price indices) ve gayri safi milli hasıla indeksidir (GNP; gross national product price indices). Tüketici fiyatları indeksi, şehirli tüketicinin satın aldığı malların fiyatlarında meydana gelen ortalama değişimleri ölçmektedir. Gayri safi milli hasıla fiyat indeksi ise, ekonomide üretilen tüm ürünlerin fiyatlarında meydana gelen fiyat değişimlerini ölçmektedir. GSMH işçilerin mülk sahiplerinin ve girişimcilerin çabalarıyla pişirilmiş büyük bir pastaya benzetilebilir. Bu pastanın üretiminde

²⁴³ Joan Robinson, John Eatwell, **An Introduction to Modern Economics**, Great Britain: McGraw-Hill, 1973, s. 191

yer alan her bir grup eforu karşılığında parasal bir gelir elde eder. Elde edilen ürünün değeri, yani satış bedeli içinde üretime katkıda bulunan herkesin bir payı olacaktır. Bu payın belirlenmesi ve üreticilerin arasında dağıtılmasına gelir bölüşümü denilir.²⁴⁴ Pastadan elde edilen bu payın büyüklüğü ise, verilen hizmetin fiyatına göre belirlenecektir. Fiyatı daha yüksek olan grup pastadan daha büyük bir pay alacaktır. Diğerlerine ödenen fiyata göre daha yüksek fiyat alan bir grubun yaşam standardı yükselecektir. Parasal gelirler milli gelirden daha fazla artarsa, GSMH fiyat indeksine göre enflasyon ortaya çıkacaktır. Bu yüzden Post-Keynesgil iktisat enflasyonu gelir dağılımı üzerine yapılan mücadelenin semptomu olarak tanımlamaktadır. Firmalar karlarını artırmak isterlerse reel ücretler düşecektir ancak ekonomi sendikaların güçlü olduğu bir ekonomiyse, işçiler buna şiddetle direnecektir. Robinson'a göre, firmaların istedikleri kar oranı elde edebilmesi, işçilerin kabul edeceği ücret seviyesine bağlıdır.²⁴⁵ Gelir üzerine yaşanan mücadele sıfır toplamli toplum (zero-sum society) olarak adlandırılır. GSMH değişmediği sürece mücadeleden galip gelen tarafın karı, kaybedenin küçülen payıyla telafi edilecektir.²⁴⁶

Enflasyon toplum tarafından istenmeyen bir olgudur. Çünkü kazanan taraf enflasyondan ötürü beklediği kadar mal alamayacaktır. Kaybeden grup ise zaten satın alma gücünü kaybetmiştir.

Post-Keynesgillere göre endüstriyel bir toplumda büyüyen insanlar kendi ekonomik kaderlerini etkileyebilmeyi öğrenmişlerdir. Bir birey kendi gelirini kontrol altına aldığı anda diğerinin ekonomik kaderini elinde tutacaktır. Post-Keynesgillere göre kendi kaderini elinde tutabilmenin üç yolu vardır.²⁴⁷

1. Tek ve fark edilir kalifiye bir niteliğe sahip olmak ve bunun sağladığı tekel gücünü kullanmak.

²⁴⁴ Besim Üstünel, *Ekonominin Temelleri*, Ankara, 1975, s. 303

²⁴⁵ Robinson, Eatwell, *a.g.e.*, s.189-90

²⁴⁶ Davidson, *Post Keynesian Macroeconomic Theory*, s.116-20

²⁴⁷ Davidson, *Controversies in Post Keynesian Economics*, s. 90

2. Benzer piyasa kapasitesine sahip diğer firmalarla monopol gücüne katılmak için organize olmak.
3. Bir grubun gelirini artırmaya yönelik devlet politikalarını etkinsizleştirmek için, politika aktiviteleri düzenlemek ve kullanmak.

7. Politika Uygulamaları

Post-Keynesgil analize göre, enflasyonun sürekli hale geldiği bir toplumda ya da ekonomide reel gelirin, zayıftan güçlüye doğru yeniden dağıtılmasına neden olmaktadır. Sonuçta Post-Keynesgil iktisat, enflasyonu her zaman ve her yerde gelir dağılımı üzerine yapılan mücadelenin semptomu olarak tanımlamışlardır.

Monetaristlerin ya da Neo-Klasiklerin savunduğu gibi enflasyonla mücadelede, planlı resesyon politikalarının kullanılması birçok masum insanın işsiz kalmasına ya da firmaların kapanmasına yol açacaktır. Post-Keynesgil iktisatçılar, ekonomik gruplar arasında yaşanan gelir dağılımı mücadelesini sınırlamak için, şiddetli bir resesyon yaratacak politikaların birinci seçenek olamayacağını ve daha insani politikaların uygulanabileceğini söylemişlerdir. Sonuçta, işsizlik yaratarak oluşturulan gelir kayıpları çoğu insanın gelir dağılımı üzerine yapılan mücadelede güçsüz bırakacaktır.

Gelir talep eden değişik gruplar arasındaki kalıcı mücadeleyi önlemek ve sınırlamak üzere oluşturulmuş politikalar, gelirler politikası (incomes policy) olarak adlandırılmaktadır. Neo-Klasik ekonomistler paranın yansızlığı varsayımını benimsediklerinden ötürü, enflasyonla mücadele edebilmek için tavsiye edebilecekleri politika; para arzının artış hızını sınırlandırmak ve rekabetçi güçleri kendi hallerine bırakmak olacaktır.²⁴⁸

²⁴⁸ Davidson, *Controversies in Post Keynesian Economics*, s.117

Daha önceden de belirtildiği üzere Post-Keynesgil ekonomide yatırım kararı, belirsizliğin hakim olduğu bir dünyada alınmaktadır. Bu yüzden müteşebbisin geleceğe bakışı iyimser bir bakış açısı olduğunda yatırım yapma kararı alacaktır. Neo-Klasik iktisadın varsaydığı gibi talep kısıcı politikalar, müteşebbis açısından gelecek satışların olumlu olmayacağı sinyalini verecektir. Diğer yandan, fertlerin de tasarruf eğilimi düşeceğinden firmalar yatırım için gereken finansmanını fiyatlandırma politikaları aracılığıyla kendi bünyelerinden sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında Post-Keynesgil teorisinin önemli özelliklerinden biri; fiyatlandırma ve yatırım kararları arasında bir ilişki kurmasıdır.²⁴⁹ Kalecki ve diğer Post-Keynesgiller tüm piyasaların tam rekabetçi piyasalar olamayacağını söylemektedir. Onlar için genel kabul gören piyasalar, oligopol piyasalardır.²⁵⁰

Kalecki ile beraber Post-Keynesgiller, malları fiyatları talep ya da maliyet tarafından belirlenenler olarak ayırmışlardır. Oligopol piyasasında megacorp adı verilen büyük şirketler fiyat belirleyici (megacorp price leader) firma olacaktır. Megacorp adı verilen bu şirketlere ilişkin varsayımlar üç taraflıdır. Buna göre,

1. Yönetim mülkiyetten ayrıdır. Fiyatlandırma kararının alınabilmesi için davranışsal kuralları açıklayan bir özelliktir.
2. Üretim birden çok fabrikada gerçekleşmektedir. Her bir fabrika için faktör katsayısı teknolojik ve kurumsal kısıtlardan ötürü sabittir. Firmanın maliyet eğrileriyle ilgili bir özelliktir.
3. Firma çıktısını bağımlılık şartları altında satmaktadır. Sanayinin üyeleri, kar maksimizasyonuna (joint profit maximization) katılmak ister. Bu özellik, firmanın hasıla eğrisi ile ilgilidir.²⁵¹

²⁴⁹ Eichner, Kregel, **a.g.m.**, s.23

²⁵⁰ Peter J. Reynolds, "Kaleckian and Post-Keynesian Theories of Pricing: Some Extensions and Implications", İ. Philip Arestis, **Theory and Policy in Political Economy**, Edward Elgar, 1990, s.229

²⁵¹ Alfred S. Eichner, **Megacorp and Oligopoly**, Cambridge University Press, 1976, s.3

Bu durumdaki firmalar mark-up fiyatlandırma yolunu seçeceklerdir. Bu yöntemle göre fiyatlar, birim maliyet üzerine bir kar marjının ilave edilmesiyle elde edilmektedir. Belirlenen yeni fiyat, malın şu anki fiyatına (P_0) ve karar verilen fiyattaki değişmeye (dP) bağlıdır.²⁵² Aşağıdaki formülle de gösterilebilir.

$$P_1 = P_0 + dP$$

Değişken ve sabit maliyetlere ilave edilen artı şirket yükü (corporate levy) olarak adlandırılmaktadır. Yani, megacorpun planladığı yatırım harcamalarını finanse edebilmesi için gerekli iç fon miktarıdır. Bu teoriyle firmaların amacı; kısa dönem karını değil büyüme oranlarını maksimize etmektir. Firmalar büyüme oranlarını koruyabilmek için yapmaları gereken, yatırımları finanse etmeye yetecek bir fiyat belirleyeceklerdir.²⁵³ Dolayısıyla fiyatlar, firmaların yatırım planlarına bağlı bir değişken olacaktır. Fiyatlar, firmanın yatırım kararlarına bağlı kılınıncaya, yatırımları belirleyen etkenler, dolaylı şekilde fiyatları da belirleyecektir.²⁵⁴ Talep değişimleri halinde değişen fiyat değil, üretim miktarıdır. Bu nedenle de şirket gelirlerinin işçiler ile kapitalistler arasındaki dağılımı değiştirilirse, bir ücret-fiyat spiralinin ortaya çıkıp fiyatları yükselteceğini savunurlar. Gelir düzeyindeki değişimler gelir dağılımını da etkileyeceğinden ücret fiyat spiralinin ortaya çıkması, geleneksel talep politikalarının sonucu olacaktır. Post-Keynesgil iktisatçılar yatırımın hem miktarını hem yönünü belirlemek için geleneksel talep yönetim politikaları yanında fiyat politikasının ve gelirler politikasının da kullanılmasını ayrıca bu politikaların yol gösterici bir planlama ile desteklenmesini önerirler.²⁵⁵

²⁵² Eichner, a.g.e, s.56

²⁵³ Arestis, a.g.e, s.239

²⁵⁴ Savaş, *Keynezyen İktisat Yıkılırken*, s.162

²⁵⁵ Tülay Arın, "Keynesçi Akımlar: Keynesçiliğin Krizi ve İç Tartışmaları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Süleyman Barda'ya Armağan*, Cilt: 45, Sayı:1-4, 1988, s. 60-61

7.1 Vergi Bazlı Gelirler Politikası

Bir ekonomideki fiyat ve ücret artışlarına karşı uygulanması düşünülebilecek politikalardan biri de ücret ve fiyatların oluşum sürecine doğrudan müdahale etmektir. Gelirler politikası geniş kapsamlı bir kavramdır, kamu harcamalarını ve vergileri değiştirmeksizin ve toplam talebi azaltmaksızın bir ekonomideki enflasyonist baskıları önlemek amacıyla alınan bir çok önlemi içermektedir.

Gelirler enflasyonundan kaçınmak parasal-ücret artışını sınırlandırma metodlarının kullanılmasını gerektirmektedir. 1970 yılında Sidney Weintraub basit ancak akıllı bir anti-gelirler enflasyonu politikasını ortaya atmıştır. Bu politikanın adı vergi bazlı gelirler politikasıdır (TIP; tax-based incomes policy). TIP, ortalama emek verimliliği artışından fazla ücret artışı yapan firmaları vergi yoluyla cezalandırarak enflasyonu yenmeye çalışan bir politikadır.²⁵⁶

Vergi bazlı gelir politikası ile ilgili çeşitli opsiyonlar söz konusu olmakla beraber hepsinin altında yatan fikir genelde aynıdır.²⁵⁷ Buna göre TIP'in temel felsefesi, verimlilik artışından yüksek ücret artışları tüm topluma zarar verecek olmasıdır. Enflasyonist ücret taleplerini kabul eden firmalar tüm toplumun üzerine yük bindirmektedir. Pazarlık masasında bu talepleri kabul eden girişimcilere para politikalarının cezalarından daha farklı cezalar verilecektir. TIP'te ceza, enflasyonu hızlandırmaya yönelik davranışta bulunanlara caydırıcı tedbirlerin (daha yüksek vergiler) yüklenmesini içermektedir. Elde edilen bu ekstra vergi hasılatı ise davranışları enflasyonist olmayan firmalara ve işçilere ödül olarak verilecektir. Vergi bazlı gelirler politikası taraftarları bu politikanın fiyatlar üzerinde sıkı bir kontrole gerek kalmaksızın, ekonomide enflasyonu azaltacağını ve büyüme için gerekli koşulları yaratacağını savunmaktadır. Bu politika, ücret-fiyat spiralini kırarak,

²⁵⁶ Davidson, **Controversies in Post-Keynesian Macroeconomics**, s. 120

²⁵⁷ Beyhan Ataç, **Maliye Politikası**, 5. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 118, 1999, s.174

stagflasyon olayını önleyebilecektir.²⁵⁸ Hatırlanacağı gibi Monetarist anti-enflasyonist politikalarında ceza tüm topluma kesilmektedir. Daraltıcı para politikaları toplumun gelirini azaltırken, kaynakların atıl kalmasına yol açmaktadır. Enflasyon canavarı ehlileştirilse bile TIP kalıcı bir politika olmalıdır. Çünkü TIP için belli bir uygulama süresinin öngörülmesi halinde bu tarih yaklaştıkça etkinliği azalacaktır.

7.2 Kredibilite ve TIP'e Uyum

TIP öncelikli olarak, anti-sosyal davranışlar için caydırıcı vergi cezalarının kullanılmasına dayandırılmıştır. Ancak diğer yandan davranışlarda reform yapabilmek için eğitim ve diğer sosyal teşvikleri de içermelidir. Örneğin hız limitleri kalıcı bir kuraldır ancak hız limitinin seviyesi sürüş koşullarına göre değişebilir. TIP'te benzer şekilde kalıcı bir kurumdur ancak müsaade edilen ücret artışı ekonomik şartlara bağlı olacaktır. Halka bu büyüklüğü etkileyecek faktörler açıklanarak eğitimi sağlanabilir.

Uygar yönetimler sosyal normlu eşgüdüm zorlamalarına dayanır. Cezaların birincil fonksiyonları sosyal normların hafife alınmayacağını garanti ettiğinde işleyebilecektir. Bu da kredibilitesi olan sosyal normlar sağlamanın yanı sıra normların erozyona uğramasına da engel olacaktır. TIP kurumu, devlet müdahalesi olmaksızın ücret görüşmelerinin gerekliliğine inanır. Çünkü devlet müdahalesi, sendikaların ve firmaların cari normlarını ihmal edebilir. Bu yüzden TIP'i uygularken girişimcilerin ve emeğin güvenini kazanabilmek için büyük bir efor sarf edilmelidir. Uygulanan politikalar şu dört alanı içermelidir.²⁵⁹

1. Girişimcinin yoğun devlet müdahalesi ve ilave kayıt tutma gereksinimleri gibi korkulara kapılması engellenmelidir. TIP, Amerika'da GSMH'nın yarısından fazlasını üreten yani

²⁵⁸ Ataç, a.g.e., s.175

²⁵⁹ Davidson, *Controversies in Post Keynesian Economics*, s.121

ekonomide genel ücret ve kar seviyesini belirleyen iki bin firmaya uygulanmıştır. Bu da çok sayıda kayıt tutma gereksinimini doğurmuştur.

2. Halk TIP'i anlayabilecek şekilde eğitilmelidir. TIP'in kabulü maksimum üretimi ve olası en yüksek yaşam standardını halka sağlayacaktır. Ayrıca kalıcı gelirler politikasının tek alternatifinin kalıcı yüksek işsizlik ve yüksek enflasyon olduğu dikkatlice anlatılmalıdır. TIP topluluğa tüm ekonomik potansiyelini işsizlik ve enflasyon korkusu olmaksızın kullanma imkanını sağlayan bir araçtır.
3. TIP'in güvenilirliği olmalıdır. Halkın neyin uygulandığını anlayabilmesi için basit bir yapıya sahip olmalıdır.
4. TIP'in ekonominin kalıcı bir parçası olduğu kabul edilmelidir.

Post-Keynesgil iktisat okulunu kısaca toparlamak gerekirse; öncelikle belirtilmesi gereken, bu okulun sadece Neo-Klasik iktisada değil, Keynes'i takip eden diğer Keynesgil okullara da tepki olarak doğmuş olmasıdır. Keynesgil okulları Keynes'in mantığını anlamadan, onun politika tavsiyelerini uygulamakla suçlamışlardır. Yani, uzun dönem belirsizliği olmadan ya da tarihsel zamanı göz ardı ederek gerçek dünyanın ekonomik sorunları çözülemez. Bu anlamda, Klasik iktisat nasıl Büyük Buhran'a çare olamadıysa, Buhran'dan sonraki iktisat okulları da stagflasyon sorununa çare olamamışlardır. Post-Keynesgiller ise, politika tavsiyelerini hem para analizi yaparak hem de Keynes'in makro ekonomisine mikro temeller atarak yenilemişlerdir.

Para arzını içsel bir değişken olarak ele almaları, enflasyonu yeniden tanımlamalarına neden olmuştur. Para arzının ekonominin işleyişine dahil edilmesiyle parasal otoritelerce kontrol edilen para politikaları da geçerliliğini yitirmiştir. Zaten tavsiye edilen daraltıcı politikalar büyüme hızlarını azaltma ve işsizliği artırma sonuçları verecektir. Bunun için yatırımların büyük miktarlarda ve sürekli olmasını tavsiye ederler.

SONUÇ

Bu araştırmanın konusu; iktisat disiplininde ortaya çıkan Keynes ve onu takip eden Keynesgil iktisatçıların oluşturdukları “yenilenmeleri” betimlemektedir. Durumun açıklanmasında bazı güçlükler vardır. Bu güçlüklerden en önemlisi, Keynes’in iktisat teorisine ne kattığı ve onu devrimci yapan faktör ya da faktörlerin neler olduğu sorusudur. Bu soruya eğer verilebilecek tek bir cevap olsaydı, “yenilenme” de bu denli çeşitli olmayacaktı. Keynes’in iktisat literatürüne getirdiği yenilikleri; çarpan, fiyat ve ücret rijitliği, belirsizlik ve efektif talep gibi kavramlar ile özetlenebilir. İşte bu çeşitlilik Keynes üzerine yapılan yorumları farklılaştırmıştır. Bu anlamda Neo-Klasik sentez bu kavramlardan rijitliği ve talep yönetimini ön plana çıkararak analizlerini yapmışlardır. Yeni Keynesgiller ise, nominal rijitliklere reel rijitlikleri ekleyerek yollarına devam etmişlerdir. Burada Neo-Klasik Sentez, Yeni Keynesgil ve Post-Keynesgillerle sınırlı tutulan çalışmaya, dahil edilemeyen farklı Keynesgil yorumlarda vardır. Bunlardan en önemlisi, Leijonhufvud’dur. Leijonhufvud ise, piyasanın koordine etme sorununa değinmiştir. Şunu da ayrıca belirtmek yararlı olacaktır iktisat teorisinde meydana gelen devrimler ve bu devrimlere karşı yapılan karşı devrimler her zaman ekonomide yaşanan krizler sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak ekonomik kriz anına kadar hakim olan teori, yeni durumu açıklayamamalıdır.

Bu açıdan baktığımızda iktisat bilimindeki gelişmelere ilişkin teorik çalışmalar yoğunlukla gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Daha farklı bir ifade ile söylersek, iktisat literatüründe meydana gelen değişimler, yapılan araştırmalar gelişmiş kapitalist ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Yani, krizler kapitalizmin evrilmesi sonucu ortaya çıktığında, bu durumu açıklamaya yönelik çalışmalar da hız kazanmaktadır. Kapitalizmin çeşitli evrelerinde yaşanan iktisadi sorunlar benzer niteliklerden kaynaklansa da bu sorunlara verilen tepkiler, aranan çareler değişik niteliklere bürünmüştür. Öncelikle kapitalizmin gelişim evresi değerlendirilmelidir. Kapitalizm, sanayi devrimi ile beraber büyümüştür. Gerçekten de sanayi devrimiyle beraber işçi sınıfına

ilaveten kapitalist kesim de doğmuştur. Ancak sermaye devrimi ile beraber toplumda, egemen sınıfı oluşturan gruplar sırasıyla, sanayiciler ve bankerler olmuştur. 1880'lerden sonra finans kapital, hisse senetlerini toplayarak ve işletmelerin birleşerek tekелci bir yapıya bürünmelerini sağlayarak, egemen grup olma yoluna girmiştir.

Aslında iktisat teorisinin gelişimi, hakim sınıfların el değişmesine de bir paralellik göstermektedir. Örneğin, sanayicilerin ön planda olduğu dönemde serbest ticaret ve serbest rekabet yoluyla elde edilmekteyken, ekonominin teorisi de ticaretin gelişimini ve serbestleşmesini sağlamak üzere karşılaştırmalı üstünlükler teorisi gibi varsayımlar ortaya atılmaktadır. Ya da finans kapitalin, tekелci bir yapıya bürünmesi sonucu dev şirketlerin ortaya çıkmasıyla da liberalizasyon politikası doğrultusunda teoriler üretilmiştir.

Keynes'in ortaya çıkışından önceki, kapitalist ekonominin kurumsal ve sınıfsal yapısı, birinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan kurumsal ve sınıfsal yapıya göre büyük farklılık arz etmektedir. 19. yüzyılda yatırımı yapanlar ile rantiyeciler aynı kişiler olduğundan, yatırım kararlarının alınması daha kolaydı. Dolayısıyla da yatırımlar istikrarlıydı. Ancak, 20. yüzyılda yatırımı yapanlarla, sermayeyi elinde bulunduranlar birbirlerinden ayrılmıştır. Sermayeyi ellerinde tutanlar portföylerinin bileşimiyle ilgilendiklerinden, onların beklentilerindeki ya da risk algılayışlarındaki değişmeler, sermayenin maliyetini artıracaktır. Bu sebepten ötürü on dokuzuncu yüzyıl, yirminci yüzyıla oranla daha büyük büyümelerin yaşandığı ve istikrarın olduğu bir dönemdir.

Keynes, kapitalist ekonominin özünde istikrarsızlık yaratan dinamiklerin var olduğunu söylemiştir. Bu istikrarsızlığı da yatırımın istikrarsız olmasına bağlamaktadır. Keynes, kendinden önceki Klasik düşünce akımı gibi, parayı dolaşım sürecinden doğan ve alışverişi kolaylaştırıcı bir etmen olarak görmemiştir. O tüm bu varsayımlarını para üzerine kurmuştur. Ona göre para sözleşmelerden ve borç ilişkilerinden doğmakla beraber, fonksiyonları, işlem amacıyla talep edilmesinden çok daha fazlasını ifade

etmektedir. Paranın değer biriktirme görevi de bulunmaktadır. Paraya değer biriktirme fonksiyonu da yüklendikten sonra belirsizlik kavramı da iktisat literatürüne girmiştir. Belirsizlik kavramı ise, yatırımları riskli hale getirerek yatırım isteğini azaltmıştır. Ona göre yatırım kararı, yatırımın beklenen karına göre alınmaktadır. Keynes bu noktada kapitalizmin bırakınız yapsınlar devrini kapatıp iktisadi güçlerin, sosyal adalet ve istikrarın sağlanması için kontrol edildiği ve yönlendirildiği dönemin geldiğini söylemiştir. Ayrıca, yeni doğan bu çağda sermayenin birikim şekli de değişmiştir. Artık yatırımı yapanlarla fonları sağlayanlar farklı kişilerdir.

Bu durumda, Keynes'in "yeniliği" kapitalist ekonominin evriminde aradığını söyleyebiliriz. Artık kapitalizm Büyük Buhranla birlikte kaçınılmaz sonunu hazırlayarak özel bireylerin kendi çıkarlarının, toplum çıkarlarını maksimize edeceği fikri, yerini devlet müdahalesinin gerekliliğine bırakmıştır. Keynes, paranın kapitalist ekonomi içindeki yerini yeniden tanımlayarak ve bu bağlamda belirsizlik kavramını literatüre sokarak Keynes Devrimi olarak anılan devrimi yaratmıştır.

Keynes'in dallanıp budaklanması daha doğrusu Keynes ekonomisinin, Keynesgil olarak değişmesinde onun bu özelliklerinin iyi anlaşılmasında yatmaktadır. Özellikle Neo-Klasik Sentez olarak adlandırılan grup Keynes'i sadece talep yönlendirici bir ekonomiye indirgemıştır. Bu grup da devlet müdahalesini savunmaktadır. Ancak bu savunma tamamen farklı bir gerekçeyle dayanır. Ekonomide yaşanan bir şok fiyat ve ücret rijitliklerinden kaynaklanır ve ekonomi kısa dönemde bunu rijitlerden ötürü aşamaz. Daha doğrusu, Neo-Klasik iktisadın kabul ettiği kısıklıkta aşamaz onun için ekonomiye devletin müdahale etmesi gereklidir ki uzun dönem dengesi daha çabuk sağlanabilsin. Bu anlamda, sentez Keynes'in aksine uzun dönemin istikrarlı dengesini de kabul etmektedir.

Keynes literatüre getirdiği bu yeniliklerle, yaşadığımız dünyayı daha iyi yansıtan bir model geliştirerek, iktisatçıların düşünce yapısını derinden etkilemiştir. Keynes'in analizi, 1970'li yıllara kadar geçerliliğini sağlasa da bu

kırk yıllık zamanın çok küçük bir döneminde gerçek tezleri gündem konusu olmuştur. Özellikle, Hicks'in IS-LM analiziyle beraber, reel dünya parasal dünya ayrımını bir arada ele alan analizden kopuş hızlanmıştır. IS-LM eğrileri, dengelenerek faiz oranı açıklanmaya çalışılmıştır. Para, ekonomiye tekrar dışsal bir değişken olarak alınmıştır. Keynes'in dengesizlik üreten ilişkileri sistem dışına itilerek, analizi talep politikalarına indirgenmiş sığ bir yaklaşım olarak kalmıştır.

Neo-Klasik sentez literatürdeki ağırlığını 1970'li yıllara kadar sürdürebilmiştir. Petrol fiyatlarındaki yükseliş, işsizlik ve enflasyon sorununu eşanlı olarak ortaya çıkartması, Sentez'in sıkı sıkıya sarıldığı Philips eğrisini geçersiz kılarak sentezi eleştirilerin hedefi haline getirmiştir. Aslında bu arz şoku, kapitalist ekonominin yeniden evrildiğinin işaretidir. Bu şokun ardından Keynesgil ekonomiye yöneltilen en ciddi eleştiri; mikro temellerinin olmadığına dairdir. Bu da kapitalizmin tekelleşme yönünde ilerlediğine, piyasaların monopolcü rekabet piyasalarına doğru evrildiğine işarettir. 1970'li yılların sonlarında ve 1980'li yılların başlarında ortaya Yeni Dünya Düzeni adında bir tez atılmıştır. Bu tez ile beraber finansal küreselleşmenin önü açılmıştır. Böylece, sermaye dünya üzerinde rahatça hareket edebilecektir. Yeni dünya düzeninin diğer bir özelliği ise, ulus devlet olgusunun ortadan kaldırılmasına yönelik olmasıdır. Böylece uluslar arası ve uluslar üstü dev firmalar ön plana çıkmıştır. Bu anlamda, devletlere biçilen görev; bu firmaların gittikleri ülkedeki güvenliğini (karlarını), yasal düzenlemelerle sağlamak olmuştur. Günümüzde, Alman hükümeti ve ünlü Amerikan araba firması arasında çalışma saatleri üzerine yaşanan tartışmayı çok uluslu şirketin kazanması buna güzel bir örnektir.

Burada Keynes'i diriltmeye yönelik çabalar bu tür bir anlayıştan, Post-Keynesgil iktisat hariç, uzaktır. Keynes'i tekrar diriltmeye çalışan iktisatçılar eleştirileri kabullendikleri gibi uzun dönem dengesinden de vazgeçmemişlerdir. Sadece ücret fiyat rijitliklerine ilişkin çalışmaları derinleştirerek yeni varsayımlar üretmişlerdir. Ancak kısa dönemde yaşanan kriz arzdan yani enflasyon arz itişli bir enflasyondur. Yeni Keynesgiller bunu

görmekle beraber durumu çözecek bir reçete geliştirememişlerdir. Sadece fiyatların neden arttığını, işsizliğin niye yükseldiğini açıklayabilmişlerdir. Bu anlamda, Walrasgil dengeden uzaklaşmadığı sürece, Yeni Keynesgil iktisadı da gerçek bir Keynesgil iktisat olarak kabul etmek mümkün olamayacaktır. Post-Keynesgil iktisadın, ortaya çıkışına kadar aslında “yenilenme” denilen olay kendine Keynesgil adını veren okulların Keynes-Neo-Klasik bileşimindeki yüzde farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

Keynes sonrası dönem için gerçek Keynesgil bir grup olarak adlandırılabilir tek grup Post-Keynesgil iktisattır. Zaten bu grup hem Yeni Keynesgillere hem Neo-Klasik senteze bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Bu grup Keynes'in belirsizlik, paranın yanlılığı gibi temel önermelerini benimsemenin yanı sıra, kapitalizmin gelişimine yönelik yeni varsayımları da bu varsayımlara ilave etmişlerdir. Her şeyden önce enflasyona yeni bir tanım vermişlerdir. Enflasyonu milli geliri yaratan gruplar arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak ele almışlardır. Monetaristlerin tavsiye ettiği istikrar politikalarının sıkı para politikasına ki, bu karın ücret aleyhine artmasına yarar, ve devletin küçülmesine, bu da yatırımların sosyal içeriğinin ortadan kalkmasına yarar, dayanmaktadır. Finansal yapıların aşırı kırılgan hale gelmesiyle parasal gelişmeler ekonomi üzerinde giderek artan bir faktör haline gelmiştir. Paranın ve faizin özel mülkiyet ve gelecek sözleşmelerine bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Özel mülkiyete dayalı üretim parasal bir üretilerdir.

Post Keynesgiller ayrıca megacorp adını verdikleri dev şirketlerin varlığını da ortaya koymuşlardır ve bu bağlamda monopolistik gücü ellerinde tutan bu şirketlerin gelir dağılımını kendi lehlerine çevireceğini söylemişlerdir. Yani firmalar fiyat alıcı değil fiyat koyucu konumdadırlar artık bu yüzden talep değişmelerine karşı fiyat değil miktar ayarlamaları yaparak fiyatların düşmesini engelleyeceklerdir. Bu yüzden Post-Keynesgil iktisatçılar da Keynes gibi, devletin ekonomiye sosyal içerikli yatırımların yapılmasını ve uzlaşmanın toplumun daha büyük kesimine ulaştırılmasını sağlamak amacıyla müdahalesini savunmaktadırlar.

Son söz olarak şunu söylemekte yarar vardır; Keynesgil ekonomi özünde belirtilen nedenlerden ötürü piyasa mekanizmasının, kendi haline bırakıldığında, iktisadi krizlere neden olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden de toplumların ekonomik kaderlerini nasıl gelişeceğini belli olmayan bir sistemin kucağına atmak onları işsizlik enflasyon gibi sorunlarla yüz üstü bırakmakla eşanlamlıdır. Bu sebepten, devlet ekonomiye müdahale etmelidir fikri halen devam etmektedir ancak değişik temellerde ve değişik şekillerde devam etmektedir. Yani, Keynesgil iktisat, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği fikri sürdükçe literatürdeki yerini koruyacaktır. Bu durum petrol şoklarının ardından da devam etmiştir. Neo-Klasik sentezin sürdürdüğü Keynesgil iktisat çeşitlenmiş ancak kaybolmamıştır. Olaylara bir de bu açıdan baktığımızda aklımıza gelebilecek bir soru olan geleceğin ekonomisi Keynesgil bir ekonomi olabilir mi? sorusuna verilecek cevabın Post-Keynesgil ekonominin fikirleri ele alındığında evet olacaktır. Örneğin günümüz dünyasında geleceğin öngörülebilmesi hala mümkün değildir. Post-Keynesgillerin diğer bir varsayımı olan monopolcü rekabet piyasaların varlığı ve bu piyasalarda faaliyet gösteren dev firmaların gittikçe tekel güçlerini artırmaları cevabın evet olmasına yardım etmektedir.

KAYNAKÇA

ABAAN, Ernur Demir, "Etkin Para : Yeni Klasik ve Yeni Keynesçi İlimli Bir Not", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 14(4), 1987

ABEL, Andrew B., BERNANKE, Ben S., **Macroeconomics**, 4th Edition, Addison Wesley Longman, 2001

ACKLEY, H. Gardner, **Macroeconomic Theory**, Macmillan, 1963

AKERLOF, George A., YELLEN, Janet, "A Near Rational Model of the Business Cycle, With Wage and Price Inertia", İ. Admund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics II**, An Elgar Reference Collection, 1991

AKERLOF, George A., "Labor Contracts As Partial Gift Exchange", **Quarterly Journal Of Economics**, Vol. 97, November 1982,

ALOGOSKOUFIS, G. S., "The Philips Curve, The Persistence of Inflation and Lucas Critique", **American Economic Review**, Vol. 81 Issue 5, 1991

ANDREW, S. Coplin and SPULBER, Daniel F., "Menu Cost and The Neutrality of Money", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Development in Macroeconomics II**, 1991

AREN, Sadun, **İstihdam Para ve İktisadi Politika**, Sekizinci Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 1987

ARESTIS, Philip, **The Post Keynesian Approach to Economics: An Economic Theory and Policy**, London: Edward Elgar, 1994

ARIN, Tülay, "Keynesçi Akımlar: Keynesçiliğin Krizi ve İ. Tartışmaları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Süleyman Barda'ya Armağan**, Cilt: 45, Sayı:1-4,1988

ASCHHEIM, Joseph, "Revolutions and Counterrevolutions in Monetary Economic", **Atlantic Economic Journal**, Vol. 18 Issue 4, 1990

ATAÇ, Beyhan, **Maliye Politikası**, 5. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 118, 1999

BALL, Laurence, MANKIW, N. Gregory, "The NAIRU in Theory and Practice", **NBER Working Paper**, No: 8940, 2002

BALL, Laurence and G. Cecchetti, STEPHEN, "Imperfect Information and Staggered Price Setting", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Development in Macroeconomics II**, 1991

BALLARD, Bill, "How Keynes Became a Post Keynesian", **Journal of Post Keynesian Economics**, Vol. 17 Issue 3, Spring 1995

BAŞOĞLU, Ufuk; ÖLMEZOĞULLARI, Nalan; PARASIZ, İlker, **İktisatta Devrimler Karşı Devrimler**, 2. Baskı, Alfa, 2004

BEGG, D., DORNBUSCH, R., FISCHER, S., **Economics**, 4th Edition, McGraw-Hill Company, 1994

BERNANKE, Ben S., "Nonmonetary Effects Of The Financial Crisis in the Propagation of the Great Depression", İ. Romer and Mankiw, **New Keynesian Economics**, MIT Press, 1991

BIÇERLİ, M. Kemal, "Ücret Rijitliği, İşsizlik ve Etkin Ücret Modelleri", **Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Mart 2001

BLANCHARD, Olivier, FISCHER, Stanley, **Lectures on Macroeconomics**, Cambridge: MIT Press, 1998

BLANCHARD, Olivier J., Lawrence H. Summers, "Hysteresis in Unemployment", İ. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics**, Vol.2, U.S.A., MIT Press, 1991

BLINDER, Alan S., "The Fall and Rise of Keynesian Economics", **Economic Record**, Vol:64, No:187, 1988

BRAND, Horst, "The End of Keynesianism As Employment Policy", **Monthly Labor Review**, Vol. 115 Issue 12, Dec. 1992

BRANSON, William H., **Macroeconomic Theory and Policy**, Harper and Row, 1989

BRIAN, Snowdon, Howard Vane and WYNARCZYK, Peter, **A Modern Guide to Macroeconomics**, Great Britain: Edward Elgar, 1994

BÜYÜKAKIN, Tahir, "Philips Eğrisinin Serencamı: Philips'in Eğrisinden Histerezis Etkisine...", **Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**,

BÜYÜKAKIN, Tahir, "Yeni Keynesyen İktisat", **Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 1, 1997

CAPLIN, Andrew S., SPULBER, Daniel F., "Menu Cost and The Neutrality of Money", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics II**, An Edward Elgar Reference Collection, 1991

CESARANO, Filippo, "The New Monetary Economics and Keynes' Theory of Money", **Journal of Economic Studies**, Vol. 21 No. 3, 1994

CHRYSTAL, K. Alec, PRICE, Simon, **Controversies in Macroeconomics**, 3rd Edition, Great Britain: BPC Wheatons Ltd., 1994

COLANDER, David C., LANDRETH, Harry, **History Of Economic Theory**, Boston:Houghton Mifflin Company, 1991

COOPER, Russell, JOHN, Andrew, "Coordinating Coordination Failures in Keynesian Models", İ. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics I**, Edward Elgar, 1991

CORNWALL, John, **The Theory of Economic Breakdown: An Institutional-Analytical Approach**, Cambridge: Basil Blackwell, 1990

CROTTY, James R., "Keynes on the Stages of Development of the Capitalist Economy", **Journal of Economic Issues**, Vol. 24 Issue 3, Sep. 1990

DAVIDSON, Paul, **Controversies in Post Keynesian Economics**, Great Britain: Edward Elgar, 1991

DAVIDSON, Paul, **Money and Employment**, Great Britain: MacMillan and Professional Ltd., 1991

DAVIDSON, Paul, **A Modern Guide to Post Keynesian Macrotheory: A Foundation For Succesfull Economic Policies for the 21th Century**, Edward Elgar, 1994 ,

DILLARD, Dudley, **The Economics of John Maynard KeynesThe Theory of Monetary Economy**, 3rd Printing, New York: Prentice Hall, 1949

DİNLER, Zeynel İktisada Giriş, 8. b., Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2002, s. 178

DORNBUSH, Rudiger, Stanley, FİSHER, **Makroekonomi**, Çev: Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erhan Yılıdırım, Refia Yıldırım, İstanbul: McGrawHill – Akademi Ortak Ürün, 1998

EICHNER, Alfred S., **The Megacorp and Oligopoly**, Cambridge University Pres, 1976

EICHNER, Alfred S.; Kregel, J. A., "An Essay On Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics", **Journal Of Economic Literature**, December 1975

ERCAN, Fuat, **Kapitalizm ve Para**, İstanbul: Ceylan Kitabevi, 1997

EREN, Ercan, BİLDİRİCİ, Melike, İktisat Teorisinde Son Gelişmeler, **İç. İktisat Dergisi**, Sayı 365, 1997

ERDOĞAN, Seyfettin, ORHAN, Osman Z., **Para Politikası**, İstanbul: Avcular Ofset, 2002

EREN, Ercan, **Makro İktisat**, Bursa: Ezgi Yayınları, 2001

ERGIN, Feridun, **Para ve Faiz Teorileri**, 2. Baskı, İstanbul: Beta, 1983

FISCHER, Stanley "Long-Term Contracts, Rational Expectations, and the Optimal Money Supply Rule", **İç. Edmund S. Phelps, Recent Developments in Macroeconomics II**, Edward Elgar Reference Collection, 1991

FRIEDMAN, Milton, "The Role Of Monetary Policy", **The American Economic Review**, Vol. 58 Issue 1, March 1968

FRISCH, Helmut, **Enflasyon Teorileri**, Çev. Ertan Oktay ve Aslan Yiğidim, Ankara: Elif Matbaacılık, 1989

GERRARD, Bill, "Competing Schools of Thought in Macroeconomics", **Journal of Economic Studies**, Vol.23 No. 1, 1996

GORDON, Robert J., "What is New Keynesian Economics", **Journal of Economic Literature**, Vol. 28, 1990

GREENWALD, Bruce, STİGLITZ, Joseph E., "Keynesian, New Keynesian, and New Classical Economics", **NBER Working Papers**, No. 2160, 1987

GREENWALD, Bruce, STİGLITZ, Joseph E., "New and Old Keynesians", **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 7, Issue 1, Winter 93

GREENWALD, Bruce; STİGLITZ, Joseph; "Examining Alternative Macroeconomic Theories", **İç. Edmund S. Phelps, Recent Development in Macroeconomics III**, An Edward Elgar Reference Collection, 1991

HIÇ, Mükerrer; HIÇ-BİROL, Özlen, "Post-Keynesian Economics", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**,

IRELAND, Peter N., "Endogenous Money or Stick Prices?", **NBER Working Paper**, No. 9390, 2002

KEYDER, Nur, **Para**, 4. Baskı, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1993

KEYNES, John M., **The Collected Writings Of John Maynard Keynes**, Ed. Donald Moggridge, Vol. 14. The General Theory and After: Part 11, London Macmillan, 1973

KEYNES, John M., **The General Theory of Employment, Interest and Money**,

KEYNES, John M., **İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çev. A. Baltacıgil, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1969

KING, Robert G., "Will The New Keynesian Macroeconomics Resurrect The IS-LM Model?", **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 7, Issue 1, 1993

KLEIN, Lawrence R., **The Keynesian Revolution**, London: MacMillan, 1968

LEIJONHUFVUD, Axel, "Keynes and The Keynesians: A Suggested Interpretation", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics I**, An Edward Elgar Reference Collection, 1991

LINDBECK, Assar, SNOWER, "Involuntary Unemployment as an Insider-Outsider Dilemma", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics III**, Edward Elgar, 1991

MANKIW, N. Gregory, **Principles of Macroeconomics**, U.S.A.: The Dryden Press Harcourt Brace College Publishers, 1992

MANKIW, N. Gregory, ROMER, David **New Keynesian Economics**, Vol. 1, Imperfect Competition and Stick Prices, MIT Press, 1991

MANKIW, N. Gregory, ROMER, David **New Keynesian Economics**, Vol. 2, Coordinating Failures and Real Rigidities, MIT Press, 1991

MANKIW, N. Gregory, SUMMERS, Lawrence H., "Money Demand and the Effects of Fiscal Policies", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macroeconomics III**, An Edward Elgar Reference Collection, 1991

MANKIW, N. Gregory, "The Reincarnation of Keynesian Economics", **NBER Working Paper Series**, No. 3885, 1991

MANKIW, N. Gregory, "Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective", **NBER Working Papers Series**, Paper No: 2882, 1989

MIHÇI, Sevinç, "Post Keynesyen İktisat ve Joan Robinson", **Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 13, 1995

MOGGRIDGE, D. E., **Keynes**, Çev. Umur Talu ve Yavuz Güney, İstanbul: Afa Yayıncılık, 1985

POLANYI, Karl, **Büyük Dönüşüm**, Çev. Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000

ÖÇAL, Tezer, **Para Teorisi Doktriner Gelişim, Teori, Analiz**, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, Mayıs 1981

ÖZER, Mustafa, **Modern Konjonktür Teorileri**, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1998

PARASIZ, İlker, **Makroekonomi**, 7. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1998

PARASIZ, İlker, **Para Politikası**, Bursa: Haşet Kitabevi, 1986

PARKIN, Micheal, Powell, Melaine, Mathews, Kent, **Economics**, 5th Edition, London: Addisoy Wesley, 2003

PAYA, Merih, **Makro İktisat**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1997

PAYA, Merih, **Para Teorisi ve Para Politikası**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1994

PHELPS, Edmund S., **Recent Developments in Macroeconomics Vol. 1**, An Elgar Reference Collection, 1991

PHELPS, Edmund S., **Recent Developments in Macroeconomics Vol. 2**, An Elgar Reference Collection, 1991

PHELPS, Edmund S., **Recent Developments in Macroeconomics Vol. 3**, An Elgar Reference Collection, 1991

RAMADAN, Usamah; Samuels, Warren J., The Treatment of Post Keynesian Economics in the History of Economic Thought Texts, **Journal Of Post Keynesian Economics**, Vol. 18 Issue 4, Summer 96

REYNOLDS, Peter J., "Kaleckian and Post-Keynesian Theories of Pricing: Some Extensions and Implications", İç. Philip Arestis, **Theory and Policy in Political Economy**, Edward Elgar, 1990

ROBINSON, Joan, **An Introduction to Modern Economics**, Great Britain: McGraw-Hill, 1973

ROBINSON, Joan, **The Accumulation Of Capital**, London: MacMillan, 1961

ROMER, David, "The New Keynesian Synthesis", **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 7 Issue 1, Winter 1993

SAVAŞ, Vural, **Keynezyen İktisat Yıkılırken**, İstanbul: Beta Yayınevi, 1986

SAVAŞ, Vural, **İktisadın Tarihi**, 4. baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000

SAVAŞ, Vural, **Politik İktisat**, İstanbul: Beta, 1994

SHAPIRO, Carl, Stiglitz, Joseph E., "Equilibrium Unemployment as a Worker-Discipline Device", İç. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics**, MIT Press, Vol. 2, 1991

STEWART, Micheal, **Keynes and After**, 3rd Edition, London: Penguin Books, 1986

STEWART, Micheal, **Keynes Devrimi**, Çev. A. Baltacıgil, İstanbul: Minnetoğlu Yayınları, 1980

STIGLITZ, Joseph E., DRIFILL, John, **Economics**, W.W. Norton Company, New York, 2000

STIGLITZ, Joseph E., WEISS, "Andrew, Credit Rationing in Markets with Imperfect Information", İç. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics**, MIT Press, Vol. 2, 1991

TAYLOR, John B., "Staggered Wage Setting in a Macro Model", İç. Edmund S. Phelps, **Recent Developments in Macro Economics II**, An Elgar Reference Collection, 1991

TCHERNEVA, Pavlina R., "Money: A Comparison of the Post-Keynesian and Orthodox Approaches", **Oeconomicus**, Vol. IV, Winter 2001, s. 5

TOPRAK, Metin, **Yeni İktisat**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997

ÜSTÜNEL, Besim, **Ekonominin Temelleri**, Ankara: a, 1969

WEISS, Andrew, "Job Queues And Layoffs In Labor Markets With Flexible Wages", **Journal Of Political Economy**, Vol. 88, June 1984,

WOODFORD, Micheal, "Revolution and Evolution in Twentieth Century Macroeconomics", Prepared for the conference on "Frontiers of the Mind in the Twenty-First Century, Washington: Library of Congress, 1999

YELLEN, Janet L., "Efficiency-Wage Models of Unemployment", İ.ç. Mankiw and Romer, **New Keynesian Economics II**, MIT Press, 1991

YILDIRIM, Kemal ve KAHRAMAN, Doğan, **Makro Ekonomi**, Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 1999

